T.C

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

KUZEY AFGANİSTAN'DA ETNİK ÇATIŞMA EĞİLİMİNİN SOSYOLOJİK İNCELEMESİ: BEDAHŞAN İLİ ÖRNEĞİ

Ahmad Fazayel **FAZLOOMAND**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DOÇ.DR. Gürcan Şevket **AVCIOĞLU**

KONYA- 2021

ÖN SÖZ

“Kuzey Afganistan'da Etnik Çatışma Eğiliminin Sosyolojik İncelemesi: Bedahşan İli Örneği” başlıklı tez çalışmasında beni destekleyen; ilgisi, rehberliği, yardımları ve fikirleri ile yol gösteren Doç. Dr. Gürcan Şevket **AVCIOĞLU**’na ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma sürecim boyunca maddi-manevi her türlü yardımlarını esirgemeyen, beni evlerinde ağırlayan ve gerekli kaynaklara ulaşmamda her zaman aracı olan arkadaşlarıma, özellikle tezi yazma aşamasında benden desteğini eksik etmek etmeyen Türkiyeli arkadaşım Muhammed Yemen **DURSUN**’a, İranlı Salar **JALALİ**’e ve bugünlere gelmemde en büyük destekçim olan aileme özellikli **babam, annem, kardeşlerim, eşim ve çocuklarıma** çok teşekkür ederim.

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Öğrencinin Bilgileri	Adı Soyadı:	Ahmad Fazayel **FAZLOOMAND**
	Numarası:	**184205001022**
	Anabilim Dalı / Bilim Dalı:	Sosyoloji
	Programı:	Tezli Yüksek Lisans ■ Doktora ☐
	Tez Danışmanı:	Doç.Dr. Gürcan Şevket **AVCIOĞLU**
	Tezin Adı:	Kuzey Afganistan'da Etnik Çatışma Eğiliminin Sosyolojik İncelemesi: Bedahşan İli Örneği

ÖZET

Etnik çatışma, meydana gelmesi halinde bir toplumda maddi ve manevi birçok zarara neden olan sosyal zararlardan biridir. Bu çalışmanın amacı, 2016-2020 yıllar arasında Afganistan'ın kuzeyinde özellikle Bedahşan vilayetinde etnik çatışma eğiliminin sosyolojik açıdan incelenmesidir. Tarama ve anket yöntemine dayanan bu araştırma, uygulamalı ve zaman açısından kesitsel olan bir araştırmadır. Çalışmadaki istatistiksel topluluğu Faizabad şehrinde (Bedahşan vilayetin merkezinde) 15- 65 yaş arasındaki tüm yaşayanlar oluşturmuş ki arasından "sınıflandırma örnekleme yöntemi" aracılığıyla örnek topluluk seçilmiştir. Anketten elde edilen bilgiler/veriler SPSS programı kullanılarak bilimsel ve analitik tablolar şeklinde analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları; akrabalık, saldırganlık, sosyal katılım, vatandaşlık kültürü ve sosyal kontrol değişkenleri ile etnik çatışmaya eğilim gibi bağımlı değişkenler arasında bir ilişki olduğunu ve bunlar arasında saldırganlık ve akrabalık değişkenlerinin bağımlı değişken üzerinde en fazla etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Regresyon sonuçları; regresyon analizine dahil edilen bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkendeki değişikliklerin %50'sini açıklayabildiğini ve regresyon analizine dahil edilen bağlamsal değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişikliklerin sadece %26'sını açıklayabildiğini ifade etmektedir.

Anahtar kelimeler: Etnik çatışma, Akrabalık, Sosyal katılım, Vatandaşlık kültürü, Saldırganlık, Sosyal kontrol.

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin Bilgileri		
	Adı Soyadı:	Ahmad Fazayel **FAZLOOMAND**
	Numarası:	**184205001022**
	Anabilim Dalı / Bilim Dalı:	Sosyoloji
	Programı:	Tezli Yüksek Lisans ■ Doktora □
	Tez Danışmanı:	Doç.Dr. Gürcan Şevket **AVCIOĞLU**
	Tezin Adı:	Sociological Analysis of Ethnic Conflict Tendency in Northern Afghanistan: The Case Study of Bedahshan Province

ABSTRACT

Ethnic conflict is one of the social damages that, if it occurs, causes many material and moral damages in a society. The aim of this study is to examine the trend of ethnic conflict in the north of Afghanistan, especially in the province of Badakhshan, from a sociological perspective in 2016-2020. Based on survey and survey method, this research is applied and cross-sectional in terms of time. The statistical community in the study consisted of all residents between the ages of 15 and 65 in the city of Faizabad (in the center of the province of Badakhshan), and the sample population was selected through the "classification sampling method". The information/ data obtained from the questionnaire were analyzed in the form of scientific and analytical tablos using the SPSS program. Findings of the study; It shows that there is a relationship between dependent variables such as kinship, aggression, social participation, citizenship culture and social control variables and the tendency to ethnic conflict, and among these, aggression and kinship variables have the most effect on the dependent variable. Regression results; states that the independent variables included in the regression analysis can explain 50% of the changes in the dependent variable and the contextual variables included in the regression analysis can only explain 26% of the changes in the dependent variable.

Key words: Ethnic conflict, Kinship, Social participation, Citizenship culture, Aggression, Social control.

KISALTMALAR

A.B.D:	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e:	Adı geçen eser
A.g.md:	Adı geçen madde
A.g.mk:	Adı geçen makale
A.g.rap.:	Adı geçen rapor
N:	Sayı
P değeri:	Hata Olasılığı
R.C:	Resmi Ceride (Afganistan Resmî Gazetesi)
Rap:	Rapor
S. (Standart Sapma):	Bir dağılımdaki puanların aritmetik ortalamadan farklarının karesinin frekanslara bölümdür
S.:	Sayfa
S.:	Sayı
Ss.:	Sayfa Sayısı
T değeri:	Gözlenen puanların ortalamadan olan farklarının standart kayma birimi cinsinden belirtilmesidir
X (Aritmetik Ortalama):	Bir ölçmede verilen tüm puanların frekans toplamına bölümü sonucu elde edilen ortalamadır

İÇİNDEKİLER

ÖZET II
ABSTRACT III
ÖN SÖZ I
KISALTMALAR IV
İÇİNDEKİLER V
TABLOLAR LİSTESİ VII
MODELLER LİSTESİ IX
GİRİŞ 1

I . BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. LİTERATÜR ÇALIŞMASI 4
1.1.1. Afganistan İçinde Yapılan Araştırmalar 4
1.1.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 7
1.2.ETNİK ÇATIŞMAYLA İLGİLİ TEORİLERE GENEL BİR BAKIŞ 10
1.2.1. Sosyolojide Çatışma Kavramı 10
1.3. SOSYAL SAPMA TEORİLERİ 11
1.3.1. Biyolojik Teoriler 11
1.3.2. Psikolojik Teoriler 12
1.3.3. Antropolojik Şiddet Teorisi 12
1.4. ÇATIŞMAYI AÇIKLAYAN SOSYOLOJİK TEORİLER 13
1.4.1. Platon (MÖ 347-427) 13
1.4.2. Aristo (MÖ 322-384) 13
1.4.3. İbn Haldun (1322-1406) 14
1.4.4. Karl Marks'ın ve Marksizm Teorisi (1818-1883) 15
1.4.5. İç Sömürgecilik Teorisi (1970) 16
1.4.6. Başarısızlık Teorisi- Militanlık- Dollard (1993) 16
1.4.7. Ralif Darndorf 'un Teorisi (1950) 17
1.4.8. Göreceli Yoksunluk Teorisi (1970) 18
1.4.9. Peter Meyer Teorisi (1996) 18
1.5. ŞİDDET VE SALDIRGANLIK TEORİLERİ 19
1.5.1. Yoksunluk Teorisi 20
1.5.2. Sosyal Öğrenme Teorisi 20
1.6. SOSYAL KONTROL TEORİSİ 20
1.6.1. Hirschy'nin Sosyal Kontrol Modeli 21
1.6.2. Reckles Sosyal Kontrol Modeli 23
1.6.3. Utanç Teorisi 24
1.6.4. Freud'un Psikanaliz Teorisi 24
1.7. AKRABACILIK 24

1.7.1. İbn Haldun'un Önyargı Teorisi 25
1.8. SOSYAL KATILIM TEORİSİ 26
1.8.1. Sosyal Sermaye Teorisi 27
1.8.2. Yerel Bilgi Teorisi 27
1.8.3. Sosyal Düzensizlik Teorileri 28
1.9. VATANDAŞLIK KÜLTÜRÜ TEORİLERİ 28
1.9.1. Vatandaşlık Kültürü 28
1.9.2. Gi Erme Düşüncesi 30
1.9.3. İbn Haldun'un Düşüncesi 31
1.9.4. TM Marshall Düşüncesi 32
1.9.5. Karl Popper Düşüncesi 33
1.10. TEORİLER VE HİPOTEZLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER 38
1.11. TEORİLERİN ÖZETİ 40
1.12. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL MODELİ 40
1.12.1. Araştırmanın Modeli 40
1.13. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ … 41
1.14. VARSAYIMLAR 41

Ⅱ. BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMI 42
2.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 45
2.3. ARAŞTIRMANIN AMAÇI 47
2.4. ARAŞTIRMANIN SORULARI 48
2.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ 48
2.6. SINIRLIKLAR 48
2.7. TANIMLAR 49
2.8. ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 55
2.8.1. Veri Toplama Yöntemi 55
2.8.2. İstatistik Topluluğu 56
2.8.3. Örnek Birim 56
2.8.4. Örneklem Büyüklüğü ve Örnekleme Yöntemi 56
2.8.6. Araştırma Araçlarının Güvenilirliği ve Geçerliliği 57
2.8.8.Anketin Yorumlanmasının ve Açıklamasının Geçerliliği 57
2.8.9. Veri Analizinin İstatistiksel Yöntemi 57

Ⅲ. BÖLÜM
BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. VERİ ANALİZİ YÖNTEMİ 58
3.2. TARTIŞMA 69

3.2.1. A: Konuların Bireysel Özelliklerinin Tartışılması..... 69
3.2.2. B: Katılımcıların Anket Sorularına Verdiği Yanıtlar Üzerine Tartışma..... 70
3.3. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN TARTIŞILMASI..... 71

IV. BÖLÜM
SONUÇ

4.1. SONUÇ..... 74
4.2. ARAŞTIRMA ÖNERİLERİ..... 75
KAYNAKÇA..... 76
EKLER..... 85
EK – 1 Türkçe ANKET..... 85
EK – 2 Farsça ANKET..... 89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1-1:Çatışmaları Etkileyen Faktörler ve Değişkenler 37
Tablo 1-2:Araştırma Çerçevesi-Entegre Araştırma Modeli 41
Tablo 2-1:Anket Güvenilirliği 57
Tablo 3-1:Tek Boyutlu Cinsiyet Yanıtlayanlar 58
Tablo 3-2:Katılımcıların Yaşlarının Tek Boyutlu Tablosu 64
Tablo 3-3:Katılımcıların Eğitim Düzeyinin Tek Boyutlu Tablosu 59
Tablo 3-4:Katılımcıların Gelir Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu 59
Tablo 3-5:Katılımcıların Refah Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu 59
Tablo 3-6:Katılımcıların İşi Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu 59
Tablo 3-7:Katılımcıların Medeni Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu 60
Tablo 3-8:Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri 60
Tablo 3-9:Normalliğini Ölçmek İçin Kolmogro Ve Smirano Testi 60
Tablo 3-10:Birinci Hipotezin Spearman Korelasyon Testi 61
Tablo 3-11:İkinci Hipotezin Spearman Korelasyon Testi 61
Tablo 3-12:Üçüncü Hipotezin Spearman Korelasyon Testi 62
Tablo 3-13:Dördüncü Hipotezin Spearman Korelasyon Testi 62
Tablo 3-14: Beşinci Hipotezin Pearson Korelasyon Testi 62
Tablo 3-15:Regresyon Testi 63
Tablo 3-16:Katsayılar 64
Tablo 3-17:Altıncı Hipotez 65
Tablo 3-18:Yedinci Hipotez 65
Tablo 3-19:Deneklerin Anket Sorularına Verdiği Yanıtların Frekans Ve Yüzdesi 66

MODELLER LİSTESİ

Model 1-1:Platon'un çatışma teorisi 13
Model 1-2:Aristoteles'in çatışma teorisi 14
Model 1-3:İbn Haldun'un çatışmanın oluşumu hakkındaki teorisi 15
Model 1-4:Karl Marks çatışma teorisi 16
Model 1-5:Ralif Darndorf'un çatışma teorisi 17
Model 1-6:Peter Meyer'in çatışmanın nedenleri teorisi 19

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca hem bireysel hem grupsal düzeyde farklı amaçlar için birbirleriyle çatışmıştır. Bir ya da birden fazla etnik grubun diğer etnik gruplara veya bu grupların hâkim olduğu devlet otoritesine karşı başkaldırması şeklinde ortaya çıkan çatışmalar ise modern ulus-devlet sisteminin doğuşu ile artış göstermiştir. Devletler açısından ciddî bir istikrarsızlık unsuru olan bu sorunlar, her sosyal olguda olduğu gibi, birden fazla faktörle açıklanabilmektedir (Mürsel, 2016, s.2).

Modern insan hayatının temel göstergelerinden biri olan etnik köken ve etnik gruplar; bireylerin, grupların ve siyasi sistemlerin kaderinde görece belirleyici bir role sahiptir ve etnik gruplar; özellikle II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, insan topluluklarının en önemli sosyal, siyasi ve kültürel kimlik kaynaklarından biri olduklarından, makro düzeyde, siyasi sistemlerin inşasını etkilemiş ve tam tersine, siyasi sistemlerin doğasından etkilenmiştir. Etnisitenin bu özelliği, insanlık tarihinde özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra yeni bir dönemin başlamasıyla iki kat önemli hâle gelmiştir ve kolektif protesto eyleminin gelişmesinin temeli hâline gelmektedir. Bu nedenle; insan toplumlarının tarihi, modern çağda en sık görülen çatışma biçimlerinden birinin etnik çatışma olduğunu göstermektedir. Modern dünyadaki en yapısal ve politik gelişmelere damgasını vuran ve büyük siyasi gelişmelerde aşağı yukarı sınıf rolü oynayan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra etnisitenin önemi, bilimsel araştırma ihtiyacını ikiye katlamıştır. Etnik gruplar artık modernleşme sürecinin bir sonucu olarak ortadan kaybolan geçmişin kalıntıları değildir ancak etnik kategori günümüzde maddi ve siyasi kaynaklara ve faydalara ulaşmak için kriterlerden biridir. Aynı şekilde; etnik kimliğe dayalı çatışmaların, sınıf kimliğine dayalı çatışmaların yerini aldığı söylenebilmektedir (Malesevic, 2004).

Toplumsal ve siyasal arenalarda çatışmanın oluşumunun temeli etnisite olmakla birlikte, belli koşullar altında ve tarihi dönemlerde ve özel sosyo-politik bağlamlarda etnik çatışmalar yaşanmaktadır. Başka bir deyişle, "Etnik hareketler ve çatışmalar, özel bağlamların ve koşulların varlığı ve hazırlığı nedeniyle temellendirilir ve ortaya çıkarılmaktadır" (Karimi, 2011).

Bu temelde, toplumsal ön koşullara sahip olma açısından etnik çatışmanın ortaya çıkması, heterojen bir etnik yapıya sahip bir toplumu gerektirmektedir. Siyasi bir bakış açısından, toplumlardaki siyasi gelişmelerin tarihsel kanıtlarına dayanan, demokrasiye geçiş ve ardından gelen demokrasi deneyimi, en azından erken aşamalarda, sıklıkla şiddetli etnik çatışmalara eşlik etmiştir (De Nevers, 1993, s. 31; Musau, 2008, s. 1). Demokrasiye geçiş süreci bağlamında etnik çatışmaların sayısındaki artış, etnik çatışmanın otoriter rejimlerin çöküşünün kaçınılmaz sonuçlarından biri olabileceği algısına yol açmıştır. Öte yandan, etnik çatışmaları azaltmanın kaçınılmaz sorunları, etnik düşmanlıkların her zaman yeni demokratik hükümetler kurma girişimini engelleyeceği argümanına yol açabilmektedir (De Nevers, 1993, s. 31). Bu nedenle; 1990'larda özellikle eski Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ve Afrika'da olmak üzere

dünyanın çeşitli yerlerinde devletler arası savaşların ve çatışmaların yeniden canlanması, demokrasiye geçişle çelişmektedir (Lake ve Rothchild, 1996, s. 21).

Etnik çatışmalar insanoğlunun kadim sorunlarından biri sayılabilir. Her ne kadar etnisitenin farklı kaynaklara sahip olduğuna yönelik çalışmalar olsa da bireylerin kendilerini bir etnik grup içerisinde hissetmesi, onların kimliklerinin oluşmasında yer alan temel etkenler arasında bulunmaktadır. Sosyal kriz, toplumun temellerini ciddi şekilde tehdit eden ve pek çok insanın ihtiyaç ve taleplerinin yerine getirilmesini engelleyen, sağlıksız insan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bireyler arası ilişkileri düzenleyen kurumlar başarısız olduğunda sosyal kriz ortaya çıkmaktadır. Bireyler tereddüt etmek zorunda kalırlar, bu da bireyler arasında derin uçurumların oluşmasına neden olacaktır. Böyle bir durumda insan ilişkilerini düzenleyen yasalara saygı gösterilmez, toplumsal yapının ilişkileri sekteye uğrar çünkü yasallık, toplumun yapılarına dayanır ve toplumun genel kültürüyle ilişkilerde kabul edilebilirdir (Kalantari vd.2005, s.702).

Etnik çatışma kavramı, çatışmanın taraflarından en az birisinin kendisini etnik temelde (köken, dil, din, ırk ve çeşitli kültürel unsurlar gibi) tanımladığı ve çatışmanın etnik kimliğe bağlı ayrımlar üzerinden geliştiği çatışma şeklidir (Wolff, 2006, s. 2). Çatışma teorisine göre çatışma, bir süreçtir. Bir grup; aktif mücadele için mobilize olana kadar, çatışan çıkarlar gizlidir (Borgatta ve Montgomery, 2000, s.415). Bu tür çatışmalar, bir ülke dâhilinde bir ya da birden fazla etnik grubun; diğer etnik gruplara veya bu grupların baskın konumda bulunduğu devlet otoritesine karşı geniş ölçekli başkaldırışını ifade eder. Buradaki etnik grup kavramı; ortak soy, ortak tarihsel geçmiş veya ortak dil ve kültür gibi temellerde bir araya gelen ya da örgütlenen bireyler topluluğuna işaret etmektedir (Yılmaz, 2007, s. 3). Sosyologlar ve sosyal patologlar, Afgan toplumundaki başlıca sosyal hastalıkları şu şekilde sıralamaktadırlar: Uyuşturucu bağımlılığı, etnik çekişme, soygun, cinayet, intihar, ülkeden kaçma (göçmenlik), dilencilik, savaş ve mali suçlar. Bu tür sosyal hastalıklar, sosyal patologların ve sosyal eylemin çalışma ve araştırmalarında önceliklidir (Haratha ve Javid, 2005, s.16).

Etnik çatışmalar; genellikle insan hakları, adalet ve sosyal-ekonomik sorunlar ile ilgili olsalar da bu çatışmalar kendilerini etnik temelde ortaya koymaktadırlar. Bu kapsamda etnik çatışma; çatışmanın nedenlerini değil, çatışmanın aldığı görünümü temsil etmektedir (Carment vd. 2009, s. 65). Örneğin; azınlık gruplarının sosyo-ekonomik kalkınma sürecinde orantısız bir biçimde dezavantajlı bir konumda bulunmaları, bu dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik çıkarlarının etnik-kültürel haklar olarak sunulmasına yol açabilmektedir (Brown, 1998, s.11). Fakat etnik çatışmalar, sadece maddi koşullar üzerindeki anlaşmazlıklardan kaynaklanmazlar. Dil ve diğer kültürel unsurlar gibi alanlarda yaşanan anlaşmazlıklar da bu tür çatışmaların ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadırlar (Horowitz, 1991, s. 227). Bu sorunlar sadece etnik ayrımcılıktan ya da ulusal kimliğin baskın etnik grubun soyuna veya kültürüne dayandırılma çabalarından değil; aynı zamanda etnik grubun fiziksel varlığını koruma, kültürel kimliğini ifade etme, geliştirme ya da özerk yönetim veya ayrılma taleplerinden de kaynaklanabilir. Bir başka ifadeyle etnik sorunlar; temelde bir etnik kimliğin tanınması, etnik kimliğe ilişkin hakların yasal

statüye kavuşturulması, etnik grupların iktidarı bir biçimde paylaşmaları ve sosyal-ekonomik şartlarının düzeltilmesine ilişkin sorunların bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kurubaş, 2008, s. 16).

Toplumdaki çekişme ve çatışma olgusu; sosyal ilişkileri bozarak bireyler arasında nefret, kızgınlık ve düşmanlık dolu bir alan yaratan ve toplumda daha fazla çekişme ve gerginlik yaratmaya zemin oluşturan zararlardan biridir. Bu olgu, çok etnikli bir yapıya sahip olmakla Afganistan'da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnik çatışma olgusu; ülkenin geleneksel ve aşiret değerlerinden güçlü bir şekilde etkilenen, hukuka daha az eğilimli ve bağlı kalan bölgelerinde daha belirgindir. Diğer yandan etnik gruplar arasındaki çekişme ve şiddet eğilimi; bazı yurttaşların kültüründe hala sorun olmaya devam etmektedir. Sosyal ve kültürel statü, aile statüsünün gücünün veya savunmasının bir göstergesidir (Pourafkari, 2004, s. 3).

I . BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

1.1.1. Afganistan İçinde Yapılan Araştırmalar

Abdullahi ve Çelebi (1993) "Bahlan ilindeki toplu çatışmanın tanımı ve sosyolojik açıklaması" başlıklı bir çalışma yürüttüler. Araştırmacılar gerekli bilgileri toplamak için anket yöntemlerini, içerik analizini ve dokümantasyonu kullandılar. Bu çalışmanın istatistiksel verileri, Bahlan vilayetinin kırsal ve kentsel göçebe topluluğuna dayalı ve sonuçları şu şekildedir: Genel toplumun önemli bir özelliği olan genel uyum düzeyi, ilde nispeten zayıf olmuştur ve kolektif çatışmanın önemli nedenlerinden biri olan genel uyum ve genellemenin derecesinin kentsel alanlarda kırdan daha fazla ve kırsal alanlarda göçebeliğe göre daha fazla olduğu düşünülmektedir (Abdullahi ve Çelebi, 1993).

Afganistan Etnik ve Aşiret İşleri Bakanlığı (2006) "Zabul vilayetindeki Peştun kabileleri arasında cinayete yol açan etnik çatışmayı çözme yöntemleri" başlıklı bir çalışma yaptı. Araştırma, çalışma topluluğunun sosyal yaşam tarihini, din inançları ve yargıdaki yasal kuralları takip edilen ilde bir grup insanın, aşiret ulusal kalıntıları vesilesiyle, sorunlarını her zaman etnik bir şekilde çözdüğünü kanıtlamıştır. Bu araştırma, aşiret uyuşmazlıklarının yargı makamları ve yerel adetler aracılığıyla çözülme yöntemlerini ve geleneksel davranışları yeni sosyal yapı ile ilişkilendirme olasılığını karşılaştırmak amacıyla tasarlanmıştır (Tahmasb,1996, s. 42).

Meybodi (2003) "Herat ilinde toplumsal anlaşmazlıklar çatışmalar ve bunun önlenmesi ve kontrolünü etkileyen faktörler" başlıklı bir çalışma yürütmüştür**.** Bulgular gösterdi ki; yaş faktörü, eğitim seviyesi, bireylerin sorumluluk düzeyi, mülk ve aile faktörlerinin yanı sıra toplu kavgaları önlemek için en iyi ve etkin önlem polis tarafından olduğunu göstermiştir.

Pourafkari'nin (2004) "Afganistan'daki Etnik Gerilimlerin Analizi" başlıklı makalesinde, bu tür sorunların kök nedenleri özellikle Kabil'de olduğu ana sorusu ile çatışma konusu üzerine nereye bakmalı? Ekonomik yapıda mı? Afgan kültüründe mi? yaptığı bir saha çalışması olarak, belgelere dayalı ve sosyolojik analiz ile açıklanmış ve yorumlanmıştır. İstatistik nüfus, Hairkhaneh, Daşt-e Barçi ve Tarahel üç bölgesi seçilmiştir. Merten teorisi kullanılan sosyal çerçeveye bağlı yapılmıştır Sonuçlardan biri, bu sorunun düşük gelirli aileler arasında daha yaygın olmasıdır**.** Bölge sakinlerinin cehalet, hukuk bilgi, mali güçsüzlük, etnik önyargı ve aşiret geleneklerinin korunması gibi sosyal ve kültürel boyutları bulunmaktadır**.**

Haratha ve Cavid (2005), Kabil'de çatışmanın sosyolojik nedenleri, faktörleri ve sonuçları alanında bir çalışma yapmışlar ve Kabil karakolları düzeyinde saha yöntemi ve anket kullanarak, yaralanmalar ve sosyal sorunlar, sosyal kontrol ve denetimdeki zayıflık, bazı kurum ve kuruluşların uygulamaları, hukukun üstünlüğü, eksikliği ve çatışma merkezlerinin dağılma sıklığı gibi faktörlerin çatışma halinde olduğunu belirtmiştir (Haratha ve Cavid, 2005, s. 37).

Nazari ve Amini Fosfood (2006), Toplumsal çatışma eğilimini en çok etkileyen sosyolojik faktörleri belirlemek ve açıklamak amacıyla Belh'in kırsal kesimlerinde toplu çatışma eğilimini etkileyen faktörlerin sosyolojik açıklaması başlıklı bir çalışmada Belh ilindeki önemli sosyal konular, ilin üç kentinin kırsal kesimlerinde uygulamıştır**.** Konuyu araştırmak için onun bu konuyla ilgili teorileri kullanılmış. Konuyu araştırmak için, bu anketin sonuçlarının Belh eyaletinde 2006 yılında çok aşamalı tabakalı örnekleme ile yapıldığı, analiz yöntemi (regresyon), varyans analizi testi ve T testi kullanılarak toplandığı, önemli ve olumlu bir etkiye ve ayrıca eğitimin kavga eğilimi düzeyi üzerinde önemli bir olumsuz etkisini gösteren varyans ve t-testi yapılmıştır**.** Ayrıca, eyaletin kırsal bölgelerinde kavga eğiliminin iki değişkeni (bağımlı değişken olarak) ve saldırganlık (en etkili bağımsız değişken olarak) hakkında iki erkek ve kadın grubu ile evli ve bekar insanlar arasında önemli bir fark yoktur, başka bir deyişle, cinsiyet ve evliliğin bağımlı değişken üzerinde önemli bir etkisi yoktur.

Nazari (2007), Samangan eyaletinde yapılan bir çalışmada, saldırganlık, etnosentriklik ve nesnel kavga deneyimi değişkenlerinin kitlesel çatışmalar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve bunun yerine sosyal kontrol ve eğitim seviyesinin çatışma eğiliminin miktarını olumsuz etkilediğini göstermiştir (Nazari, 2007, s. 65).

Rabbani ve arkadaşları (2009) "Toplu çatışma eğilimini etkileyen sosyal-kültürel faktörlerin incelenmesi (Belh vilayetinin seçilmiş ilçelerinden bir vaka çalışması)" başlıklı bir çalışma yaptılar. Bu çalışmanın araştırma yöntemi ankettir. Taşkorhan, Belh ve Holum'un (15 yaş ve üstü) üç ilçesinin istatistiksel nüfusundan, çok aşamalı tabakalı örnekleme yöntemi ile Kokran'ın formülüne göre 384 kişi seçilmiştir. Bu çalışmanın bulguları; **A)** çalışma popülasyonu arasında çatışma eğiliminin orta ile yüksek olduğunu **B)** önerilen bağımsız değişkenler arasında, tüm saldırganlık ve etnosentriklik değişkenlerinin (eşit olarak) kolektif çatışma eğilimi üzerindeki etkisinin diğer değişkenlerden daha fazla olduğunu **C)** sosyal kontrol değişkeninin toplu çatışma eğilimi üzerindeki etkisinin azaldığını göstermektedir.

Hayalparastan (2009), 2003-2008 yılları arasında Andarb ilçesindeki köylülerin arasında yerel faktörlerin etkisi üzerinde yaptığı bir araştırmada, anket yöntemlerini kullanarak etkili faktörler; sosyal veya kurumsal kontrolün, siyasi önyargı ve seçimlerde çok eşliliğin, zorla evliliklerin başarısızlığının sebebinin, işsizlik ve kültürel yoksulluk, toplu çatışmaların oluşmasına katkıda bulunmuştur**.**

Dorusti (2009) "Tahar vilayetinin Daşt-e Kala ilçesinde çatışma faktörleri" başlıklı çalışmasını belli bir yerde, en az bir kez kitlesel çatışmalara katılan 172 kişiyle yapmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, toplu çatışmanın kökeninin etnik ve aşiret önyargılarında, intikam ve mülkiyet anlaşmazlıklarında aranması gerektiğini göstermektedir**.**

Rezaei Kalvari ve Bahraini (2009), bir çalışmada Kunduz ilinin Daşt-e-Arçi ilçesinde toplu etnik-kabile çatışmalarıyla sosyo-kültürel ilişkiyi incelediler. Bu çalışmanın amacı, Kunduz vilayetindeki kolektif, etnik ve aşiret çatışmaları ile sosyo-kültürel ilişkiyi incelemektir. İstatistiksel çıkarım yönteminden (tek değişkenli t, regresyon ...) elde edilen sonuçlar göre saldırganlık değişkenlerinin; etnik köken, anormallik ve göreceli yoksunluk, sosyal kontrol, sosyo-ekonomik durum, sosyal uyum, yaş, cinsiyet, eğitim değişkenleri anlamlı

bir ters ilişkiye sahiptir ve evlilik değişkenlerinin bununla anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır ve kitle iletişim araçlarının kullanımının anlamlı bir ilişkisi yoktur. Toplu çatışma eğilimi ve ayrıca toplumsal, etnik, aşiret çatışmaları eğiliminin derecesi Kunduz vilayetindeki farklı etnik gruplar arasında farklılık göstermiştir**.**

Naebi ve Casour Haceh (2009), "Bahlan vilayetinin Andarab ilçesindeki Kasan köyü vaka çalışması" başlıklı çalışmasında kolektif çatışmanın kökenini sosyolojik bir perspektiften ve toplumsal güçlerin rolünü bulmayı, toplumsal çatışmanın kökenini bulmayı hedefler (çatışma başarısızlığı Coey Dollard) ve bunu yaparken Talkot Persons'ın teorilerini ve grup çatışması teorisini nitel yöntem olarak kullanarak, farklı sosyal grupların olduğu yerlerde, iktidar ve kıt kaynaklar (su ve toprak) için toplu çatışmaların ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Öte yandan akrabalık konusundaki sistemin nispeten bütünleştiği ve toplumsal gruplaşmaların oluşmadığı yerlerde kitlesel bir çatışma yaşanmamaktadır.

Kalvari ve Bahraini (2010) sosyal-kültürel faktörler ve toplu çatışmalar arasındaki ilişkinin incelenmesi, saldırganlık, anormal milliyetçilik ve göreceli yoksunluk değişkenlerinin anlamlı bir pozitif ilişkiye ve sosyal kontrol, sosyal uyum değişkenlerine sahip olduğunu bulmuştur. Sosyal statü; yaş, cinsiyet, eğitim ve evlilik değişkenleri ile önemli bir ters ilişkiye sahiptir ve kitle iletişim araçlarının kullanımının kolektif, etnik ve aşiret çatışması eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi yoktur ve erkekler arasında çatışma eğilimi farklıdır. Erkekler ve kadınlar arasında bu eğilim farklıydı ve erkeklerin kitlesel çatışmaya girme olasılığı daha yüksekti.

Mirfardi ve arkadaşları (2010) "Baglan-e-Markazi ilçesinde 15-65 yaş arasında kitlesel çatışma eğilimi ve onu etkileyen faktörler" başlıklı bir çalışma yaptılar. Bu çalışmanın amacı, Bahlan-e-Markazi ilçesinde yaşayan erkekler arasında kitlesel çatışma eğilimini ve sosyal güven, akrabalık, sosyal statü ve yaş ile ilişkisini anket yöntemiyle incelemektir. Sonuçlar, toplumsal güven değişkeninin kitlesel çatışma eğilimi üzerinde hiçbir etkisi olmadığını ancak akrabalık, sosyo-ekonomik durum ve yaşın kolektif çatışma eğilimi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Hosseinzadeh ve diğerleri (2011) "Toplu çatışma eğilimini etkileyen faktörlerin sosyolojik incelemesi (Kabil örneği)" başlıklı bir araştırmada anomi hissi, göreceli yoksunluk hissi, aşiret topluluğuna ait olma gibi değişkenlerin etkisi, toplu çatışma eğilimi açısından incelemiştir. Araştırmanın bulguları, sosyal kontrol, göreceli yoksunluk, aile kökeni (kentsel veya kırsal), ailelerin sosyal-ekonomik durumu ve aşiret topluluğuna aidiyet değişkenleri ile toplu çatışma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir**.**

Şariati ve diğerleri (2012) "Bedahşan vilayetinin Keşim ilçesinde kitlesel çatışmaların ortaya çıkmasında potansiyel eğilimleri etkileyen faktörlerin incelenmesi ve belirlenmesi" başlıklı bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmanın istatistiksel verileri, rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen ve analiz edilen Keşim kentinde yaşayan 18 yaş üstü erkeklerden oluşmaktadır**.** Bu çalışmanın sonuçları, Keşim kentinde medeni ve aile uyuşmazlıkları değişkenleri, adli ve disiplin makamlarına güven eksikliği ve kültürel-tarihsel faktörler ile regresyon yoluyla açıklamaya dayalı toplu çatışma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu

göstermektedir. Gerileme ve yol analizi yoluyla, en fazla etki ulusal ve aile uyuşmazlıklarının değişkenleri sırasıyla adli ve disiplin makamlarına güven eksikliği olmak üzere, potansiyel toplu anlaşmazlık eğilimi üzerinde en büyük etkiye sahip olmuştur**.**

Mirsard ve Mortazavi (2012), Talokan ilçesinde toplu uyuşmazlıkların nedenlerini araştırmışlardır. Sonuçlar göstermiştir ki; Polis sosyal kontrol değişkenlerinin (r =0.365) ve çekişmenin pozitif tanımının (r =0.322) arasında %1 seviyesinde ve bireylerin fiziğinin (r =0.234) arasında %5 oranında anlamlı olduğunu göstermiştir. Öte yandan, ebeveynlerin sosyal kontrol değişkeni (r =-0.225) grup çatışması ile negatif ve anlamlı bir ilişki göstermiştir**.** Ayrıca bilgisayar oyunları, filmler, aksiyon ve istihdam durumunun bağımsız değişkenleri de bağımlı değişken ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir**.**

Sadıkniaya ve Mirfardi (2010) "Şahr-e-Bozurg ilçesinde 15-65 yaş arasında vatandaşlık kültürü ile toplu çatışma eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı bir çalışma yürütmüştür. Şahr-e-Bozurg ilçesindeki tüm erkeklerin istatistiksel nüfusu 15-65 idi ve bunlardan 395'i katmanlı çok aşamalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak örnek olarak seçildi. Araştırmanın sonuçları, katılımcılar için toplu çatışma eğiliminin ortalama puanının 39 olan ortalama gerçek puandan anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, vatandaşlık kültürü değişkeni ile sosyal sorumluluk ve sosyal katılım boyutlarının toplu çatışma eğilimini etkilediğini, ancak vatandaşlık kültürünün hukuki boyutunun bağımlı değişkeni etkilemediğini göstermiştir**.**

1.1.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Terry Yandis'in (2009), Kültür ve Sosyal Davranış adlı kitabı, Güney Amerika ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde kültürün çatışmalar üzerindeki etkisine ilişkin araştırmalara kısa bir bakış sunmaktadır.

Nisbet, 1990 yılında, balıkçılık için serbest bir denize erişim için farklı bir ekosisteme yerleştirilen Trook ve Haiti sakinlerinin davranışları hakkında yapılan çatışma ve şiddet araştırmasında, denizden balık tutma olanakları da dahil olmak üzere kıt kaynakların militan kültürüne ve iki grup arasında çatışmaya yol açtığı sonucuna varmıştır (Terry Yandes, 2009, s. 372).

Martin Bones (1955) "Kültür ve Çatışma Arasındaki İlişkiler Tanzanya'daki Eğitimin Sesi Uzmanları" adlı çalışmada çatışmayı nitel bir yaklaşımla incelenmiştir. Bulgulara göre, çatışmanın kültür, din ve kaynakların dağıtılma biçimi de dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilendiğini göstermektedir ve çatışmaların çoğunun din, cinsiyet ve orada öğretilen farklı eğitim sistemi türü hakkında olduğu ve bu azalmanın çözümünün bunu azaltmak olduğu söylenmemektedir. Ünlüler ve büyüklerin arabuluculuğu yoluyla bilimsel uzmanlarla müzakere etmek ve yardımcı olmak mümkün olacaktır.

Durkheim'in işlevselci düşüncelerinden esinlenen Hirchey'nin çalışması, buna bağlı olarak kontrol teorisini geliştiren uygunluk nedeninin ne olduğu temel sorusunu cevaplamak istedi. Toplumla güçlü bağları olanların kural ve ilkelerini çiğnemeyi reddettiğini, toplumun normlarıyla bağları zayıf olanların veya hiçbir bağı olmayanların sapkınlığa daha açık ve özgür

olduğunu savunarak, toplumsal kontrolün yokluğunda sapma pratiğini göz önünde bulundurmaktadır (Mümtaz, 2002, s. 40).

EI hazin (1998) "Batı Sudan ve Güney Sudan'ın kuzey kesimindeki aşiret çatışmalarının analizi" başlıklı bir çalışmasında, göçebeler ve çiftçiler ile Batı Sudan'daki bitki ve arazilerin sulanması da dahil olmak üzere yenilenebilir kaynaklar üzerinde yaşayan çiftçiler arasındaki kabile çekişmelerinin iklim değişikliği, ekolojik ve niteliksel bir yaklaşımla sonuçlanmadığı belirlenmiştir. Ayrıca kuraklığın devam etmesi, mekanize tarımın Bretton Wood kurumları tarafından yapısal dönüşüm programı olarak geliştirilmesi insan ve hayvan popülasyonlarının (hayvancılık) artması aralarındaki çatışmayı şiddetlendiren faktörlerdir.

Mullen (2004), ayrıca polisin toplumsal sorunlarla başa çıkmadaki başarılı performansının vatandaşların güvenlik duygusunu artırdığını ve bunun da polise karşı tutumlarını iyileştirdiğini ve polisin sosyal saygınlığını artırdığını göstermiştir. Toplumsal haysiyet polisi de saygınlıklarının ve sosyal konumlarının azalmasını önlemek için sosyal performans seviyesini her zamankinden daha fazla artırmaya çalışmaktadır (Elyasi, 2007).

Bennetta ve arkadaşları (2005) "Suç davranışının gelişiminde cinsiyetin rolü" başlıklı çalışmalarında cinsiyet farklılıklarının suç ve şiddet üzerindeki rolünü incelediler. Çalışmalarının sonuçları, toplumsal algının gelişiminde cinsiyet farklılıklarının, suç ve şiddette cinsiyet farklılıklarını açıklamaya yardımcı olabildiğini göstermektedir. Ayrıca bu çalışmadan çıkan sonuçlara göre kızların suç oranlarının daha düşük olmasının nedenlerinden biri de sosyal algısal becerileri erkeklerden daha erken yaşta öğrenmeleri ve uygulamalarıdır**.**

Hollanda'daki Amsterdam Üniversitesi'nden Ramon Space (2006) şiddet ve düşmanlık olgusunun incelenmesinde genel ve evrensel teorilerin yanı sıra yerel ve bölgesel araştırmaları da kullanarak bu toplumsal sorunu inceledi. En önemli araştırmalarından birinde, mafya şiddeti ve şiddet içeren davranışların rol oynayan altı ana faktörün etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bunlar; 1- heyecan, 2- şiddet içeren eril kimlik yaratmak, 3- bölgesel ve yerel kimlik, 4- bireysel yönetim ve itibar, 5- dayanışma ve aidiyet duygusu, 6- güç ve özerkliktir.

Lee Fransc ve arkadaşları (2008) "Üç Karayip ülkesinde kişiler arası şiddet: Barbados, Jamaika ve Trinidad ve Tobago" başlıklı bir çalışma yürütmüştür**.** Bu çalışmanın sonuçları, cinsel şiddet mağdurlarının daha çok kadınlar olduğunu ve bu oranın en yüksek Jamaika'da olduğunu göstermiştir. Bu araştırma şiddet kültürü arasında çok yüksek bir toleransın olduğunu göstermektedir**.**

Leonardoc'un (2008) araştırması; genellikle arkadaşlar, ebeveynler gibi sosyal ağlar olan sosyal öğrenme mekanizmalarının anormal davranışları başlatmada etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca sorumsuz ebeveynlerin çocuklarının anormal eylemlerini gerçekleştirmelerindeki etkisi diğer değişkenlerden daha fazladır**.**

Tung (2009), yaptığı bir çalışmada, "Yapısalcılık" teorisine dayanarak kolektif çatışmaların ortaya çıkmasında etnisite yapısının rolünü incelemiştir. Bulgular, siyasi kurumların gücünün şiddetin meydana gelip gelmediğini en iyi şekilde açıkladığını gösterdi.

Huzur ve sükunetin neye dayandığı sorusunu yanıtlayan tek yaklaşım budur ve bu barış sadece şiddetin ve çatışmanın olmaması anlamına gelmemektedir (Smith, 2000, s. 21-39).

B. IL sife (2009), Nijerya'nın Delta bölgesindeki göçebe çiftçiler ve çobanlar arasındaki çatışma ve çatışma çözümünün nedenleri üzerine yaptığı bir çalışmada, grup çatışmasının Nijerya'da yaygın olduğunu ve bunun ailelere ve Nijerya toplumuna zarar verdiğini göstermektedir. Bu araştırmayı yürütmek için 80 kişi (çiftçi) ve 20 çiftlik sahibi (göçebe) seçildi. Araştırmanın sonuçları, bu çatışmanın nedenlerini aşağıdaki konular olarak ele almaktadır:

A) Kültürel-ekonomik faktörler ve etkileri

Ekinlerin yok edilmesi, hayvancılığın artması, aşırı otlatma ve erozyon, yerel geleneklere aldırış etmeme, kadınlara yönelik taciz, ev sahibi topluluğun gençleri tarafından göçebelere yönelik taciz ve hayvan hırsızlığı**.**

B) Çatışmanın ekonomik ve sosyal etkileri

Göçebe çiftçilerin azalan mahsul verimi ve gelirleri, çiftçilerin göçü, mali kayıplar ve depolanan mahsulleri kaybetmek**.**

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (2010), Afrika'nın bölge ve köylerinde göçmenler arasında ve diğer alanlarda çatışma ve bunun sonucunda meydana gelen cinayetleri etkileyen neden ve faktörlere ilişkin "Çevresel Kısıtlamalar ve Çatışma" başlıklı bir projede şunları söylediler: Kaynaklara olan yüksek talep, doğal kaynakların erozyonu ve arazi potansiyelinin azaltılması, mevcut kaynaklara erişimde eşit olmayan fırsatlar ve sınırlamalar, kaynaklar üzerindeki yüksek baskı nedeniyle artan çevresel riskler, içme suyu ve kullanılmış su üzerindeki çatışmalar, meralar üzerinde kabile çatışmaları, otlatma, hırsızlık ve hayvancılık**.**

Branhast (2011) "Güney Sudanlı kabileler arasında "iklim değişikliği ve kabileler arası çatışma" başlıklı bir araştırmada, düşük yıllık yağış nedeniyle çiftçiler ve göçebelerin geçim sıkıntısı yaşadıkları sonucuna varmıştır. Sudan'ın üretiminin %80'i tarımdan sağlanmaktadır. Bu nedenle, iklim değişikliğindeki herhangi bir farklılık, göçebe kabileler ve çiftçiler arasında su ve doğal kaynaklar (meralar) konusunda çatışmanın yayılmasına neden olmaktadır**.**

Açıkçası, bu araştırmacılar etnik ya da kitlesel çatışmalarla ilgili konuların bir veya daha fazla özel boyutuna dikkat etmeye çalışmışlardır.

Söz konusu araştırmanın faydalı noktaları, ilgili teorileri birleştirip bir araya getirerek teorik / analitik bir model tasarlayabilmektir. Ek olarak, bu çalışmalarda kullanılan istatistiksel sonuçlar ve çeşitli araştırma yöntemleri, bu araştırmanın kavramlarını analizinde yardımcı olabilir ve kitlesel çatışma sorununun araştırılmasında değerli bilgiler ve görüş açıları sunmaktadır.

Bahsedilen iç ve dış araştırmaların güçlü yönlerinden biri, araştırmanın daha iyi uygulanması için uygun ve yararlı gerekçeler ortaya çıkaran bilginin toplanması ve ölçüm ölçekleridir. Bu nedenle bahsedilen literatürler hem tematik hem de içerik olarak araştırmanın

daha iyi uygulanması için uygun alanlar ve perspektifler sağlamaktadır. Bununla birlikte, araştırma literatürünün zaaflarından biri, çoğu araştırmanın etnik ve toplu çatışmayı sosyal boyuttan ele almış olmasıdır ancak genel olarak bu çalışmaların çok azında iç veya dış etnik çatışma konusunda kültürel ve dini faktörlerin ilişkisi doğrudan tartışılmıştır. Bu nedenle bu çalışma ülkedeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

1.2.ETNİK ÇATIŞMAYLA İLGİLİ TEORİLERE GENEL BİR BAKIŞ

1.2.1. Sosyolojide Çatışma Kavramı

Çatışma teorisi, toplumu korumak ve düzensizlikleri çözmek ve insan arzularını kontrol etmek için ilk tarihsel anekdota ve hukuk danışmanlığına kadar uzanan uzun bir geleneğe sahiptir. Örneğin bu, Tosedis, Makiavelli ve Hobbes'un yazılarında görülebilmektedir.

Marks ve Engels, çatışmayı belirlemede maddi koşulların etkisini, özellikle sınıf mücadelesi mülkiyet ilişkilerine dayandığından beri, toplumdaki maddi koşulların, alt grup ile komutan arasında çatışma yaratma ve yaymada belirleyici bir rol oynadığını vurgulamıştır**.** Noviko Gumplou gibi diğer çatışma teorisyenleri, mükemmellik fikri üzerinde çalıştılar ve toplumdaki doğanın evrimi nedeniyle insanların kıt kaynakların kontrolü için rekabet ettiği "hayatta kalma" için bir grup mücadelesi önerdiler. Daha iyi kazanma şansı… Çatışmada yenilgi ve zaferin temeli olarak askeri gücü ve kaynakların ve etnik farklılıkların rolünü vurguladılar**.** Zimmel, çatışmanın biçimine ve sonuçlarına dikkat eden diğer klasik sosyologlardan biriydi. Zimmel'in bakış açısından, topluma her zaman uyum ve çatışma, asimilasyon ve atılım, sevgi ve nefret eşlik etmektedir. O insan ilişkilerini belirsizlikle dolu olarak görüyordu. Sadece yakın bağları olanlar, belki de birbirlerine karşı olumsuz duyguların olumlu duygularına ek olarak görülmektedir.

Dolayısıyla birey ve toplum arasında her zaman bir gerginlik vardır. Toplumsal eşitsizlikler ve sınıf oluşumunu etkisiyle toplum grupları arasındaki çatışmalar veya dış çatışmaları ilişkilendiren en ünlü araştırmacısı (Abdul-Rahman İbn Haldun) aslında bu kategoriye yerleştirmiştir, çünkü göçebe üretim şeklinde silah çemberi ve çekişme sonucunda bir hükümetin kurulması ve dolayısıyla şiddetli hakimiyeti ile bir sınıf oluşturulmasını incelemiştir. Bu nedenle, baskın grup kendisini imtiyazlı sınıf ve yenilmiş çoğunluk üzerine üstün kılan olarak kabul eder. İbn Haldun'dan sonra bazı eski düşünürler, gruplar arasında güç ve şiddetli çatışmaya dayanarak dış çatışma teorisini dile getirmişlerdir. Herakleitos, Epikuros, Polybus, Lukretus böyle bir düşünce biçimini temsil etmektedir**.** Sosyal gruplar arası sosyal çatışma okulunun (Thomas Hobbes) kurucularından biri olan bir başka düşünür, görüşlerini "Leviathan" adlı bir kitapta ifade eden bir İngiliz'dir. Hobbes, doğal koşullar altında insan ve Jude arasında sosyal bir anlaşma olmadığına ve her bireyin bir kurt olarak başkalarına karşı isyankâr içgüdülerinden etkilendiğine inanıyordu**.** Lvayatan'da, savaşın bir parçası olan ilişkileri ve savaşın bilinçli olarak ele geçirilmesini ve kesintiye uğramasını gösteren bir kelime yoktur. Hobbes'un ilkelerine göre, bu durum uluslararası bir hükümetin eksikliğinin bir sonucudur. Devletlerin ilişkileri hala doğal olarak "herkese karşı savaş" (Ludvick Gamploych) ile aynı olduğundan, insan grupları arasındaki çatışmanın doğadaki hayatta kalma mücadelesine benzediğine ve örgütlü bir azınlığın kitlelere düzensiz hâkim olduğu bir dönemde egemen sınıfı yarattığına inanmaktadır (Vösüki ve Nik Hülük, 2007, s. 232).

İnsanlar arasındaki çatışma, insan toplumlarının tarihi kadar eskidir ve tarihsel olarak bireyler; sosyal gruplar, toprak, para, siyasi güç ve ideolojinin malları ve kaynakları konusunda birbirleriyle yarışan tartışmalara sahiptir. Hatta birbirleriyle savaşırlar ve kaynakları ve malları kontrol etmek için rakiplerini acımasızca ortadan kaldırmaya veya boyun eğdirmeye çalışmaktadırlar. Ancak aynı zamanda insan grupları ve toplumlar, çatışmayı kendi yol ve araçlarıyla çözmenin ve kontrol etmenin bir yolunu buldular. Yazıtların varlığı, çatışmanın doğası ve nedenleri ile bunları çözmek için gereken mekanizmanın, herhangi bir toplumun tarihine ve kültürüne derin bir şekilde kök saldığını göstermektedir**.**

Hindistan'daki Panchayat, Çin'deki Anlaşmazlık Çözüm Komitesi, Afganistan'daki Cirga gibi çeşitli anlaşmazlıkları etkili bir şekilde çözmek için gayri resmi bir mekanizma olarak kullanılan kurumlar mevcuttur. Temel olarak, tüm bu çatışma çözme biçimleri, batı ülkelerinde kullanılan çatışma çözme yöntemlerinden temelde farklıdır (Radek, 2000, s. 4). Çatışma, insan yaşamının her şeyi kapsayan ve kaçınılmaz bir boyutudur ve modern politik, ekonomik ve sosyal alanın iç içe olmasıyla karakterizedir. Birçok bilim adamı, bir sorunu başlatma ve sorunların tartışılmasında çatışmanın son aşamasının tartışılarak çözülebileceğine inanmaktadır. Sorunlar, tartışma ve müzakere yoluyla çözülebilir ancak bu konu; hedeflerin uyumsuzluğu nedeniyle çatışma aşamasına geldiğinde gerçekten imkansız hale gelir ve mümkün olsa bile, düşünce, duygu ve "iletişim" davranışı dahil olmak üzere neredeyse tüm insan becerileri çatışmaya dahil olur. Çatışma her yerde ve insan faaliyetinin etkileşimde olduğu her durumdur**.** Çatışmayı tanımlamak için en sık kullanılan kavram; süreksizlik, kopma, hastalık, yarık, bireyler veya gruplar arasındaki çatışmadır. Çatışma, yapıcı ve yıkıcı bir güce sahip dinamik, etkileşimli, sosyal ve kaçınılmaz bir süreçtir. İnsanlar arasındaki çatışmalar iyi yönetilirse, bu yıkıcı güç toplum için olumlu ve yararlı bir faktöre dönüştürülebilir. Bir yaklaşım olarak çekişme, eğer insan toplumu kıt kaynaklarla karşı karşıya kalırsa, iyi yönetilmediği takdirde, hayatta kalmayı garanti eden insanların yetenekleriyle çevre üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir toplum içindeki diğer siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel faaliyetlerle iç içe geçmiş karmaşık bir mesele olarak seçilmektedir (Bolding, 1962, s. 5).

1.3. SOSYAL SAPMA TEORİLERİ

1.3.1. Biyolojik Teoriler

Bazı sosyal patologlar, fiziksel engellilik ve belirli genetik durum gibi biyolojik faktörlerin sosyal olarak çarpık kabul edilmesi gerektiğine inanmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda sapkın davranışlara ilişkin biyolojik teoriler geliştirilmesine rağmen, yüz yıl önce suçlar vardı ve tarihsel olarak biyolojik analizleri yapılmıştı (Ahmadi, 2005, s. 23). Bu teorinin öncülerinden biri, çoğu suçlu ve sosyal sapkın vücut yapılarında veya vücut işlevlerinde kusurlar olduğunu keşfeden Cesar Lembrozo'dur. Bu nedenle, teorisine göre, suçlular iradelerinin dışında olan faktörlere tabidir (Sotoudeh, 2002, s. 89-90).

Broca, suçluların kafataslarında ve beyinlerinde onları yasalara saygılı bireylerden ayıran özellikler keşfettiğini iddia etmiş (Giddens, 1997, s. 155). Traseler'ın teorisinin en önemli desteği genetik teori veya sosyal çevre faktörlerinin birleşimi olduğu teorisi, bir yandan içe dönüklük ve dışa dönüklük gibi genetik faktörler ve ikinci tip koşullandırma olmak üzere iki önemli faktörü vurgulamaktadır (Mümtaz, 2002, s. 45- 47).

1.3.2. Psikolojik Teoriler

Bireyi analiz birimi olarak gören psikologlar, sapma olgusunu kişinin tamamen kişisel gelişim eksikliğinin bir sonucu olması ve insan kişilik özelliklerinin sapması arasında bir ilişki kurmak olarak değerlendirirler (Mohseni Tebrizi, 2004, s.123). Bazı teoriler, bilinçli ve bilinçsiz analiz gibi psikanalizde gündeme gelen konuları ele almanın yanı sıra, duygu ve büyümenin temel duygu ve büyüme sürecindeki davranışları nasıl etkilediğini araştırır. Diğerleri kişiliğin özelliklerini dikkate almış ve kişilik yapısının yanı sıra saldırganlık ve verbiage ile ilgili bazı çalışmalarla uğraşmışlardır. Bazı psikiyatrik konular, yaşamın gelecekteki dönemlerinde belirli kişilik kalıplarının oluşmasının sonucu olarak genel çocukluk ihtiyaçlarından yoksun kalmanın sonuçlarını göz önünde bulunduran bir analiz de dahil olmak üzere çocukluk deneyimlerinin bakış açısını da incelemiştir (WhiteWhins, 2004, s. 117).

Kısa bir şekilde, sosyal sapmaların psikolojik tezahürleri şu şekilde ifade edilebilir: içgüdüsel davranış teorisi Sigmund Freud ve Kazad Lorenz'in isimleriyle bağlantılıdır. Freud'a göre, tüm insani olaylar ve faaliyetler eylemler, düşünceler, duygular ve idealler ve güçlü içgüdüsel güçlerin, özellikle de cinsel güçlerin ve saldırganlığın belirlenmesiyle yönetilir. Freud, insanı, davranışlarını diğer canlılar olarak yöneten doğal yasaları olan temelde mekanik bir varlık olarak kabul eder (Jill ve Ziegler, 1992, s.108, Mohseni Tebrizi ve Rahmati, 2002, s.131).

1.3.3. Antropolojik Şiddet Teorisi

Antropolojik teorisyenler, şiddetin de standartlara tabi olduğunu ve kültürün bir parçası olarak görüldüğünü göstermeye çalışmışlar ve hatta şiddetin toplumsal işlevleri olduğunu da belirtmeye çalışmışlardır.

Kurumları ve özel çalışmalarını incelemek isteyen klasik fonksiyonellisiler, "düşmanlık" kategorisi (örneğin Cloke Man, 1965) ve insanlar arasındaki çatışmadan kaynaklanan stres karşısında bu fenomenin iki farklı işlevine işaret etmişlerdir. Bölünme ve ayrışma, sıklıkla atıfta bulunulan aynı özel eser ve insanlarda ortak normların ve aynı beklentilerin yaratılması yoluyla dayanışma yaratmak ancak yukarıdaki iki yoruma ek olarak şiddetin büyük bir yeteneği olduğu da kabul edilmelidir ve rahatsız edici bir sosyal atmosfere sahiptir (Eftehari, 2008, s. 21).

Sosyal psikoloji teorileri, geçerli psikoloji ve bireycilik teorileri ile bu teorilerin hâkim sosyolojik ve çevresel teorileri arasında bir köprü olarak düşünülebilir. Sosyal psikoloji teorileri, öncelikle sapmaların meydana geldiği sosyal durumlar içindeki etkileşimin çeşitli yönlerine dayanan sapkın davranışları inceler**.** Bu teorilerde, sapkın davranışın nedenleri olarak kabul edilen ve ifade edilen şey, etkileşim süreçlerinde sapkın davranışların oluşması, sapkın davranışların gözlemlenmesi ve öğrenilmesi, sosyalleşmenin verimsizliği, iç ve dış sosyal kontrolün verimsizliğidir**.**

Bu kategoriye giren ana teoriler şunlar olabilir: Sosyal model teorileri (Travis Hirsch, Walter Reckles, Freud ve Hague, vb.) sosyal öğrenme teorileri (Sutherland farklı arkadaşlık modeli, Albert Bandura sosyal öğrenme teorisi), karşılıklı yaklaşım (Çingene öz-ayna modeli ve Herbert Mead sosyal rolü), etiketleme teorileri (Harvard Becker, Irving Goffman ve Edwin

Lemert), fenomenolojik teoriler (Garsham Sykes ve David Matza nötralizasyon modeli). (Salimi ve Davari, 2007, s. 387-434). Sosyolojideki teorilere göre, hiçbiri doğrudan kolektif çatışma fenomenine bulunmuyor ancak dolaylı olarak bu teorilerin kolektif çatışmanın nedenleri bulunabilmektedir.

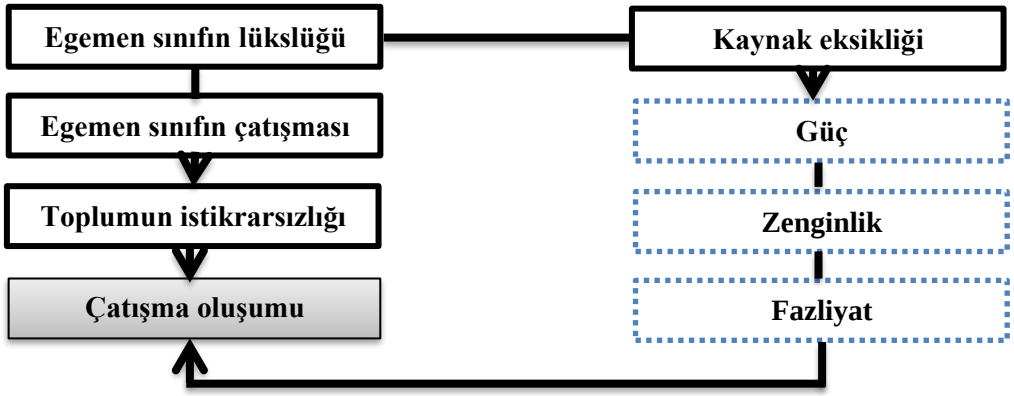
1.4. ÇATIŞMAYI AÇIKLAYAN SOSYOLOJİK TEORİLER

1.4.1. Platon (MÖ 347- 427)

Platon'un çatışma teorisi, sosyolojik teoriler kategorisine girer. Toplumda çatışmanın doğal olduğunu değerlendirdi ve bazı çatışmaların kaçınılmaz olduğuna inanmaktadır (Schellenberg, 1996, s. 89). Platon, toplumlarda çatışmanın temel nedeninin güç, zenginlik ve erdem gibi değerli kaynakların bulunmaması, insanlar ve gruplar arasındaki çatışmaların nedeninin güç, zenginlik ve erdem olduğuna inanmaktadır. Kaynak eksikliğine egemen sınıfın lüksü ve çelişkisi eşlik edince toplum istikrarsızlaşır (Beşiriye, 2006, s. 39).

Platon, toplumda optimal bir denge sağlanırsa toplumsal çatışmanın minimuma ineceğine, yani toplumun tüm kesimlerinin uyum içinde faaliyet göstereceğine inanıyordu (Schellenberg, 1996, s. 89)

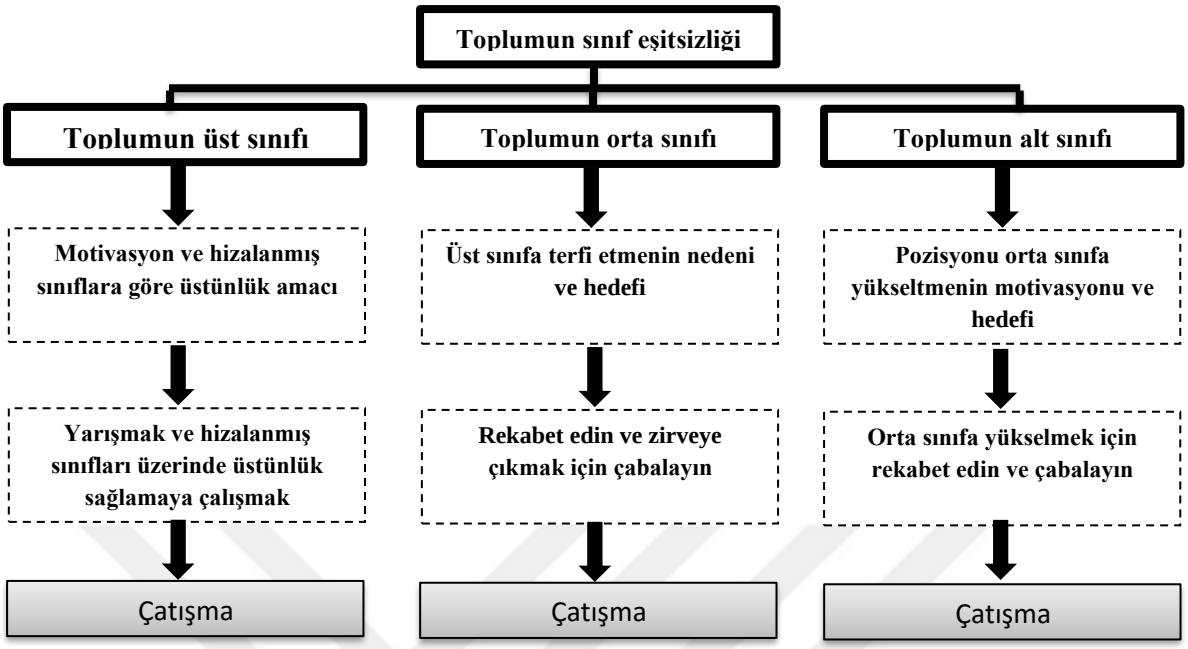
Model 1-1: Platon'un Çatışma Teorisi

1.4.2. Aristo (MÖ 322-384)

Aristoteles'in teorisi, sosyolojik teoriler grubuna aittir. Aristoteles "eşitsizliği" toplumdaki çatışmanın ana nedeni olarak görüyordu. İnsanların eşitlik ve üstünlük için çabaladığına inanıyordu. Diğerlerinden daha düşük seviyede olanlar kendileriyle eşit olmaya çalışıyorlar ve diğerleri ile eşit olanlar üstünlük arıyorlar ve bu durum sonucunda toplumsal çatışmaya neden olmaktadır (Beşiriye, 2006, s. 39). Aristoteles, Platon'un felsefesinin "son derece bütünleşmiş veya sosyal sınıfsız olduğuna ve bunun ne pratik ne de uygulanabilir olduğuna inanır; elbette bu, sosyal çatışmayı yararlı bulduğu anlamına gelmez. Bunun aksine Aristoteles, Platon ile hükümet şeklinde anlaşamasa da ülkedeki düzen ihtiyacına olan inancında onunla uyum içindedir (Rahim, 2001, s. 3).

Model 1-2: Aristoteles'in Çatışma Teorisi

1.4.3. İbn Haldun (1322-1406)

İbn Haldun'un teorisi sosyolojik teorilerden biridir. Bazı bilim adamlara göre ilk kez İbn Haldun, sosyolojideki çatışmayı tanıtmıştır. İki üretim yöntemi ile göçebelik arasındaki çatışma döngüsünü inceledi. Devlet ve sosyal sınıfların oluşumunu, egemen grubun kendisini üst sınıf olarak gördüğü birbirlerinin zorlayıcı egemenliğinin bir sonucu olarak değerlendirmiştir (Vosouki ve Nikhulk, 1992, s. 269). İbn Haldun şöyle der: Allah'ın insanı yarattığından beri aralarında her türlü çatışma meydana gelmiş, ilkesi, iki savaşçı grubunun her biri, bağımlıları ve gerginlik lordları olan diğerlerinden birinin kötü niyet ve intikamından kaynaklanmaktadır**.** İki grup birbiriyle savaşıp eşit şekilde ayakta durduğunda, biri intikam niyetiyle yükselir, diğeri savunmaya hazırdır ve savaş patlak verir ve bu mizaç insanlar arasında normaldir**.** Bu intikamın nedeni; Allah ve O'nun dini yolunda bir gruba karşı duyulan gayret, haset, saldırganlık veya öfke veya tahtı koruma ve onu kurmaya ve güçlendirmeye çalışmadır**.** Dört tür çatışmadan bahseder: komşu kabilelerin intikamı, vahşi milletlerin düşmanlığı, Tanrı'ya karşı öfke ve haklı ve kutsal savaşlar (İbn Haldun, c. 1, 2013, s. 518- 519).

İbn Haldun'un görüşüne göre, militan insanın mahiyetinde çatışma vardır ve militanlık ve adaletsizlik anlaşmazlık nedenidir. Bu da kargaşaya, kan dökülmesine, ölüme ve düşmanlığa yol açar ve bu da savaşların ve çatışma biçimlerinin nedenidir**.** Toplum işbirliği ve anlaşmazlıklar yapar ve çatışma toplumsal gelişmelerin önemli bir parçasıdır (Baali,1988, s.32). Ayrıca etnik gruplardan oluşan bir hükümetin fikir çatışmalarına, eğilimlere ve rahatsızlıklara neden olduğuna ve bu nedenle hükümetin daha gergin bir gruptan kurulması gerektiğine inanmaktadır (İbn Haldun, 1980, s. 239).

Model 1- 3: İbn Haldun'un çatışmanın oluşumu hakkındaki teorisi

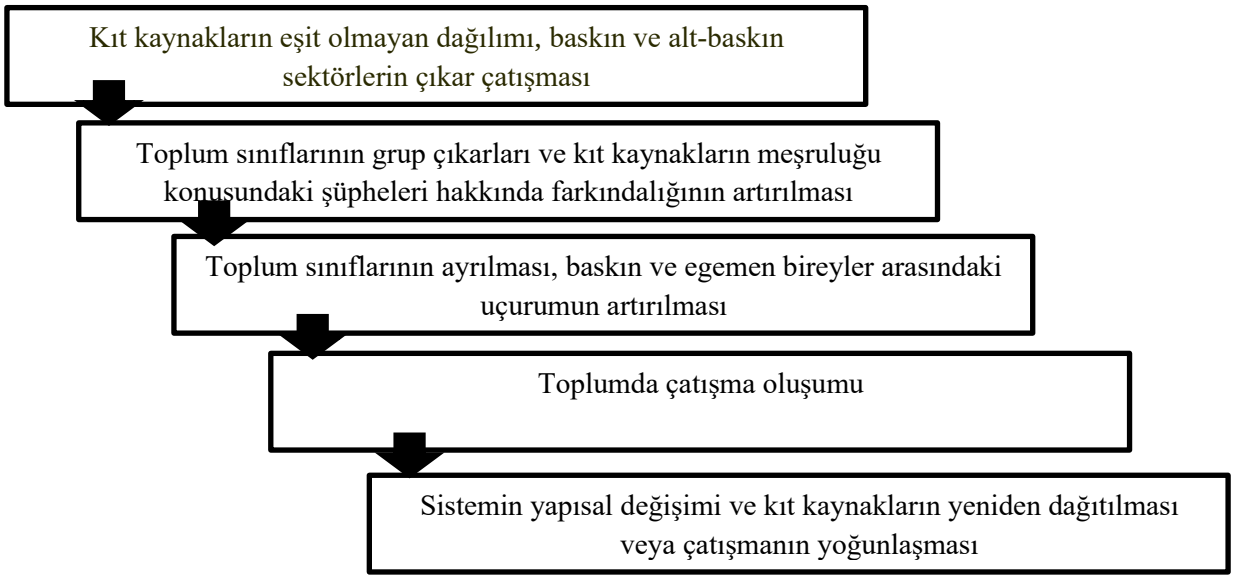

1.4.4. Karl Marks'ın ve Marksizm Teorisi (1818-1883)

Marks'ın çatışma teorisi, sosyolojik teoriler ve uluslararası ilişkiler teorileri kategorisine girer. Marksa göre, çatışma insan doğasında ya da insan doğasının bir türevi olarak hükümette değil, ekonomide kök salmıştır (Kubalkova ve Cruickshank, 1985, s. 16). Marks'ın sınıf teorisine göre, sınıf çatışmaları olan toplumların evrimi, tırmanışının genellikle devrime yol açtığı bir dönemle karakterize edilir**.** Sınıf mücadeleleri; temel kaynakları ekonomik değişimlerde, yani üretim gücünün değişiminde dikkate alınması gereken zorlayıcı çatışmalardan kaynaklanmaktadır**.** Ona göre, görece istikrarlı herhangi bir toplumda, ekonomik yapı, sosyal ilişkiler ve politik sistem arasında bir denge vardır ve üretim güçlerini değiştirerek, yoğunlaşan çelişkiler bariz sınıf çatışmalarına ve nihayetinde devrime yol açmaktadır (Giddens, 2008, s. ve 166-667).

Marks altı teorik ilkeyle, sosyal sınıfların kutuplaşmasının ve nihai çatışmanın nasıl olduğunu açıklar: 1. Kıt kaynakların dağılımındaki eşitsizlik yoğunlaştıkça, baskın ve boyun eğdirilmiş sektörlerin çıkar çatışması artar. 2. Toplumun alt kesimleri kendi grup çıkarlarının daha fazla farkına vardıkça, kıt kaynakların eşitsiz dağılımının meşruiyeti hakkında şüphe duyma olasılığı artar. 3. Sistemin parçaları grup çıkarlarının ne kadar farkına varırsa, kıt kaynakların meşruiyetine dair şüpheler ve baskın parçalara karşı bir çatışma başlatma olasılığı o kadar fazla olacaktır. 4.Toplumun alt sınıfının daha fazla kesimini ortak bir inanç içinde birleştirerek ve onların siyasi liderliğinin inşasını tamamlayarak, sosyal sistemin hâkim ve hakimiyetindeki insanların daha fazla kesimi birbirinden ayrılacaktır. 5. Hâkim olanla boyun eğdirilen arasındaki mesafe arttıkça çatışma daha da yoğunlaşacaktır. 6.Çatışma ne kadar yoğun olursa, sistemin yapısal değişimi ve kıt kaynakların yeniden dağıtılması da o kadar artar (Lahsaei zadeh, 1998, s.29). Marksist teorisyenler, ülkelerin ekonomik sisteminin doğasını ve kapitalizmi uluslararası arenadaki çatışmanın temel nedeni olarak görmekte ve yeni kapitalist ülkelerin ekonomik ve politik bölgelerini genişletmek için diğer kapitalist ülkelerle savaştıklarına inanmaktadırlar (Linklater,2006, s. 3).

Model 1-4: Karl Marks'ın Çatışma Teorisi

1.4.5. İç Sömürgecilik Teorisi (1970)

İç sömürgecilik teorisi, sosyolojik teoriler grubuna ait olan Michael Hashter tarafından sunuldu. Bu teori, hegemonik bir kültürel alan ile bir yönetim sistemi içindeki bir veya daha fazla ikincil kültürel alan arasındaki eşitsiz ilişkilerin varlığını gösterir (Meyer, 2000, s. 363).

Hashter, modernleşme ve kalkınmada etnik grupların artan sosyal etkileşimlerinin ulusal birliğe ve etnik dayanışmanın ortadan kaldırılmasına yol açmayacağına ve etnik çatışmalara yol açabileceğine inanmaktadır (Ramezan Zadeh ve Bahmani kajar, 2008, s. 232).

Etnik çeşitlilikteki ülkelerde modernleşme ve ekonomik kalkınma, Hashter'in deyimiyle "kültürel emeğin bölünmesine" yol açar. Bu kültürel çalışma bölümünde, bireyler görünür kültürel özelliklere dayalı çeşitli istihdam ve sosyal rollere atanır. Bu etkileşim "hükümdar- hükümlü" veya "baskın- egemen" toplumsal bir yapı oluşturur. Bu arada, yoksun bölgelerin çıkar bölgelerine tepkisi düşmanca olacak ve etnik çatışmalar, bu sömürgeciliğe bir tepki olarak etnik çatışma ile dayanışmanın oluşmasının temelini oluşturabilir. Gruplar arasındaki ekonomik eşitsizliklerin artması etnik dayanışma ve kendini beğenmişlik olasılığını artırmaktadır (Nielsen: 1985, s. 135).

1.4.6. Başarısızlık Teorisi- Militanlık- Dollard (1993)

Bu teori, sosyolojik teoriler kategorisine giren John Dollard tarafından sunuldu. Başarısızlık teorisinin iki temel varsayımı vardır: A) Başarısızlık her zaman bazı saldırganlık biçimlerinde gelir. B) Saldırganlık her zaman başarısızlıktan kaynaklanır. Aslında başarısızlık, saldırganlığın nedenlerinden biridir ve tek faktörü değildir ve birçok bilim adamı başarısızlığın saldırganlığa dönüştürülmesinin hayal gücünün iki yoğunluk ve meşruiyet koşuluna bağlı olduğunu paylaşmaktadır (Byrne ve Baron,1987, s. 305).

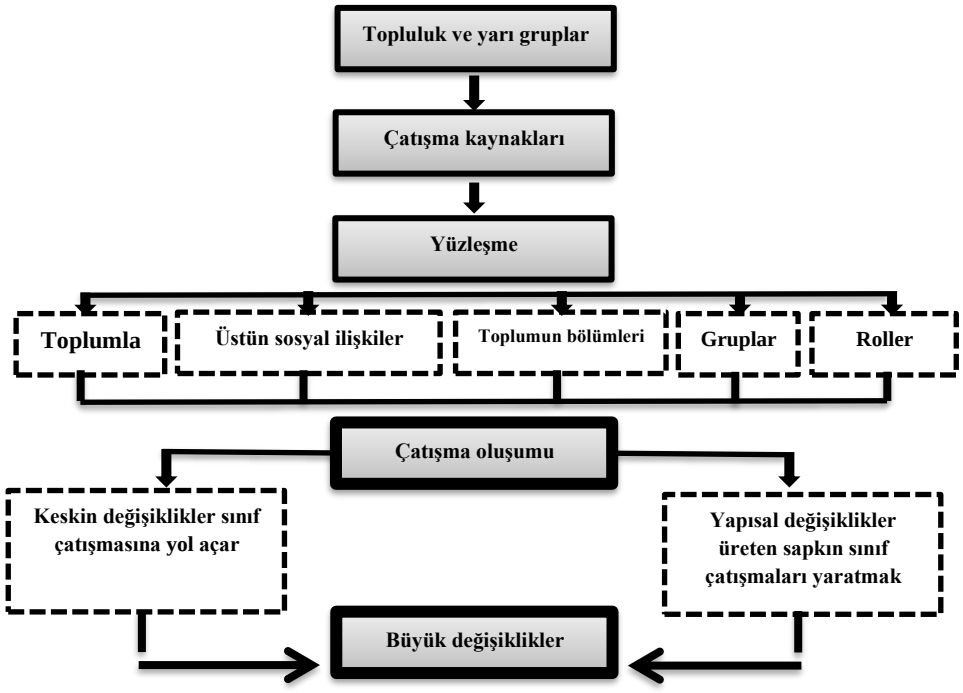
Bu teoriye göre, etnik ve ırksal çatışmalar, zenginlik, güç ve statü gibi kıt kaynaklar üzerinde rekabet eden gruplardan kaynaklanmaktadır. Bu rekabetin ve çelişkinin galibi, hâkim grup ve diğer davacılar azınlık grupları olarak adlandırılır. Etnik ve ırksal çatışmaların ve

eşitsizliklerin yayılmasının üç temel koşulu, "farklı grupların varlığı", "kaynaklar için rekabet" ve "güç eşitsizliği" dir. Başarısızlık-militanlık teorisi, bu noktadan itibaren güncel olayların görece tahmin edilebilir olacağını vurgulamaktadır. Hâkim grup, azınlık gruplarının statüsü hakkında aşağılayıcı inançlar yaratacak ve bu inançları meşruiyet ve üstünlüğü kanıtlamak için kullanacaktır. Grup, azınlığın kendi çıkarlarını savunma çabalarını kendi çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görüyor ve üzerinde daha fazla baskı uyguluyor. Çatışma perspektifinden bakıldığında, etnik ve ırksal grup çatışmaları ırksal ve etnik farklılıklarla ilgili değil, daha çok kıt kaynaklar için rekabette eşitsizlik yaratmak ve sürdürmek için farklılıkları kullanmakla ilgilidir. Dolayısıyla grupların aynı kaynaklar için rekabet ettiği her yerde düşmanlık ortaya çıkma nedeni olacaktır (Salehi Amiri, 2012, s.137 ve 138).

1.4.7. Ralif Darndorf 'un Teorisi (1950)

Bu teori, sosyolojik teorilerden biridir. Darndorf çatışmayı insan ilişkilerinde yaygın bir fenomen olarak görmektedir ancak bunu insan doğasının kaçınılmaz bir unsuru olarak görmemektedir. Darndorf, çatışmanın toplum yapısının ve sosyal düzenin doğal bir parçası olduğunu düşünüyordu (Allan, 2007, s.107). Sistematik sosyal çatışmalarda eşitsiz güç dağılımı belirleyici faktör olduğuna ve bu çatışmaların yapısal kaynağı, sosyal rollerin tahakküm veya vatandaşlığa dayalı beklentilerde etkili olduğuna inanıyordu (Darndorf, 1959, s. 165). Darndorf, çatışmanın toplumsal yapıda çatışan çıkarlara sahip "sözde gruplar" tarafından şekilendirildiklerine işaret ediyor. Farklı sosyal tiplerde beş tür yüzleşmeye işaret ediyor: Roller, gruplar, toplumun bölümleri, topluluklar ve üstün sosyal ilişkiler. Üç türü (gruplar, toplum bölümleri ve topluluklar) sosyal çatışma olarak kabul edilir. Ona göre, çatışma toplumsal inşayı iki şekilde etkiler: Biri sınıf çatışmasına yol açan hızlı değişim, diğeri ise çoğunlukla ani yapısal değişiklikler üreten sapkın sınıf çatışmasıdır. Bu nedenle çatışma, sosyal sınıflar ve yaralanmalar yoluyla toplumla ilişkilidir ve büyük yapısal değişikliklere neden olmaktadır (Crybe, 2004, s. 127).

Model 1-5: Ralif Darndorf'un çatışma teorisi

1.4.8. Göreceli Yoksunluk Teorisi (1970)

Göreceli yoksunluk teorisi, TED Robert Gurr tarafından sosyolojik teorilere giren "Neden İnsanlar İsyan Ediyor?" şeklinde sunuldu. Bu teori, ulus veya daha küçük toplumsal gruplar arasında şiddetli çatışmaların ortaya çıkmasındaki belirleyici ve güçlü faktörün üyelerinin memnuniyetsizliği olduğu varsayımı üzerine kuruludur (Gurr, 1973, s. 364). Ger, göreceli yoksunluğu, aktörlerin beklentilerdeki ve değer yeteneklerindeki farklılıkları algılamaları olarak tanımlar, yani değer beklentileri ile bireylerin değer yetenekleri arasındaki farkı anlamak, kişinin mevcut durumunu kişinin geçmişiyle, soyut ideallerini bir lider tarafından belirlenen kriterlerle karşılaştırmaya dayanabilir. Veya bir referans grubu, bir ideoloji oluşturmak ve diğer gruplara atıfta bulunmak için tasarlanmıştır (Ger, 1998, s.54). Bu teoriye göre, isyanlar ve siyasi krizler, protestocular bir sebepten dolayı mevcut veya hak ettiklerinden daha azını elde ettikleri sonucuna vardıklarında meydana gelir. Bu nedenle, yoksunluğun yarattığı hayal kırıklığını gidererek daha fazla hak ve fayda elde etmek için siyasi şiddete başvururlar. Elbette, kötü maddi koşullar veya mutlak yoksunluk, doğrudan protesto ve isyana yol açmaz Aksine, bu duruma zihinsel veya psikolojik tepki belirleyicidir (Salehi Amiri,2012, s. 121).

1.4.9. Peter Meyer Teorisi (1996)

Peter Meyer'in teorisi, sosyolojik teoriler grubuna aittir. Peter Meyer'e göre, belirli kültürel sistemlere sahip farklı toplumların varlığı ve asgari sosyal ve sınıfsal eşitsizliklerin varlığı çatışma koşullarıdır. İki veya daha fazla toplum arasında kıt malzeme ve ihtiyaçlara sahip olma konusunda rekabet varsa, aralarında çatışmaya ve çekişmeye yol açabilmektedir (Meyer, 2003, s.31- 30). Ona göre, savaşın en yaygın ve önemli nedenleri ve güdüleri, ırk, etnik ve grup kökenlerinin de mantıksal sonucu olan, birbirinin karşılıklı korkusuna dayanan kültür ve ilişkilerin grupizmi, etnosentrikliği ve milliyetçiliği özelliklerinde yatmaktadır. Toplumlar arasındaki ve toplum içindeki ilişkilerin istikrarsızlığı, çatışmanın insanlık tarihinde kendine yer bulmasına neden olmuştur (Meyer, 2000, s. 97). Meyer'e göre, aşağıdaki sahalarda değişiklikler ülkeler arasındaki çatışma faktörleri olarak kabul edilebilir**:**

1. Ekonomik değişim, yeni toplumsal hedeflerin ve gelişmelerin dönüşümüne yol açabilir ve diğer ülkeleri yağmalamaya ve sömürmeye yönelik savaşlara neden olabilir.

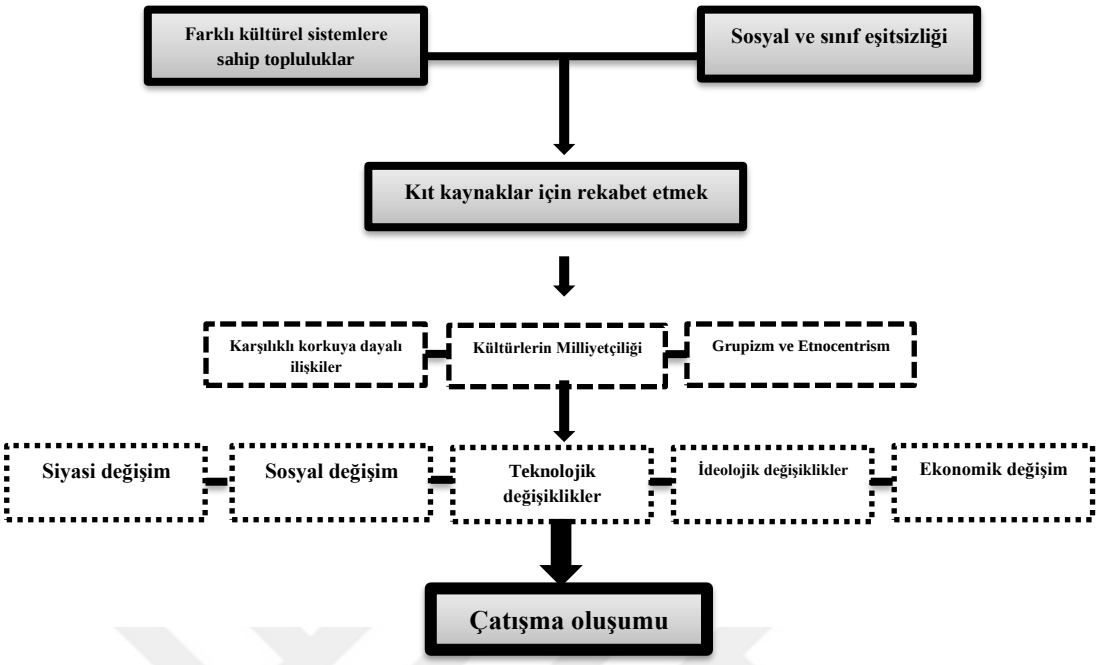
2. İdeolojik değişiklikler, mevcut yönetim ilişkilerinin yanı sıra sadece savaşları meşrulaştırabilir.

3. Teknolojik değişiklikler, gruplararası ve grup içi ilişkilerin üretim ve düşünce biçiminde değişikliklere yol açabilir.

4- Sosyal değişimler, sosyal tabakalaşmanın dönüşmesine ve toplumun ayrıcalıklı sınıfının yerinden edilmesinde değişikliğe yol açabilir.

5. Siyasi değişiklikler mevcut yasal kurum ve kalıpların yok edilmesine ve yeni kalıpların oluşturulmasına neden olabilir (Meyer, 2000, s. 96).

Model 1-6: Peter Meyer'in çatışmanın nedenleri teorisi

1.5. ŞİDDET VE SALDIRGANLIK TEORİLERİ

Şiddet ve saldırganlığın birçok tanımı sunulmuştur: bazıları saldırganlığı, büyük ölçüde fiziksel yüzleşme yoluyla ortaya çıkan hayal kırıklığına ve kaynaklar için rekabete içgüdüsel bir yanıt olarak görmektedir (Arjalı, 1993, s. 220). Saldırganlıkla ilgili olarak, "Saldırganlık, mallara zarar vermek veya başka bir kişiye zarar vermek amacıyla gerçekleştirilen bir davranıştır ve başkalarının ve muhtemelen kendilerinin sağlığını hiçe saymak anlamına gelir" dedi. Saldırganlığın sonuçları fiziksel veya psikolojik olabilir (Kokı, 1998, s. 180).

Refleksif saldırganlık fiziksel veya psikolojik hasara yöneliktir. Bu duygusal olarak agresif türün amacı zarar vermektir (Wingens, 1994). Aletli saldırganlık, saldırı ve acı içeren, formunda ödül, zafer, onur veya hayranlık gibi çeşitli hedeflere ulaşmak için bir araçtır. Bu tür saldırganlık duygusal olmayan şiddettir ve amacı görevini yerine getirmektir**.** Williams ve meslektaşları Laster'daki üniversitede, farklı şiddet ve saldırganlık biçimlerinin varsayımsal ve hayali bölümlerine atıfta bulunarak, onları düşünce ve duyguyu yansıtan ve tamamen şiddete rastlanmayan davranışlar olarak kabul eder (Williams, 1996, s. 155).

Şimdiye kadar, insanların davranışlarının tamamının veya çoğunun özgecil hedeflere dayandığı hiçbir toplumda görülmemiştir ancak neredeyse her yerde kişisel ilgi, insan davranışının belirleyici faktörü olmuştur. Bu durum bazen rekabetle sonuçlanır, bazen de bu yarışma çekişmeli sonuçlanır. Ya da daha fazla grubun belirli bir hedef için çabaladığı ve sadece bir grubun bu hedefe tam olarak ulaşabileceği veya bu hedefe ulaşabileceği bir turizm ötesi yarışmadır. Başka bir deyişle, rekabet, birinin ulaşmak istediği hedefe başkalarının ulaşmasını engellemeye çalışması anlamına gelir. Rekabette militanlığa izin verilmez ve rekabet olağanın dışına çıktığında ve militanlık adil rekabete galip geldiğinde şiddet ortaya çıkmaktadır (Afsar kaşmiri, 2002, s. 29). Robert Merton (1949-1967) sosyolojide yapısal

işlevsellik üzerine sadece önemli bir bildiri yazmış en önemli yapısal performans teorisyenidir ve bu yazılarda yapısal iş verimliliğinin bazı aşırı ve inkâr edilemez yönlerini eleştirmektedir (Ritzer, 2004, s. 144).

Merton'un yeni nesil işçilerin temsilcisi ve temsili olarak tanıdığı şey, işlevselcilerin teorilerinde önemli bir tarihsel dönüş olan onun aşırı ve gizli görev teorisidir. Bu nedenle işlevselci bakış açısını seçmenin yanı sıra bu okulun çözülmemiş sorunlarını tanımlamaya çalıştı. Merton, gizli ve bariz işlevlerini tartışırken bahsedilen iki kavramın kapsamlı bir yorumunu da yaptı. Burada da Merton, toplumsal birlik ve uyumun durumunu pek vurgulamaktadır. Ona göre, uygun ve uygunsuz işleyiş kavramları, toplumu bütünüyle inşa etmenin etkilerini düşünmemize yardımcı olur (Tavasoli, 1994, s. 232-236).

1.5.1. Yoksunluk Teorisi

Brookwater, kısıtlamaların uygulanmasının saldırgan davranışlar için bir uyarıcı görevi bulduğuna ve bireylerin şiddete ve istila girişimine başvurma motivasyonunu artırdığına, başka bir deyişle, bir kişi amacına ulaşamazsa, ortaya çıkan başarısızlığın agresif bir yanıt olasılığını artırdığına inanmaktadır. Bu teoride, bireyler dış dışlama güçleri aracılığıyla şiddete başvurmaya ve saldırı girişiminde bulunmaya hazırdır. Bu nedenle, toplumda yoksunluğunu şiddet kontrol ediyorsa, sadece konumu değişimi ve daha fazla fırsata sahip olmak isteme durumlarda (örneğin aile içinde), yoksunluğun yanı sıra saldırgan davranışların ortaya çıkmasının gerektiği açıktır ve yoksunluk bu fenomenin nedenlerinden biri olarak düşünülmelidir**.**

1.5.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Tüm sosyolojik teorilerin değişmez ve önemli unsuru muhtemelen sosyal öğrenme olarak adlandırılan Bandura ile aynıdır, Bandura şiddet içeren davranışların kökenini bireylerin eğitim ortamında bulur ve öğrenmenin genellikle bireysel gözlemlerin doğrudan koşulları (ceza veya teşvik) altında yapıldığına ve diğer insanların davranışlarıyla ilgili sonuçlardan elde edilen kişisel deneyimlerin sonucu olabileceğine inanmaktadır. Bandura şiddet içeren davranışları etkileyen iki kişisel kalıbı dikkate almıştır**.** Aile ve alt kültürler (aynı yaş grupları gibi bireyler tarafından kabul edilen alt kültürler) ve kültür (televizyon ve film gibi kurumlar şeklinde) bu nedenle şiddet içeren davranışları öğretmek, aileye, bireylerin üye olduğu gruplara veya medya aracılığıyla davranış kalıpları aşılanarak yapılabilir. Sosyal araştırmalar sosyal kapsayıcılık teorisini vurgular: örneğin, çocuklar ebeveynlerden şiddet eylemleri öğrenirler, bu nedenle yetişkin şiddetinin bir kısmı çocukluktan kaynaklanır. Bu sayede aile içi şiddet bir kişi ile bitmez ve yetişkinlikte ve ailenin oluşumundan sonra aile içinde öğrenilen aynı davranış aile içi çatışmaları ve gerginlikleri çözmek için kullanılır, bu da "şiddetin dolaşımı" olarak adlandırılan bir olgudur. Ervinson, saldırgan davranışları bir aile ortamında gözlemlemenin sadece onu taklit etmekle kalmayıp aynı zamanda yeni ve zarif saldırganlık türleriyle de sonuçlandığına inanmaktadır**.**

1.6. SOSYAL KONTROL TEORİSİ

Sosyal kontrol, toplumun üyelerini uyum sağlamaya ve tutarsızlıkları önlemeye zorlamak için kullandığı mekanizmayı ifade eder. Başka bir deyişle sosyal kontrol, bir toplumun standartlarını korumak için kullandığı somut ve somut olmayan faktörler ve insanları

sosyal çarpıklıktan korumak için önlerine koyduğu bir dizi engeldir. Son olarak sosyal kontrol, toplumun kullanımına açık ve üyelerinin önceden belirlenmiş ve etkilenmiş ilke ve yönetmeliklerle davranışsal uyumunu sağlamak için kullanılan bir "maddi ve kurumsal kaynaklar kümesi" olarak düşünülebilir (Sotoudeh, 2005, s. 137). Kontrol teorisinin oranı Durkheim'ın sosyal uyum teorisine Shaw ve McKay'in ekolojik teorisine gider. Bununla birlikte; suç ve suçluluğu diğer sapma biçimlerinden daha fazla açıklayan diğer teori ve görüşlerin aksine, onlarla farklılıklar vardır ve diğer sapma teorilerinin aksine, başlangıçta şu soruyu sorarlar: İnsanlar neden anormal davranışlarda bulunurlar? İnsanların neden toplumun kuralları, değerleri ve normlarıyla uyumlu olmadığı sorusuyla başlar. Bu görüşlerin takipçileri, hayattaki her insanın sapma ile uyandırıldığına ve çoğu zaman kişiyi sapmaya iten bir duruma yerleştirildiğine inanır. Bu nedenle, sapmanın açıklanmasındaki önemli faktör uyarılma veya sapma için doğru pozisyonlarda olmak değil, bireyin geçici olarak kendini toplumun kontrolünden uzak bulmasıdır (Roberston, 1993, s.175).

Kontrol teorisyenlerinin toplum hakkında iki varsayımı vardır: birincisi, insanoğlu benmerkezcidir en basit ve en kolay araçları kullanarak (yasadışı olsa bile) kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. İkincisi, yasaların (iç veya dış) kontrollerinin azaltılması suç teşkil eden davranışlara zemin hazırlar. Kontrol teorisindeki öncüler; özellikle anomi teorisinden esinlenerek Durkheim'ın teorilerine güvenerek bu teoriyi icat eden ve geliştiren Hirschy, Recales, Friedi ve Haig gibi araştırmacılardır. Bu teoriler, çarpıklığın kişinin topluma olan aidiyetinin toplumsal kontrol ve denetimden kaynaklanan zayıflığından veya ayrışmasından kaynaklandığı varsayımı üzerine kuruludur**.**

1.6.1. Hirschy'nin Sosyal Kontrol Modeli

Bazen bağlantı teorisi olarak da adlandırılan bu model, çarpıklığın ortaya çıkışını toplumsal grup ve kurumlarda dayanışmanın zayıflığının yanı sıra toplumdaki inanç ve inançların zayıflaması sonucu ele alıyor. Hirschy'nin analizinden elde ettiği sonuç, karşılıklı ve güçlü bağlantıları olan üyeleri arasında var olan bir toplum veya grubun, üyeleri üzerinde toplum önünde kontrol sahibi olabileceği veya üyeleri güçlü bir ilişkisi olmayan bir grup üzerinde kontrol sahibi olabileceğidir. Hirschy, dört unsurun bireyi ve toplumu birbirine bağladığına inanmaktadır: 1- bağımlılık, 2- bağlılık, 3- çatışma, 4- inançlar (Mümtaz, 2002, s. 120).

1- Bağımlılık unsuru: Bireyin aile, çevre ve sosyal kurumlardaki diğer kişilere olan bağımlılık derecesini gösterir. Hirsch'e göre, başkalarını önemseyenler, refahlarını ve duygularını dikkate alırlar ve bu insanlara karşı sorumluluk duygusuyla hareket ederler ve onlarla iletişimi sürdürürler. Buna göre, bu bağımlılığı olmayan kişilerin sosyal ilişkilerinin tehlikeye gireceğinden endişe etmeyeceklerini hatırlatırlar. Bu nedenle, çarpık olma olasılıkları daha yüksektir**.**

2- Bağlılık: Hirschy'nin sosyolojik boyuttaki bakış açısından psikolojide kendine has bir kavramı vardır. Bağlılık unsuru, toplumun geleneksel amaçlarının kabul edilme derecesini ve kişinin topluma karşı omuzlarında hissettiği dini duyguyu ifade eder.

3- Çatışma unsuru: Bireylerin toplumsal rollere ve etkinliklere katılım düzeyini gösterir. Hirschy'nin görüşüne göre; iş, aile hayatı, eğlence vb. ile uğraşanlar genellikle çarpık davranışlarda bulunma şansına daha az sahiptir. Aynı zamanda ona göre bu katılım; bireyi, kendisiyle ilişkili olanların uyguladığı türden sosyal kontrol kollarına maruz bırakır ve toplumun geleneksel faaliyetlerinde yer almayanların da çarpık davranışlarda bulunmak için daha fazla fırsata ve özgürlüğe sahip oldukları açıktır.

4- İnanç unsuru: Kişinin ahlaki ve sosyal kuralların geçerliliğine olan inancının derecesini, toplumun değerlerine ve etik normlarına olan inancını ve bunlara olan bağlılığını ifade eder. Hirschy'nin görüşüne göre bir kişi belirli türden davranış biçimlerine girmenin yapılacak doğru şey olmadığına kuvvetle inanırsa bu davranışlara katılmak onun için hayal edilebilecek olmaktan uzak olacaktır. Buna karşılık ahlaki ve sosyal normlara zayıf bir inanç ve sadakati olanlar, onları görmezden gelme eğiliminde ve daha çarpık olabilirlerdir (Robertson, 1993, s.174 -176).

Hirschy'nin teorisine göre kolektif çatışma, diğer suç biçimleri gibi sosyal denetim ve kontrol eksikliğinin bir sonucudur. Sosyal kontrol zayıfladığında sosyal entegrasyon daha sonra bozulur, bu da entegrasyondan kaynaklanan otoritenin azalmasına neden olur ve son olarak suç ve dolambaçlı yollardan etkin bir şekilde önleme yeteneği kötü davranış olasılığını azaltır. Walterrexel, teorisini "engelleme teorisi" olarak adlandırdığı, bazen iç-dış engeller teorisi ve "kendi kendine yayılma teorisi" gibi isimler tarafından sunulan bir açıklama olan "Suç Meselesi" adlı kitabında tartıştığı bir başka sosyal kontrol uzmanıdır. Recales'in görüşüne göre bireyin gruba ve topluma uygunluğu, iç arzuya değil, sadece grubun baskısından ve kontrolünden kaynaklanan doğal bir konudur. Gruba üyeliğin ve sosyal etkileşimlerin bireylerin belirli yaşam durumlarındaki davranış tipini belirlediğine inanmaktadır (Salimi ve Davardi, 2001, s. 504). Hirschy'nin sosyal kontrol konusundaki görüşlerinden etkilenen diğer kontrol teorisi teorisyenleri, Friedy ve Haig, bunun toplumların parçalanmasına ve toplulukların düşüşüne yol açan ahlaksız bir suç olduğuna inanıyor. Hirschy'nin suç davranışının sosyal gerçekliğini açıklayarak sosyal sapma ve kontrol hakkındaki görüşlerini desteklerler**.** Hirschy'nin suç ve toplumsal düzen arasındaki en önemli gereksinimleri vurguladığına inanırlar ve bu dört unsurun sapkın ergenler ve toplum arasında önemli ölçüde gereksinimler yarattığını kabul ederler. Bu unsurlar güçlendiğinde yüksek düzeyde uyum sağlanacaktır. Hirschy'nin kontrol teorisinin ana formülü, Friedy ve Haig'in aynı anda ve daha sonraki dönemlerde çok kapsamlı araştırmaların sonuçlarına göre sapkın davranışların ortaya çıkması olarak değerlendirildi. Örneğin, aile üyeleri arasındaki yakınlık azaldıkça, suç ve suçluluk arttıkça, aile üyelerinin karşılıklı ilişkilerinde yakınlığın azalması ile suç oranı arasında doğrudan bir ilişki vardır (Momtazi, 2002).

Friedi'ye göre örtüşmeler ve ortaklıklar yakınlık yaratmada ana faktördür. Karşılıklı ilişkilerin paylaşılması, uygunluk üzerinde güçlü bir baskıya sahiptir. Hirschy ve Friedi arasındaki temel fark, Hirschy'nin toplumun normatif yapılarının gençler için kısıtlamalar yarattığına inanmasıdır ancak Friedi, bu karşılıklı ilişkiler kurulurken çeşitli kurumsal alanlardan yoksun rollerde birçok karşılıklı ilişki olduğunu belirtmektedir (Sarvestani, 2010, s. 95). Sosyal kontrolün geliştirilmesinde Hirschy ve Friedi, uyum ve uyumsuzluk veya suç üretim çatışmasıyla sınırlandırıldılar, bu da yakınlaşma sağlandığında suçun yaratılmasında

kesinlikle bir kesinti olduğu anlamına gelir (Mohseni Tebrizi, 2004, s. 97). Bu nedenle, kontrol teorilerine dayanarak ebeveynlerin davranışlarının ve özelliklerinin çocukların rahatlığını ve yeteneğini etkileyen faktörler olduğu ve her ebeveynin anormal davranışlarının çocuklarının davranışlarını etkileyebileceği söylenebilir (Seyid Gafoor vd., 2008). Bu nedenle; çocukları tarafından bazen anormal davranışlar görülmesi, yetersiz kontrol ve sağlıklı aile ilişkilerinde kopmaların varlığından kaynaklanmaktadır (Vahedi ve Fathi Azar, 2006).

Kitlesel çatışma eğilimi üzerindeki diğer etkili konulardan biri saldırgan insanların eğilimidir. Saldırganlık, zarar vermeyi ve acı çekmeyi amaçlayan bir eylem olarak tanımlanabilir. Saldırganlık yaratmada en önemli faktör başarısızlıktır. Bu (teoride, başarısızlık-saldırganlık teorisi) geleceğe yönelik saldırganlık, bireylerin amaçlarına veya hedeflerine ulaşmalarının engellendiği ve hayal kırıklığı duygusunun oluştuğu bir süreç olarak kabul edilir. Başarısızlık yalnızca bir kişi beklediği hedefe ulaşmak için öngörülemeyen bir başarısızlıkla karşılaştığında ortaya çıkar. Başarısızlık-saldırganlık teorisinin yeni perspektifleri, farklı aktivitelerde saldırganlığın tezahürü ve insi dansının kapsamının, başarısızlığın oluşumu ve oluşumu sıklığı faktörlerine, başarısızlığa yol açan olayların miktarına ve buna göre, toplu çatışma eğiliminin nedenlerinden birinin bireyin hayatta karşılaştığı ve saldırgan hale geldiği başarısızlıklar olduğu söylenebilir (Hosseini, 2003, s. 54). İnsanların kitlesel çatışmalarına eğiliminde bir diğer önemli faktör de fenomeni gözlemlemek ve öğrenmektir. Çatışmanın nesnel deneyimi sosyal öğrenme teorisine dayalı olarak yorumlanabilir. Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine göre örneğin anormal davranışlar, kolektif çekişme eğilimi sosyal öğrenmenin üretkenliğidir (Mohseni Tabrizi, 2004, s.132).

Gayri normal davranışları gözlemlemek, bireylerin olağandışı bir şekilde davranması için bir uyarıcıdır. Gayri normal (Anormal) davranışlar gözlemleyen çocukların kendilerini taklit etmekle sınırlamadıklarına dikkat etmek önemlidir. Aksine, yeni ve yenilikçi türden anormallikler yaratırlar. Bu, bir örneğin etkisinin genelleştirildiği anlamına gelir. Sonuç olarak Bandura ve arkadaşları, saldırganlığa tanık olan çocukların normal olmayan çocuklara göre anormal davranışlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bireylerin toplu çatışmalarına eğiliminde bağımsız değişken olarak kullanılan bir diğer durum da etnisite ve etnik önyargılara sahip olmasıdır. Yval Davis'e göre dünya milliyetçiliği ikiye ayrılır, yani dünyamızı diğerlerinin dünyasından ayırır (Svensson, 2008, s.16). Bu da sosyal dünyada bir çatlak yaratmak ve toplumda ikiyüzlülüğün tohumlarını ekmek (yaymak) anlamına gelir. Herzog'a (2007, s. 57), göre etnisitenin kendisi birçok suça neden olur. Etnik köken ile suç işleme arasındaki ilişkinin teyidi bu iddianın bir kanıtıdır (Thanasichuk, 2007, s. 24).

1.6.2. Reckles Sosyal Kontrol Modeli

Bu teori, kontrol teorisi olarak adlandırılan kontrol teorisi türlerinden biridir. Reckels'e göre bazen iç-dış engeller teorisi ve nefes tabanı teorisi olarak anılan bir açıklama, bireyin grup ve toplumla uyumu doğal değildir ve onun içsel arzusuna ve kökenine dayanmaktadır. Sadece gruba üyeliğin ve sosyal etkileşimlerin bireylerin belirli durumlardaki davranış türünü belirlediğine inanan grubun baskı ve kontrolünden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, bireyin topluma uyumunu içindeki norm ve değerlerin içselleştirilmesinden kaynaklanan uyum ve davranış olarak görmez ve bu davranışın toplumun etkisine bir tür tepki olduğunu ve her zaman itaat (bağlılık) türünde olduğunu ve grubun baskısı olmadığında veya

düşük olduğunda, kişinin isyan edeceğini ve çarpık olacağını iddia eder (Salimi ve Davardi, 2007, s. 394).

1.6.3. Utanç Teorisi

Hirschy gibi John Britvit de toplumda uyumun var olmasının nedenini insanların davranışlarını çeşitli faktörlerle kontrol edildiğine inanmaktaydı ancak Hirschy bu kontrolü bir kişinin toplumla "bağlantısı" olarak görürken Britvit toplum bireylerinin kontrolünü çeşitli utançlar tarafından etkilendiğini tartışır. Ona göre utanç, bir başkasının hakkına taciz suçunda belirli sosyal davranışları önleyici bir araç olarak görür. Britvit iki tür utançtan bahseder:

1- Ayırıcılık utanç: Kötü davranış, ceza, kötü şöhret, reddedilme ve bunun sonucunda müzisyen arkadaşlarının sürgüne gönderilmesi**.**

2- Bağlayıcılık utanç: Çarpık davranış duygusunu anladığını beyan ederken ve ihlali görmezden gelerek ve hatta ona saygısını ifade ederken onda bir hata duygusu yaratmıştır, nihayetinde çarpık davranmaya devam etmesini engeller ve diğer insanlar topluluğuna dönüşünü memnuniyetle karşılar. Britvit, daha güçlü sosyal karşılıklılık ilişkilerinin olduğu ve bireyciliğin zayıf olduğu geleneksel toplumlarda, utancı bağlamanın daha etkili olduğunu ve daha fazla yaramazlığı önleyebileceğini iddia eder (Sedik Sarvestani, 2010, s. 54).

1.6.4. Freud'un Psikanaliz Teorisi

Psikanaliz teorisine göre Freud, içgüdülerin tezahürünün önünde bir engel olduğunda birçok insan eylemini içgüdü olarak belirler, böylece kişi bir hedefe ulaşamadığında saldırganlığın aşınması etkinleştirilir ve bu da başarısızlık kaynağı olarak kendine veya nesneye zarar verme davranışını tetikler. İnteraktif ilişkiler olan sosyal ilişkiler, hedefe ulaşmak için mantıklı bir çözüm gerektirir ancak bir engelle karşılaştığında şiddet kullanılır (içgüdü) ve iletişim ve anlayış çıkmaza girmiş gibi görünür**.** Etkileşime odaklanan sosyal öğrenme teorisi ve bilişsel süreçler, örneklerin duygusal davranışların ve tepkilerin aktarılmasındaki rolünü vurgular. Saldırganlık gözlem veya taklit yoluyla öğrenilebilir ve ne kadar çok öğrenilir ve güçlendirilirse, meydana gelme olasılığı o kadar artar, sosyal öğrenme teorisi ile ilgili kanıtların bir kısmı, diğer tepkiler gibi saldırganlığın da taklit yoluyla öğrenilebileceğini gösteren çalışmaların sonucudur.

1.7. AKRABACILIK

Aşiret sisteminin ve aşiret yapısına sahip toplulukların özelliklerinden biri, genellikle etnisite reformunda akrabalıktır. Etnik grup, daha büyük bir topluluk içinde ortak veya duygusal ve algısal ortak bir ataya, paylaşılan anılara ve paylaşılan tarihsel-kültürel geçmişe ve ayrıca akrabalık, din, dil gibi bir veya daha fazla sembolik unsura sahip küçük bir topluluktur. Grup kimliğini bir grubu diğer gruplardan ayıran toprak, fiziksel özellikler ve grup-etnik bağlarının varlığıdır. Etnik kökenlerin diğer sosyal gruplardan farklılaştırılmasında aşağıdaki göstergeler yer alabilir. En önemli ayırt, dil, din, gelenek ve tarihsel geçmiş de dahil olmak üzere kültürel boyutlarda yetmektedir (Maksoudi, 2001, s. 20 -21).

Akrabalık ve belirli bir gruba ait olma duygusu ve belirli bir etnik gruba bağımlılık yoluyla bireysel güvenliğin eğitimi birçok sosyal, kültürel, siyasi ve hatta güvenlik sonuçlarına sahiptir**.** Bir kabile çerçevesinde, bağlılık, sorumluluk ve hatta görev yaratan ve kolektif

eylemler oluşturan şey, birbirleriyle akrabalık hisseden üyelerin birbirlerini savunmak veya desteklemek için olan akrabalıklarının, kendisinin veya kabilenin diğer üyelerinin zorluklarını kendi ve ailenin sorunları olarak görmeleridir. Bu nedenle, bireye herhangi bir sınırlama veya zarar verme eylemi, aileye ve kabileye zarar veya sınırlama olarak kabul edilir, bu nedenle argümanın yargısının temeli değildir. Bütün arazinin (örneğin bir şehrin) analizi, bu akrabalık bağlamında belirlenen akrabalığa yaklaşım türünün doğruluğu ve hakkı değildir; çalışma önyargısı değil, orantılıdır. Mesleğe değil, aile ve kabilelere aittir (Sâri el-Kalam, 2007, s. 57-58).

Başka bir deyişle, bu tür bir kabile yapısında, aile destek sistemi çoğu insanın hayatındaki en önemli unsurlardan biridir**.** Çoğu insan hayatlarının çoğunu aile birimlerinde geçirir ve yiyecek, giyecek, barınak ve geliri bir tür akrabası olan diğer kişilerle paylaşır. Karşılıklı yardımlaşmanın ve ortak sosyal ve hukuki sorumluluğun gözleri kardeşime karşı olan sosyal bağlarımla şekileniyor. Kardeşlerim ve ben kuzenlerime karşı, ben ve kardeşlerim ve kuzenlerim başkalarına karşı (Bates ve Plag, 2008, s. 260). Yaval Davis'e göre etnosantrizm bütünleşmiş dünyayı ikiye böler, yani dünyamızı diğerlerinin dünyasından ayırır (Svensson, 2008, s.16 Rabbani vd, 2009, s.111). Başka bir deyişle, toplumun kırılmasında bir çatışma yaratır. Herzog'a göre etnosantrizmin kendisi birçok suça neden olur. Etnosentrizm ile kişinin kendi suçunu işlemesi arasındaki ilişkinin doğrulanması bu iddianın bir kanıtıdır (Tanasihuk, 2002, s.24 Rabbani vd, 2009, s.111).

Çalışılan toplumun yapısı farklı kabilelerden oluştuğu ve hâlâ insanların ait oldukları aynı kabile ve gruplara dayanarak kimliklerini bildiklerinden, olumsuz sonuçlar yaratılabilir çünkü bu tür bir kabile yapısının bir sonucu olarak bireylerin eylemleri rasyonelliğe değil, mantıksız önyargıların anlamına ve aile üyelerine, ailelere ve klanlara ve olumlu bir değere dayanır. Genellikle gayret ve erkeklik olarak adlandırılır ve sonuç olarak insanlar çok sosyal hâle geldiği için karar verme bireylerde önyargı temelinde kurumsallaşır. Son olarak, çevrelerindekilerin iki veya iki ailesi arasında kısa bir farkla, akrabalarının desteği ve kitlesel çatışmalar meydana gelir. Egoizm düzenini oluştururken bir kişinin kabilenin bileşenlerine ve akrabalarına, bir kabileye ait olan bu değişkeni; farklı boyutları, özellikle kültürel boyutunu ölçme eğiliminin aynı miktarda dikkate alındığı belirtilmelidir.

1.7.1. İbn Haldun'un Önyargı Teorisi

İbn Haldun, çalışmasında tarihsel örtülerin popülasyonunu ve bir medeniyetin ve kültürün nasıl ortaya çıktığını ve özellikle kültürel farklılıkları, toplumsal dönüşümlerin ve etkilerin gözden geçirilmesinde önyargıların ve gerginliğin rolüne özel önem vermiş; kalplerindeki yabancı kabilelerin istilasından her zaman korkan grupların kaçınılmaz olarak içlerindeki grup üyelerine karşı son derece önyargılı hissedeceklerine ve böylece birbirlerine karşı kendilerini sorumlu hissedeceklerine inanmaktadır. Grup dışı çatışmaların grup içi uyumlara yol açtığına ve bu uyumun daha derin bir gerginliğe yol açtığına inanıyor. Ailelerin birbirine bağlanması ve bağımlılığı veya benzer bir kavram yoluyla elde edilir. Çünkü akrabalık daha doğal olduğu akraba ve akrabalarıyla güçlü gurur gösterdiği durumlar dışında daha doğaldır. Onlara baskı geldiğinde veya baskıya maruz kaldıklarında (başarılır) ve bu insanda doğal bir duygudur. İbn Haldun ise grup dışı çatışmaların gerginliğin gelişmesiyle doğrudan ilişkisi olduğuna inanmaktadır**.** Bu, grup dışı çatışma ne kadar artarsa grup içinde o

kadar gerginlik ve nihayetinde grup içindeki uyumdan ve bu toplumların elitlerinin gücünden kaynaklanan daha fazla uyum ve güç anlamına gelir. Bu nedenle, bu topluluklara enerji vererek sakinlerinin hayal gücü düşmanların tehlikelerinden, özellikle de dış tehlikelerden kurtulur. Sinirliliğin bozulmasıyla fonksiyonel uyum azalır ve toplumda yozlaşma oluşur (İbn Haldun, 1980, s. 79).

1.8. SOSYAL KATILIM TEORİSİ

Toplumsal katılım; gruplar arası ilişkilerin genellikle insanları sosyal politikalar şeklinde farklı sosyal süreçlere dahil etmeyi ve meşgul etmeyi amaçlayan yerel ve sivil toplum özelliklerine sahip gönüllü dernekler, kulüpler, sendikalar ve gruplar şeklinde genişlemesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle sosyal katılım; bir topluluğun üyelerinin mahalle, şehir veya köy işlerine katıldığı ve sosyal yaşamın şekilenmesine doğrudan veya dolaylı olarak katıldığı gönüllü faaliyetleri ifade eder (Mohseni Tebrizi, 1996, s. 108). Bir topluluktaki yerel ve sivil toplum kuruluşlarının çokluğu ve kapsamı, sosyal katılımın ve sivil kurumların varlığı ile tanımlanır**.** Sivil toplum örgütleri, halk kitleleri ile hükümet arasında oluşturulmuş ve halkın bir kısmını belirli bir amaca ve toplumsal alanlardan birine ulaşmak için örgütleyen sivil toplum kuruluşlarının biçimleridir. Halkın katılımı amacıyla oluşturulan bu kurumların faaliyetlerinin kapsamı çok geniştir. Sendikalar, siyasi partiler, işletmeler, özel şirketler, kooperatifler, sanat grupları, basın, hayır kurumları ve hatta sokak ve mahalle sakinleri dahil yerel topluluklar sivil kurumlara örnek olabilir (Daneşmandi, 1998, s. 170).

Toplumsal katılım, tüm insanların kabul etmek zorunda kaldığı bir tür sosyal sorumluluk taahhüdü ve kabulüdür. Bu taahhüt ve sorumluluk, birçok ahlaki ve sosyal faaliyet veya ekonomik ve hukuki yapının kendisi gibi sınırsız ve süresiz faaliyetler şeklinde gerçekleştirilebilir. Toplum üyeleri; sosyal, politik ve ekonomik rolleri nedeniyle insan vücudunun kırmızı ve beyaz kan hücrelerinin iktidarındadır. Bu hücrelerin artması veya bozulmasının vücuda zarar vermesi gibi şirketteki yetersizlik de hayatın devamını baltalar, böylece sosyal boyutunu kaybederse yıkımı kaçınılmaz olur, devam ederse amacını kaybetmez, bu da üyelere hizmet etmek ve toplumda reform yapmaktır. Klasik sosyologlar; özellikle Weber, Durkheim ve Tonnies, demokratik siyasi, sosyal ve kültürel katılıma ve daha büyük bir sosyal anlayışa yol açan yeni bir kimlik, üyelik ve toplum üyelerine entelektüel, geleneksel ve sivil bağlılığa inanırlar. Toplumsal uyum ve sosyal düzen öncülük etmektedir (Tavassoli, Nejati ve Hosseini, 2004, s. 37-33). Sosyal unsur, asgari ekonomik refah ve güvenlikten yararlanma hakkından tüm sosyal mirasları paylaşma ve toplumda geçerli standartlara uygun olarak medeni bir şekilde yaşama hakkından en çok ilişkili kurumlara kadar geniş bir yelpazesi anlamına gelir. Bu unsurla en çok ilişkili kurumlar şunlardır: eğitim sistemi ve sosyal hizmetler (Marshall, 1994, s.9, Sheyani, 2003, s. 66).

Turner'a göre (1994), vatandaşların sosyal katılımı; görevlerin, sorumlulukların ve yükümlülüklerin ve vatandaşlık yükümlülüklerinin yerine getirilmesine yol açmıştır. Vatandaşlığın görev ve sorumluluklarını yerine getirmek de birçok anormalliğin ve sapkın davranışların ortaya çıkmasını engeller (Tavasoli ve Nejat-e-Hassani, 2004, s. 38).

Bir toplumdaki yerel ve sivil toplum kuruluşlarının çokluğu ve kapsamı; sivil toplumun sosyal ortaklıkların ve sivil kurumların genişlemesiyle tanımlandığı ölçüde, o toplumda

toplumsal katılımın varlığını gösterir. Sivil kurumlar, halkın kitleleri ile hükümet arasında kurulmuş ve halkın belirli bir amacına ulaşmak için ve toplumsal alanlardan birinde bir kesim örgütleyen sivil toplum kuruluşlarıdır (halkın örgütlü katılımı amacıyla oluşturulan bu kurumların faaliyetlerinin kapsamı geniştir). Sendikalar, siyasi partiler, ekonomik, özel işletmeler, kooperatif şirketleri, sanat grupları, basın, hayır kurumları ve hatta topluluklar bir sokak ve mahalle sakinlerinden oluşan bir yer sivil kurumlara örnek olabilir (Daneşmandı, 1998, s. 170).

1.8.1. Sosyal Sermaye Teorisi

Sosyal sermaye, bireylerin eylem ve tepkilerinden doğar ve insanların birbirini tanımasının ve aşinalıklarının ürünüdür. Piran sosyal sermayenin; her insanın mali ve beşerî sermayesini kullanma fırsatına sahip olduğu arkadaşlar, iş arkadaşları, irtibatlar ve kamu bağlantılarından oluştuğunu düşünmektedir (Piran vd.,2006, s. 22). Fukuyama'ya göre sosyal sermaye, iş birliğine ve iş birliğine izin verilen bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan belirli bir kayıt dışı norm ve değerler kümesidir (Fukuyama, 2000, s.22). Sosyal sermayenin boyutlarından biri olarak toplumsal katılım, kapsamlı büyüme ve gelişme yolunda adım atan birçok ülkede eğitimin ana temalarından biridir (Saarts, 2002, s. 95).

Bourdieu, sosyal sermayeyi kaynaklarına ulaşmak için bir grubun üyesi olarak görür (Winter,2000, s.2). Arrow, sosyal sermayenin sosyal etkileşimlerden başka bir şey olmadığına inanır. Sadakat, güven, ağ bağlantısı, bireysel otorite, örgütsel kimlik ve sosyal normlar gibi göstergeleri göz önünde bulundurur (Eftehari, 2003, s. 43).

Buna dayanarak toplulukların kaderinin belirlenmesine müdahale etmek ve aynı zamanda toplumlarının güvenliği konusunda karar almak için farklı bireysel ve kolektif eylemlere sahip olduğu söylenebilir. Buna göre sosyal sermaye teorisi, toplumun katılımına ve gelişmesine neden olan bireylerin makro-sosyal motivasyon özelliklerine odaklanan analizini oluşturur. Dolayısıyla vatandaşlarda sosyal sermayenin varlığı, kentin ve toplumun güvenlik sorunlarına sosyal katılımlarına neden olmaktadır**.** Vatandaşların sosyal sermaye ve kent güvenliği arasındaki ilişki, karşılıklı güven ve etkileşim gibi parametrelerle oluşur ve geleceğe yönelik kolektif ruhu artırır. Bu iki olgu arasındaki ilişkinin amacı, kentsel güvensizliğin istenmeyen maliyetlerini azaltmak ve güvenliği etkileyen normları güçlendirmek için vatandaşlar ve yetkililer arasındaki etkileşimi sürdürmektir. Bu hedef, vatandaşların zihnindeki değerlerin sürekli izlenmesi ve kurumsallaşması ile birlikte oluşturulmaktadır. Vatandaşların güvenliğine ilişkin bağlamsal ve birleşik etkiler yoluyla sosyal sermaye; vatandaşların birbirleriyle olan arkadaşlık kalıpları, rahatlıkları ve sosyal güvenleri, arkadaşlarıyla sosyal temas ve zihinsel baskıları hafifletme ve güvenliğe sahip olamama hissini azaltma ve şekil alır. Öte yandan kentsel güvenlik hizmetlerini artırmak için yönetimle ilgili kuruluşlar arasındaki sosyal uyum, vatandaşlar arasında güvensizliğin azalmasına neden olmuştur**.**

1.8.2. Yerel Bilgi Teorisi

Günümüzde çoğu sivil toplum örgütü tarafından savunulan yerel bilgi teorisi, insanları sosyal yaşamlarına dahil etmeyi amaçlamaktadır. Bu ortaklık altında, toplumdaki kesterizm eksikliği, aşağıdan yukarıya karar verme sürecini kolaylaştırmak için güçlendirilmiştir (Fuller, 1992, s.14). Yerel bilginin kullanılması, toplumsal gerçeklere odaklanılması, profesyonelleşme

ve özgünlük sürecinin insani değerlere doğru takip edilmesi, diğer devlet kuruluşlarının halkla ilişkilerinin niteliğini şekilendirmektedir (Chamber,1983, s.54). Bu strateji gönüllüler ve bu kuruluşlara yardım edenler tarafından desteklenmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşlarının teorik politikasını şekilendirme sürecinde, toplumda güvenliğin artırılması, toplumsal suçların ve kent güvensizliğinin azaltılmasında yeni eğilimlere şahit oluyoruz. Bu bağlamda, kentlerdeki güvensizliği azaltmak için örgütün (polis olan) rasyonelliğine dayalı analitik düşüncenin, popüler yaratıcılığa dayalı ve birbirleriyle uyum içinde esnek işbirlikçi düşünce ile birleştirilmesine çalışılmıştır. Bu yaklaşım, polisin sorunu çözmek için sosyal sorumluluk sahibi olduğu bir modeldir. Polis teşkilatının sorununu çözme yaklaşımında, daha az karmaşık bir iş bölümü vardır (Ahmadi,1998, s. 65).

Bu yaklaşımda polis, kazaların yol açtığı sorunları çözmeye çalışarak düzeni, sükuneti ve güvenliği sağlamak için insanlara yardımcı olmaya çalışmaktadır. Problem çözme yolunda, polis güvensizliğin ne kadar olduğunu anlamak, onlara bizzat insanlar tarafından çözüm bulmak için kalıplar arıyor. Bu yöntem, insanların polisle iş birliğini ve dayanışmasını genişletir. Afganistan'da İslami Devrimi'nin zaferinden sonra halkın faaliyetlerinin askeri ve sosyal gözetim güçleri ile iş birliği içinde oluşturulması ve genişletilmesi, sosyal sistemin temel ideallerinden biridir (Abdullahi ve İman, 2006, s. 285). Bu kapsamda halkın polis teşkilatı oluşturması, konseylerin oluşturulması ve güçlendirilmesi, birçok sorumluluğu halka devretme ve insanların yaratıcılığını güçlendirme konuları bu hedefler arasındadır**.**

1.8.3. Sosyal Düzensizlik Teorileri

Bu teorisyenler, aile gibi sosyal kurumların gerilemesi ve akrabalık bağlarının zayıflaması gibi faktörlerin sosyal kontrolün resmi olmayan güçleri olarak geleneksel uyumun azalmasının hızlı kentleşme ve şehirlere artan göçle sonuçlandığına inanmaktadır. Düzensizlik teorileri, cinayet, soygun, cinsel sapıklık ve bağımlılık gibi suçlar şeklindeki sosyal güvensizlikleri analiz eder**.**

Bu teori; hastalıkların ve toplumsal zararların nedeni olarak bazı üyelerin ve toplumsal grupların sosyal işleyişinin, sosyalleşmelerinin ve toplumsal uygunluklarının bozulmasını vurgular ve bir toplumun üyeleri düzgün bir şekilde sosyalleşmediğinde ve normlara ve değerlere uyum sağlayamadığında sosyal hastalıkların ortaya çıktığına inanmaktadır (Hoseini, 2006,s.43). Bu görüş; toplumsal sorunları önlemek veya çözmek için "hasta insanlar" topluluğunun üyelerinin aile, okul, kilise, işyeri veya kitle iletişim araçları tarafından uygun ahlaki eğitim veya sosyalleşme almaları gerektiğini savunmaktadır (Linia, 2000, s.11-12).

1.9. VATANDAŞLIK KÜLTÜRÜ TEORİLERİ

1.9.1. Vatandaşlık Kültürü

Vatandaşlık kültürü, sivil toplumlar ve ulusal hükümetlerle birlikte 19. yüzyıldan beri bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Bu fenomen, son yıllarda küreselleşme konusunun ciddiyeti ile en önemli çağdaş sosyal sorunlardan biridir. Bu süreçte, "Yurttaş ve Vatandaşlık Kültürü" modern dünyanın en dinamik sosyal ve kültürel kavramlarından biri olarak kabul edilir. Başka bir deyişle, sivil toplumun temeli, vatandaşlık sisteminin sosyal kurumlarına ve onu yöneten kültüre dayanır. Dolayısıyla sivil toplumun siyasi ve sosyal bir sistem olarak temel dayanaklar,

yasama kurumu, halkın siyasi egemenliğinin demokrasi sistemleri biçiminde halk üzerindeki kurumu gibi vatandaşlık kurumlarıdır (Ameli, 2001, s. 168). Vatandaşlık kültürü süreci; turizm, göç, medya, internet gibi modernizenin son süreçlerinden kaynaklanan iletişim süreçlerinin, küreselleşmenin, çok kültürleşmenin ve kentleşmenin genişlemesine ve gelişmesine dayalı bilgi ve birikime dayalı olarak geleneksel sosyolojiden sanayiye bir tür dönüşüm şeklinde çeşitli boyutlardan değiştirilebilir insan toplumu için birçok sonuç doğurmuştur. Ulusların bilincini yaygınlaştırmış, 24 saat boyunca kültür malları olarak ulus ötesi ölçekte farklı yaşam biçimleri şeklinde tüketilmiştir.

Platon ve Aristo gibi eski Yunan teorisyenleri, şehir devletlerinin oluşumunda vatandaşlık kültürünü ve yurttaşlık ilkelerini kabile reisleri arasındaki birlik ve tanrılara itaat ve tek yasalar olarak adlandırılan belirli bir yere yerleşmek şeklinde ifade etmiş ve bu mekanizmaların sosyal sistemi yöneten kültürden kaynaklandığı ortak ritüeller çerçevesinde şehir olarak adlandırılan belirli bir noktada kurulması için birleşik yasaları, vatandaşlık kültürü ve temelleri üzerine sivil bilim çalışmasında İbn Haldun'un İslami etki alanında ifade etmişlerdir. Vatandaşlık etiği özel bir görüşe sahiptir ve insan eserleri ortamının şehir adına insana verdiği zararları, onu özleştirip şehri yolsuzluk ve suç yeri olarak ifade ettiği ileri ölçüde göz önünde bulundurarak sakinlerini hiçbir kültürel değer ve vatandaşlık etiği olmadan tanıtır. 17. yüzyılda Montesquieu, Hobbes, Rousseau gibi düşünürler; kültürü yöneten normları ve değerleri vurgulayarak vatandaşlar arasında kültürel ilişkiler biçiminde vatandaşlığın temellerini etik ve sivil süreçler kümesi olarak ele alırlar. John Locke'un görüşüne göre "Vatandaşlık ve kültürü, işleri yönetme sorununun şiddet olmadan çözülebileceği istişare, işlem, diplomasi ve güç paylaşımı gibi bir dizi yöntem ve tekniktir. Vatandaşlık kültürü bu amaca ulaşmak için hayati öneme sahiptir. Vatandaşlığın temelleri, herkese eşit davranılmasını talep ederek toplumsal düzeni tehdit eden toplumsal gerilimin köklerini paylaşabilir. Vatandaş, kültürel öğretiler biçimindeki hak ve yükümlülüklerinin yardımıyla sosyal hayatın ilgi ve sorumluluklarını bölerek kaynakları dağıtmanın ve adil bir şekilde yönetmenin yolunu bulur" (Kooşa, 2008, s. 14). Kentleşme devriminin başlamasıyla birlikte ulusal bir hükümet süreci olarak vatandaşlık kavramı; aşağıdan yukarıya meşrulaştırılan bir siyasi güç nedeniyle vatandaşlık kültürünü tutarlı bir şekilde incelemiştir. 20. yüzyıldan itibaren refah devleti fikrinin oluşması ve kentleşmenin genişlemesi ve metropollerde yaşam tarzlarının sağlanması ile vatandaşlık kültürü, vatandaşların kent katılımı için eğitilmesi gereken mekanizmaları içermektedir. Şehirlerde ikamet edenlerin ve yöneticilerin koordinasyon ve stressiz bir yaşam için uygulaması gereken bir dizi sosyal yasa ve gelenek ve mevcut olumsuz durumdan bir tür geçiş olan şehrin kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınması olarak düşünülmelidir. Şehrin kapsamlı ve sürdürülebilir gelişimi, mevcut uygunsuz durumdan gelecek nesiller için yavaş bir büyüme ile uygun bir konuma geçiş sağlar.

Aslında vatandaşlık kültürü alanında, bir kentin vatandaşlarının kültürel haklarının bir parçası olan "Eşitlik, özgürlük, bireycilik, demokrasi ve vatandaşların yurttaşlık sorumluluğu" gibi bir dizi toplumsal değere atıfta bulunmalıyız. Kent sorunlarında, kentsel krizlerin çözülmesi ve vatandaşların davranışlarında reform yapılması ihtiyacı; kent yaşamının temelleri olan uygun bir yurttaşlık ve kentleşme kültürünün varlığıdır ve kent yaşamının tüm bileşenleri, kentin sosyal ilişkilerinde, kentsel tesislerde, ulaşım sisteminde ve kent uygulamalarında

kültürün rolünü göz önünde bulundurarak şehri dengelemeye çalışmalıdır. Bu nedenle vatandaşlık kültürünün boyutunun açıklanmasında belirtilmesi gereken temel nokta budur. Vatandaşlığın sadece hukuk ve hukuk perspektifinden ya da sadece Faulks'un deyimiyle vatandaş ile devlet arasındaki ilişki perspektifinden incelenemeyeceğini, vatandaşlığın gerçek ihtiyaçlarının karşılanması ve incelenmesinde kültürün ele alınması için devletin ötesine genişletilmesi gereken dinamik bir kavram olduğunu, dikkate alınmalıdır (Fazeli, 2007, s. 2).

Bir yandan insanların sosyal dünya ile etkileşimlerinin gelişmesi ve basitliği nedeniyle vatandaşlık kültürünün küreselleşmesinden sonra, diğer yandan zengin vatandaşlık kültürü örüntülerinin kabul edilmesi vatandaşlık küreselleşmesinin oluşumunu etkilemektedir. Bu zenginleştirilmiş model; artık zorunlu, gerekli ve kontrol edilemez olan iletişim endüstrisi teknolojilerinin yaygınlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve sonra ulus ötesi bir boyut kazanmıştır. Vatandaşlığın küreselleşmesi kavramı; ekonomik, sosyal, politik, güvenlik vb. dahil olmak üzere vatandaşlığın tüm alanlarında bilginin genişlemesi ve köklü değişikliklerle ilişkilidir; yerel ve ulusal vatandaşlık süreçlerini zayıflatır ve vatandaşlık kültürünün batılılaşmasını veya Amerikalaşmasını güçlendirir. İnsan toplumlarında kültür, işlevlere ve uygulamalara göre maddi ve manevi boyutta farklı anlamlar almıştır. Vatandaşlık kültürü, kültürün diğer unsurları gibi, kendisine verilen duruma, işleve veya sosyal göreve göre incelenmelidir. Aslında ortak dilde bir toplumun kültüründe bir unsurdan bahsederken, bu konu mutlaka olumlu ya da olumsuz olmak zorunda değildir ancak bu olgunun oluşum ve evrim, gerileme ve yıkım mekanizmalarını ve koşullarını vurgulamalıyız. Dolayısıyla "vatandaşlık kültürü" söz konusu olduğunda, onun diğer kültürel ve sosyal fenomenlerle ilişkisine daha fazla dikkat ediyoruz. Oysa günümüz Fars dilinde bu fenomenin vatandaşlık etiği, yani bir şehirdeki vatandaşların sosyal kurumlar ve diğer vatandaşlar veya en fazla bazı haklara karşı sahip oldukları görevlerden bahsedilmektedir. Bununla birlikte, bizim görüşümüze göre kültür çok daha geniş bilişsel bölgeleri kapsar. Vatandaşlık, aralarındaki müteahhitlik ilişkilerinin iyiyi içerebileceği, bir dizi insanın dile getirilen sorunları fark edeceği ve örneğin etik alanlarda ve hatta kentsel teknolojilerin haklarına ve doğru kullanımına saygı gösteren önerilere uyum sağlayabileceği anlamına gelir (Fakohi, 2008, s. 2). Vatandaşlık kültüründe, vatandaşlık hakları gibi yasal normlar ve önceden belirlenmiş ve zor biçimlerle karşılaşmıyoruz ancak çok fazla esnekliğe sahip bir dizi norm ve değerle karşı karşıyayız. Bu, kentsel kültür veya kentsel alt kültürlerin farklılıkları ve çeşitliliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu, bir şehrin vatandaşlık kültürünün farklılıklarını ve varyasyonlarını karşılaştırmayı mümkün kılan bir tür adaptasyonla vatandaşlık kültürünü inceleme metodolojisine yol açmıştır, bu da kültürün bir kişiden nispeten araştırılabilir topluluk gruplarının büyük bir kısmına kadar inceleyen bir vatandaşlık meselesi olduğunu gösterir. Turner'ın görüşüne göre, kültürel vatandaşlık "Bireylerin topluma kültürel katılımıyla ilgilidir ve kültür vatandaşı toplumun genel kültürü ile ilgili konulara katılmaktan sorumlu olan kişidir" (Naki zadeh, 2006, s. 184).

1.9.2. Gi Erme Düşüncesi

Erme'ye göre vatandaşlık kültürü şu özelliklere sahiptir: "İlk özellik; vatandaşlığın bir ön alfabesi, yani tarih ve akıllı çevre hakkında asgari bilgiye dayanarak önceden kurulmuş olması, başka bir deyişle vatandaşın dışa bakabilmesi, pencereyi açabilmesi, bekar yaşamaması ve sadece yakın komşularıyla sosyalleşmemesi gerektiğidir. Vatandaşlık kültürünün ikinci

genel özelliği hem davranış hem de ahlaki değerler açısından gerçek bir demokratik davranış kurallarının incelenmesidir; vatandaş sadece kendi haklarının değil, görevlerinin de farkında olmalıdır. Temel öneme sahip olan üçüncü özellik, önceki iki özelliğin aynı birlik ve öneminden kaynaklanan sivil etik düzeyidir ve bir tür görev odaklı özelliktir. Popper'ın görüşüne göre demokratik toplumu yöneten, çoğulculuğun ve özgürlüğün varlığının hüküm sürdüğü bir toplumda, ruhlu yurttaşlık etiği toplumla daha uyumludur"(Erme,1997, s. 171-172).

Toplumsal düşünürlerin görüşlerinde, mevcut bir kültürel çeşitlilik ve küreselleşme bağlamında, "Vatandaşların kültürel haklarının" ekonomik, politik, medeni ve sosyal haklar kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır; bu nedenle, vatandaşlık kültürü alanında genç vatandaşların, kadınların, engelli çocukların, azınlıkların, göçmenlerin ve kentsel toplumun diğer sosyal kimliklerinin hak ve görevleri dikkate alınmalıdır. Aslında vatandaşlık kültüründe; bir şehirde yaşayan kimliklerin ve sosyal grupların tüm hakları, şehrin tüm olanaklarından yararlanmak için bir tür adalet yaratmalıdır. Bu tür bir eşitlik engellenmeden uygulanmalı ve tüm kent sakinleri sosyal refah ve adaletten, belediye hizmetlerinden yararlanmalıdır ve bu kimliklerin her birinin haklarını kullanacak siyasi temsilcileri olmalıdır ve bu kimliklerin tümü temsil edilme hakkına sahip olmalıdır.

Öte yandan vatandaşlık kültürü, onu seçkinlerin kültürüyle ve şehrin yönetici hükümdarıyla sınırlandırmadan genel kamuoyuna dikkat eder ve kültürün kapsamlı anlamını dikkate alır. Bu anlama dikkat edilmesi vatandaşlık kültürünün genel anlamı, vatandaşlık geleneğinde hâkim olan demokratik yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Grossberg'in belirttiği gibi: Vatandaşlık kavramı, toplumun yasalarını ve kararlarını şekillendirmeye bireylerin katılımını dahil etmeye ve genişletmeye çalışan siyasi geleneğe bağlıdır. Diğer bir boyut ise vatandaşlık kültürü, diyalog hakkı veya iletişim kurma hakkıdır. Cohen ve Arthur, vatandaşlık ve haklarının analizine dayanan bir vatandaşlık kültürünün iletişimsel bir topluma dayandığını savunuyorlar. İletişim ve diyalogla ilgili hakların vatandaşlık kültürünün ve vatandaşların diğer sosyal haklar üzerindeki haklarının temel öncelikleri olduğuna inanıyorlar. "Bugünün sivil toplumunda, günlük demokratik iletişim uygulamasının kurumsallaştırılması gerektiğine inanıyorlar" (Fazeli, 2007, s. 5).

1.9.3. İbn Haldun'un Düşüncesi

Sivil bilime giriş yazısında vatandaşlığın kültürel, sosyal, ekonomik ve ahlaki sonuçlarına atıfta bulunur. Ekonomik açıdan vatandaşın özelliklerini eleştirirken şu konuya dikkat eder: Kentsel toplumundaki insanlar lüks ve zenginliğe doğru kaymış ve bu tür kentsel geçim kaynaklarını asalak olarak görür, vatandaşların yaşamlarının kültürüne ve ekonomik yapısına zarar veren istikrarsız geçim kaynaklarına yönelmişlerdir. Günümüzde, kent toplumunda bu tür maaşlar istikrarsız veya sahte işler sırasına girerek vatandaşların ve şehrin yaşamları için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kent ekonomisinin bu tür bir toplumsal yapıda sürdürülememesi nedeniyle, vatandaşlar arasında bir dalkavukluk ve yalan kültürü geliştiren aracılık ve kendi kendini ilan eden işler yaratılır**.** Kent ekonomisi, etnik gerginliğin kaybı ve zenginliğin yayılması nedeniyle savurganlığa doğru kaymıştır. Aynı konu vatandaşları hayat pahalılığı konusunda da etkiledi**.** Kent toplumu ve onun sıkıntılı ekonomisi, vatandaşların konuma ulaşmak için ahlaki değerleri ve kolektif ruh kültürünü unutmalarına neden olmaya ve

vatandaşlık derecelerini teşvik etmede çatışma ve rekabeti ön plana koymaktadır. Kişisel kazanç sömürmek, toplumsal zararla kentin kolektif ruhunun bedeni üzerinde bireyciliğin ve bireysel vatandaşlığın büyümesi şeklindeki bu sonuç; bugün kentlerde incelenebilir**.** Kentsel toplumun ekonomisi, rüşvet kültürünü ve yasadışı mülkiyet edinimini artırmıştır. Yerleşim alanlarında, lüks ve zenginlik yaratılması nedeniyle vatandaşların sosyal sınıflarının maliyeti artmıştır; bu konu zorlayıcı yöntemlerle birlikte vatandaşlar arasında incelenebilir**.** Vatandaşlar arasında hüküm süren sağlıksız ekonomik ilişkiler nedeniyle insan ilişkileri ve etkileşim ilkeleri kaybolmuştur ve vatandaşlarla iletişim aile ilişkilerinden değil ekonomik kazançtan kaynaklanmaktadır**.**

Vatandaşlar arasındaki etnik meselelerin ve değerlerin azalması ve vatandaşlar arasında yalan söyleme, ikiyüzlülük ve dini kural ve kararlara dikkat etmemek ve bunları görmezden gelmek gibi çeşitli toplumsal yozlaşmanın yaygınlığı; kent halkının egemen sınıfın yozlaşmış ahlakına bağlılığı, ilkel ve bedevilerin akını sırasında vatandaşların kendilerini savunamaması, aralarındaki toplumsal değerlerin düşüş eğilimi gibi çeşitli toplumsal yozlaşmanın yaygınlığı, egemen sınıfın yozlaşması, vatandaşların kabalık ve lüks kültürünün hüküm sürmesi, vatandaşların yıkıcı kültürel faktörlerle başa çıkamaması, kentliler arasında dini ve kültürel değerlerin kaybedilmesi, kent sakinleri adına bilim insanları ve alimlerin manevi ve ruhsal seviyelerinin olmaması, tehlike durumunda şehri terk etmesi sonucu vatandaşlar tarafından belirli sınıflara aidiyet duygusu nedeniyle vatandaşlar arasındaki dini ritüelleri azaltmaktadır. Sosyal sınıfların birbirleriyle karşı karşıya gelmesi nedeniyle şehrin kültürel temellerinin gevşemesi ve .... (Azad Armaki, 2003, s.146).

1.9.4. TM Marshall Düşüncesi

Vatandaşlık kültürü alanıyla ilgili olarak, üç yüzyıl boyunca oluşturulmuş üç tür vatandaşlık hakkından bahsetmiştir:

1. Medeni haklar: Toplumda yaratılan ilk hak; varlıkların kazanılmasına, sözleşmelere bağılına, parti özgürlüklerine ve düşünce özgürlüğüne olanak sağlayan vatandaşlık haklarıdır. Sivil vatandaşlık hakları da dahil olmak üzere tüm vatandaşlara karşı hukuk sisteminde eşit beklentiler ve tarafsız yargılar yaratmaktadır. Marshall'ın görüşüne göre, vatandaşlık haklarının olmadığı yerde bireysel özgürlük ve ekonomik yatırım imkânı yoktur**.**

2. Siyasi haklar: İnsanların siyasi partiler kurarak ve seçimler düzenleyerek ülkenin kamu kararlarına katılmalarını sağlayan haklardır. Siyasi vatandaşlık, ayrıca herhangi bir yurttaşın hükümet partilerinin veya diğer güç çevrelerinin liderleri olarak siyasi konumlara doğrudan erişmesini de sağlar.

3. Sosyal haklar: Refah yaşamlarını dengelemek için bireyleri ve savunmasız aileleri desteklemek için refah tesisleri sağlayan haklardır**.** Sosyal haklar genellikle engellilere ve çalışan insanlara ve ailelere mali ve refah yardımlarını içerir. Sosyal haklar aynı zamanda toplumun tüm üyeleri için eğitim olanakları, barınma ve sağlıktan yararlanma için eşit koşulların sağlanmasını da içerir. Bu nedenle ekonomik büyüme sürecinde herkesin asgari güvenlik ve eşit birey imkanından yararlanacağı umulmaktadır (Ameli, 2001, s. 172-173).

1.9.5. Karl Popper Düşüncesi

Popper'ın teorisinde vatandaşlık kimliğine olan güven, vatandaşlık kültürü kavramı şeklinde yapılmıştır. Demokratik ve sivil toplum kültüründe sadece bir grup arasında yaşamamış, aynı zamanda kendilerini o iktidar alanının vatandaşı yapan grupla, kendilerini birbirine bağlayarak bir toplum oluşturduklarına ve çeşitli bağlantılara sahip olan bir insan vatandaşın özgür olduğuna inanmaktadır. Ona göre, vatandaşların tüm haklarından mahrum bırakıldığı bir toplumda topluma itaatsizlik etme hakkı vardır ancak bu sivil toplum ilkelerinde bir kusur anlamına gelmez. Onun görüşüne göre vatandaşlık kültüründe, kentleşmeden uzaklaştık ve bir toplumun vatandaşları için bir tür duygu yarattık. Vatandaşlık kavramının veya duygusunun bireylerin bir araya gelmesiyle kendiliğinden oluşmadığını, kurumların bu duyguyu yaratması gerektiğine, "Seçimler, sosyal güvenlik, vergiler veya medya " gibi kurumların böyle bir kimlik yaratabileceğine inanıyor; bunun geleneksel bir toplumda oluşması için üç kategoride incelenebilir.

A) Kentin toplumsal sorunlarının büyümesi ve kent sorunlarının kitleselliği nedeniyle akrabalığı yöneten geleneksel ilişkiler analiz edilmiş ve yurttaşları pasif hale getirmiştir. Vatandaşlık kültürü alanı, vatandaşlara sosyal ve kentsel işlere her türlü katılımı sağlamak için çaba göstermeli ve bu alan; vatandaşlar için sözleşme çerçevesinde bir tür arz ve talep olarak çoğulculuk, iletişim genişlemesi, her türlü uygulamalı bilimsel eğitim, öz farkındalık ve uzmanlık gibi olgular yaratmalıdır**.**

B) Eğitim, aile ve ritüeller alanı kamusal alanda öğrenilmeli ve entelektüel uygulamaların değiştirilmesini ve bu alanların beden eğitimi ve okuryazarlığa, akrabalık iletişimine ve kardeşlik türü ilişkilere maruz kalmasını düşünemez**.** Vatandaşlık kültürü alanında vatandaşlığın yeni sosyal ilişkilerini temel işlevleri olarak gören, vatandaşların yeni ihtiyaçlarına cevap veren bir kurucu ve kurumlar oluşturulmalıdır. Böylece mahalle kültür evleri; şehrin kültürel alanları aile kurumlarının, şehirdeki eğitim ve ritüellerin yerini almaktadır**.**

C) Kentin kültür merkezleri; vatandaşlık kültürünün kabulünün uygulanması, yurttaşlık kimliği ve dininin oluşturulması için en uygun enstitülerdir**.** Çünkü vatandaş üyeliği gönüllüdür ve dış zorlama yoktur ve bu merkezlerde bireysel çıkarlar vatandaşları bu merkezlere katılmaya ve vatandaşlık kültürlerini almaya yönlendirmiştir (Jean, Karl Popper, 2003)

Ayrıca; vatandaşlık kültürü alanındaki bu merkezler, vatandaşlık yaşamını sosyalleştirmek ve kültürleştirmek için bir toplumun vatandaşları, ayrıca bu alanlar cinsiyet işlevlerini bulur ve vatandaşları özel eğilimler ve etkinliklerle kümülatif olarak meşgul eder ve bir dereceye kadar kentsel ve sosyal sorunlara duyarlılık yaratmada ve anlaşmazlıkların çözümü için yeni kalıplar sağlamada etkili bir adım atarak toplumun özelliklerine dayanarak sivil toplum alanında vatandaş bulur. Bu, vatandaşlık ve ulusal kimliğin güçlendirilmesi gibi devletin bazı işlevlerine büyük katkı sağlamıştır. Sonunda, kültürel alanlar fiziksel paketin ve vatandaşlar arasındaki zihinsel alanının genişlemesine büyük katkıda bulunur. Bu nedenle, vatandaşlık kültürü alanında şehrin fiziki mekanlarına yapılan vurgu, vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verilmesine, kültürel alanların yeniden üretilmesinin bir şekilde mümkün olduğu yeni formatlarda vatandaşlar arasında yeni bağlar kurulmasına, böylece kent kimliğinin

yeniden kazanılmasına ve güçlendirilmesine, vatandaşlık kültürü alanına yansıtılması gereken sivil kimliğin yeniden kazanılması ve güçlendirilmesi için bir ön ayak olmuştur (Rahimi, 2007, s. 38-40). Vatandaşlık kültürünün aktif bir varlığa sahip olmadığı veya söndüğü Durkheim'e göre suçlar ve normları çiğnemek yaygındır (Sahvat,2001, s. 29).

Vatandaşların davranışları, sosyal sermayenin gelişmesinde ve sonrasında insan toplumlarının gelişiminde temel değişken ve faktörlerden biridir. Vatandaş ve vatandaşlık kavramı uzun zamandır tartışılan, farklı dönemlerde ve toplumlarda gelişen kavramlardan biridir. Medeniyetin ve ilerlemenin taşıyıcısı olan bu kavram; çeşitli felsefi, siyasi ve hukuk okulları tarafından çeşitli açılardan tartışılmış ve siyasi bağlamların yanı sıra, toplum üyeleri arasındaki ahlaki ilişkiler gibi geleneksel sosyolojik birlik ve dayanışma da gözlenmiştir. Vatandaşlık kavramını incelerken etik ve ahlaki ilişkilerle her zaman yakın bir bağlantı vardır. Sosyolojide olduğu gibi, vatandaşlık etiği de işlevselci bir yaklaşımla ele alınır. İçe dönüklerin işlevsel yaklaşımına göre vatandaşlık kültürü üzerine tartışmanın ana odağı, vatandaşların davranışlarını şekillendiren etiğin normatif inşasının işlevsel analizidir. Yani bu yaklaşımda vatandaşların davranışları esasen kültür toplumunu yöneten değer ve normlardan türetilmiştir. Bu nedenle; kültürel ve etik normların temel işlevi, vatandaşları eylemlere ve etkileşimlere yönlendirmek ve sapmalarını (kontrol işlevi) önlemektir**.**

Bu yaklaşımın altında yer alan varsayım; vatandaşlar arasında vatandaşlık kültürü ve ahlaki ilişkiler normlarıyla geniş bir uyumun varlığının, vatandaşların zihinsel ve ruhsal önyargılarını kontrol etmeye ve vatandaşlık kültürünün doğru kalıplarına karşı dirençlerini yitirmelerine yol açtığı, bunun da sonuçta yurttaş kültürünün bilgisinin büyümesine ve genişlemesine ve toplumsal uyumun sağlanmasına yol açtığıdır. Etik ve kültür içinde ve sivil toplum içinde vatandaşların ve iletişim ağlarının iç ilişkilere ve karşılıklı eylemlerine merkezi dikkat, iç işlevsel yaklaşımdan karşılıklı eylem yaklaşımına kadar yorumlanmaktadır. Karşılıklı eylem yaklaşımından bu yana, vatandaşlık kültürünün ortaya çıkması son derece etkileşimli bir konu olarak kabul edilir. Öyle ki; ahlak ve kültürün gelişmesi ve vatandaşlık çıkarlarındaki değişim, bir vatandaş ağının faaliyetleriyle ilgilidir. Vatandaşlar arasındaki etkileşimler toplumun kültürel normlarını takip eder (Halafi, 2004, s. 124).

Dışa dönük işlevselci yaklaşımda, sivil alanın (kültürel, ahlaki vb.) toplumun diğer alanlarından bağımsız olduğu varsayımı reddedilir. Ve (kültürel) sivil toplumun siyaset, ekonomi, din kurumu gibi toplumun diğer alanlarından etkisini ve sivil alanın bunlar üzerindeki karşılıklı etkisini inceler ancak bu iki analizin ortak noktası, analizin başlangıç noktası olarak işlevselci vatandaşlık kültürüdür. Genel olarak eski Yunanlarda politika; Stoacılar ve Hıristiyan filozoflar, Roma ve Orta çağ da Augustinus ve Aquinas başta olmak üzere, Platon, Sokrates ve özellikle Aristoteles'in sosyal-politik düşüncesine vatandaşlık teorik tartışmalarının tarihsel arka planıdır (Hatching vd, 2004, s. 35).

Çok çeşitli sosyal vatandaşlık teorilerine rağmen vatandaşlık kavramının sosyolojik tanımındaki ortak eksen; toplum üyelerinin, sosyal sınıfsal, etnik, ırksal ve dini bağlantılarına bakılmaksızın vatandaşlık, vatandaşlığa katılım, vatandaşlık paritesi, vatandaşlık kimliği ve vatandaşlığın rolü ve tabanı üzerinde vurgulamaktadır.

Klasik sosyologlar; özellikle Weber, Durkheim ve Tonnies, demokratik siyasi, sosyal ve kültürel katılıma ve toplumsal aidiyet duygusuna yol açan vatandaşlık olgusu biçiminde toplum üyeleri için bir tür entelektüel, geleneksel ve medeni bağlılıklara inanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Webry'nin entelektüel vatandaşlığı, medeni ve geleneksel Shahrvandi ve Tonusu'nun geleneksel vatandaşlığı anlamlı hale gelir (Tavasoli, Nejati ve Hosseini, 2004, s. 33-37).

Ancak sosyolojik düşüncede önemli bir analitik araç olarak bu kavramın ortaya çıkmasının arka planı, T.H. Marshall fikirlerine kadar uzanıyor. Marshall'ın vatandaşlığın tarihsel gelişimini yorumlaması, modern toplumun ileri yönlerinden biri olarak vatandaşlık haklarının genişletilmesini vurgulamıştır. Bu hakların genişletilmesini evrensel vatandaşlığın ve sosyal-ekonomik sınıftan bağımsız olarak tüm vatandaşlar için eşit hakların elde edilmesi olarak gördü. Kapitalizmin bir eşitsizlik sistemi olarak gelişmesiyle birlikte, bir eşitlik sistemi olarak medeni hakların eşzamanlı olarak geliştirilmesiyle özellikle ilgileniyordu**.** Marshall başlangıçta Britanya'da on sekizinci ve yirminci yüzyıllar arasında vatandaşlığın üç boyutta büyümesine dayanan sosyal refah tarihiyle ilgilendi: medeni, politik ve sosyal. Vatandaşlığı sivil, politik ve sosyal olmak üzere üç parçaya veya unsurlara ayırdı ve bu ayrımı analiz ederken meseleye mantık perspektifinden bakmaktansa tarih perspektifinden bakmanın daha iyi olduğunu kabul etmişti. Sivil unsur, bireysel özgürlüklerin temel haklarından oluşur: bireysel özgürlük, ifade özgürlüğü, düşünce ve din özgürlüğü, mülkiyet ve sözleşme hakkı ve mahkemeye erişim hakkıdır. Siyasi unsur, siyasi otoriteye sahip bir organın üyesi olarak veya bu organın üyelerine seçmen olarak siyasi gücün kullanılmasına katılma hakkını ifade eder**.** Sosyal unsur; asgari ekonomik refah ve güvenlikten yararlanma hakkından, tüm sosyal mirasları paylaşma ve toplumda geçerli standartlara uygun olarak medeni bir şekilde yaşama hakkına, en çok ilişkili kurumlar anlamına gelir. Bunlar eğitim sistemi ve sosyal hizmetlerdir (Marshall, 1994, s. 9, aktaran Şiani, 2003, s. 66).

Marshall'ın vatandaşlık tanımı, bir topluluğun tam üyesi olanlara verilen bir üssün vatandaşlığıdır. Bu siteye sahip olan herkes, bu site ile ilgili hak ve yükümlülükler bakımından eşittir**.** Yukarıda belirtilen hak ve görevlerin belirlenmesinde genel bir ilke yoktur ancak vatandaşlığın büyüyen bir kurum olduğu toplumlar, elde etme derecesi ölçülebilen ideal bir vatandaş izlenimi yaratır. Parsons, sivil toplum ve sivil haklar konusunda önde gelen teorisyenlerden biriydi Vatandaşlık konusundaki görüşleri, T.H Marshall'ın çalışmaları ve fikirlerinden etkilenmiştir. Vatandaşlık alanında, Parsons ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasinin korunmasına vurgu yaptı**.** Amerika Birleşik Devletleri'nde bu bakım modelini sürdürmek için toplumun yerleşik kültürel değerlerini ve sosyal yaşam alanında sürekli güvenilirliğini vurguladı**.** Ona göre demokrasiyi güçlendiren ve toplumda yurttaşlık kültürünü geliştiren en önemli değerler şunlardır: A) bilimsel bilgide rasyonel, eleştirel bir ruha sahip olmak B) yasaya saygı C) vatandaşların gözetme sorumluluğu olan hukuktaki sivil özgürlüklerden yararlanma D) vatandaşlık kavramının kapsamlı bir anlayışıdır (Tavasoli , Nejati ve Hosseini, 2004,s. 42-46).

Modernlik sosyal yurttaşlık kavramı biçiminde Parsons; popülizm model değişkenlerine, değer tarafsızlığına, edinimine ve gelenek ve göreneklere dayalı topluma dayalı, sosyal üyelik ve sosyal uyuma odaklanan bir tür sosyal eylem olarak yurttaşlığın bir resmini sunar. Genel

olarak; Webery, Durkheim ve Parsons'ın vatandaşlık teorisi, sosyal uyum ve düzeni güçlendirmek amacıyla toplumun tüm üyelerinin geleneksel rasyonalitesini, üyeliğini ve sivil sosyal bağlılığını, katılımını ve sosyal aidiyetini vurgulayan vatandaşlık sosyolojisindeki üç yaklaşımdan biridir. Siyasi anlamında bir tür demokratik ve liberal yönelime sahiptir (Turner, 1994, s.37, aktaran Tavassoli, Nejati ve Hosseini, 2004,s.37). Turner, Vatandaşlığın sosyolojik yaklaşımını çalışmak için tamamlayıcı bir plan sunmuştur. Turner'in projesinde yurttaşlık olgusu, sosyolojinin dört bileşeni ile analiz edilir ve açıklanır**:**

A) Vatandaşlığın sosyal biçimi: Vatandaşlığın yukarıdan aşağıya yani devletten topluma veya aşağıdan yukarıya, yani toplumdan ve sivil kurumlardan devlete doğru oluştuğudur**.**

B) Vatandaşlığın sosyal alanı: Vatandaşlık, kamusal alanda veya özel alanda şekillenmeye daha yatkın hale geldi

C) Sosyal vatandaşlık türü: Vatandaş katılımı çoğunlukla aktif veya pasiftir**.**

D) Vatandaşlığın sosyal içeriği: bir vatandaşın vatandaşlık görev, yükümlülük ve yükümlülüklerinden büyük ölçüde ve pratikte sorumlu olması veya vatandaşın hak ve ayrıcalıklarına odaklanmasıdır**.** Buna ek olarak, Turner'in ampirik planındaki bileşenler aşağıdakiler gibi diğer iki sosyolojik kategoriyle ilgilidir: 1) sivil sosyal kuvvetler, yani hangi sosyal güçlerin veya sınıfların ve sosyal grupların vatandaşlığın oluşumunda etkili olduğu, 2) vatandaşlığın gerçekleştirilmesi ve güçlendirilmesi için hangi kurumsallaşma ve platformların yapıldığı (Turner, 1994 Tavasoli ve Nejati tarafından alıntılandı, 2004, s. 38).

Böyle bir düşünceye göre Popper, sivil toplumun alanlarını sosyal ve kültürel planlama açısından genişletmiştir. Bu düşünceden de kent yönetiminin kent yerine aile, eğitim, diğer sosyal ve kültürel alanlar gibi eğitim alanlarıyla birlikte vatandaşlık kültürü oluşturması ve geliştirmesi gerektiği sonucuna varılmıştır**.** Bu mekanların temel işlevi, vatandaşlık ve şehir kültürünün geliştirilmesi ve eğitim alanında vatandaşlık haklarını çeşitli yönleriyle sürekli olarak tanıştırır ve bir şehrin kültürel değerlerini ve normlarını vatandaşların zihninde kurumsallaştırır (Turner, 1994, s.37, Tavassoli, Nejati ve Hosseini, 2004, s. 37).

Faizabad ilçesine ve bireyler arasındaki eylemlere baktığımızda, şehir ve vatandaşlıkla ilgili en belirgin konuların çoğunun kolayca ihlal edildiği sonucuna varabiliriz: Kırmızı ışığın hak edilmeyen geçişi; araçlardan ve bazen insanların gırtlağından uyumsuz sesler üretmek, kamusal alanlarda müstehcen ve bazen açık sözlü kelimeler kullanmak, kitlesel kavgalar yaratmak ve vatandaşların güvenliğini ve huzurunu bozmak. Bazen bahsedilen vakaların her biri ve bireyler arasında vatandaşlık kültürü eksikliği nedeniyle ortaya çıkan diğer birçok vaka; kendisi, trafik ve rehberlik düzenlemelerinin eksikliği nedeniyle sürücülerin neden olduğu birçok toplu kavganın yaratılmasına zemin hazırlar. Bu şehirde; hem şehri kentinin oluşmaması ve özellikle vatandaşlık kültürü nedeniyle bireyler arasında sosyal sorumluluğun zayıflığı, yasalara aldırış etmeme, kolektif iş birliğinin zayıflığı, kamusal alanlara aldırış etmeme ve özel alanlara önem verilmesi ve korunması ile karşı karşıyayız**.** Kente aidiyetin düşüklüğü; vatandaşlık "Mai" oluşumu ya da vatandaşlık ilişkileri temelinde bireylerin kimliklerinin

oluşması gibi duyguların yanı sıra, bireyler toplumsal düzenlerinden sorumlu tutulmaz ve kolektif bir çatışma yürüterek toplumun düzenini bozarlar**.**

Sosyal kontrol teorileri, vatandaşlık kültürü ile toplu çatışma eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılabilir. Sosyal kontrol, toplumun uyumsuzluğu uyarlamak ve önlemek için üyelerini motive etmek için kullandığı mekanizmaları ifade eder. Başka bir deyişle sosyal kontrol, bir toplumun standartlarını korumak için kullandığı somut ve soyut faktörler kümesidir ve insanları sosyal sapmadan ve nihayetinde sosyal kontrolden korumak için yoluna koyduğu bir dizi engeldir. Topluma açık olan ve üyeleri tarafından önceden belirlenmiş ve onaylanmış ilke ve düzenlemeler davranışsal uyumu sağlamak için kullanır. Vatandaşlığın bileşenlerine bakıldığında sosyal sorumluluk, sosyal katılım, genelcilik ve muhalefet, yasalara saygılı, vatanseverlik, merkezi bilgi vb. Ayrıca toplumda bireyleri toplumlarına bağlayan ve ona aidiyet duygusunu artıran mekanizmalar aramak, Varis'in de dediği gibi bu bağ sonucunda toplumun egemen düzeni ile uyumu ve toplumsal norm ve yasalara olan inancın artırılması gerekmektedir**.**

Tablo 1-1: Çatışmaları etkileyen faktörler ve değişkenler

Çatışmaların Ana Nedenleri	**Oluş Nedenleri**
Bireysel Faktörler	Daha fazla kazanç için rekabet etmek, saygınlık, onur, güvenilirlik ve şöhret kazanmaya çalışmak, insan militan doğası, bireyin biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak, insanoğlunun bencil ve güç arayan doğası ve aktörlerin fenomenler hakkında düşünme şekli, özellikle faydalar ve tehditler.
Sosyal Faktörler	Toplumda güç, zenginlik ve erdem, toplumsal ve ahlaki eşitsizliklerin varlığı, güvenlik riski korkusu ve toplumda eşitsiz yetki dağılımı korkusunu ortadan kaldırma çabaları, toplumsal yoksunluklar nedeniyle grup ve ulus üyeleri arasındaki memnuniyetsizlik, etnik grupların rekabeti, zenginlik, güç ve statü gibi kıt kaynaklar, temel sosyal, etnik ve sınıfsal farklılıklar ve etnik grupların saygınlık anlamında toplumsal eşitsizlikler gibi değerli kaynakların eksikliği.
Ekonomik ve Jeo-Ekonomik Faktörler	Ekonomik eşitsizliklerin varlığı, yurt dışı hayati ekonomik çıkarların korunması, göçebe çobanların uluslararası sınırın her iki yakasında mevsimlik otlak arayışında mevsimlik göçü, geniş ve zengin maden veya yakıt rezervleri arayışı, coğrafi konumların ekonomik değeri konusundaki anlaşmazlıklar, kıt kaynakları olan alanlar için rekabet artan iç talep.
Kültürel Faktörler ve Jeokültür	Grupçuluk, etnosentriklik ve karşılıklı birbirlerinden korkmaya dayalı kültür ve ilişkilerin milliyetçiliği, farklı toplumların varlığı belirli kültürel sistemlerle birlikte etnik, kültürel ve dini kimlik ve değerleri savunma veya genişleme yoluyla korumak, hegemonik bir kültürel alem ile herhangi bir din sistemi içinde bir veya daha fazla ast kültürel alan arasındaki eşitsiz ilişkiler ve birbirlerine karşı etnik ve önyargılar oluşturmak, etnik, dini ve dilsel azınlık grupları oluşturmak ve komşu ülke sınırının diğer tarafında devam filminin varlığı, farklı bir hükümetin desteği olmadan sınırın her iki tarafında etnik, dini azınlık gruplarının varlığı ve dağınık kayıplar, ülke içinde kültürel ve kimlik çatışmaları, ülke içinde ayrılıkçı eğilimlere sahip farklı etnik, kabile sel ve dini azınlıkların varlığı, ana vatan topraklarında bir azınlık grubunun varlığı, diğer ülkelerin sahip olduğu kutsal dini mekanlar gibi

	kültürel bir kaynağın tadını çıkarmak. Arazi sınırlarının belirlenmesinde bölge sakinlerinin kültürel özelliklerine dikkat etmemek.
Bölgesel Faktörler	Bölgesel anlaşmazlıklar ve topraklara hâkim olma girişimleri, ulusal bölünmeyi ve parçalanmayı veya ülkenin topraklarının kaybını ve bir ülkenin bölgelerinin ve sınır kaynaklarının üstün ve hayati konumunu korumak için komşu ülkenin bir kısmına sahip olma iddiasını önlemek.
Siyasi Faktörler	Hükümetlerin oluşumuna ilişkin anlaşmazlıklar, şeref ve milli haysiyetin savunulmasına ilişkin anlaşmazlıklar; kurtuluş veya devrimci savaşlar, hükümetin bir ülkeyi bölme hedefinden kaynaklanan bölünmeler; güvenliği güçlendirin, yabancı düşmanı zayıflatmak, siyasi ideolojiyi yaymak; aile çıkarlarını genişleterek ve güç boşluğunu diğerlerinden önce doldurarak uluslararası sistemin yapısındaki kaosu sürdürmek.
Jeostratejik Faktörler	Diğer ülkelerin sahipliğini iddia ettiği uranyum gibi önemli bir stratejik kaynağa sahip olan stratejik bir konuma ve sınıra sahip ülkenin başkentine veya büyük şehrine yakın olması.
Tarihsel Faktörler	Geçmişte zarar veren ve ulusal onuru savunan ve ağır tarihsel hakaretler için misilleme yapan hükümetlerden intikam almak.
Coğrafi Faktörler	Karayla çevrili ülkeler için iletişim yolunu ve geçici bulutları üretmenin yapay yöntemini yönetme girişimleri.
Hidropolitik Faktörler	Denizlerin özgürlüğü ilkesini desteklemek, karaya kilitlenme ve açık sulara erişim eksikliği ve kapalı ülkenin haklarını komşu ülke toprakları üzerinden kullanarak transit çalışmaları için denize erişmeye çalışması, uluslararası ayrım hattının kısıtlanmasına rağmen dağlık sınırlardaki su veya su dağıtım hattının kesin yeri ve yorumlanması konusunda ülkeler arasındaki anlaşmazlık, bir nehrin uluslararası sınır olarak seçilmesi ve sınır hattının kesin olarak işaretlenmesi ve alt nehir kanalının kalıcı olarak değişmesi nedeniyle anlaşmazlıkların ve gerginliklerin ortaya çıkması, Tucson nehir genişliği ve birkaç dala bölünmesi, iki kıyı arasındaki orta hattın kesin olarak belirlenmesi, ortak bir gölün su yolu ile sınırının belirlenmesi ve kaynaklarının işletilmesi konusunda anlaşmazlık, yukarı akış ülkesinin topraklarından akan nehrin akışı konusundaki anlaşmazlık, nehir suyunun nehrin aşırı kullanımla üst kısmında ve aşağı akış kısmında olduğu anlamına gelir. Doğrudan su hattı ve nehirlerin kaynağı, ortak deniz sınırının kaynaklarından nasıl yararlanılacağı, ülkeler arasındaki temel düzeyde göl sınırlarının belirlenmesi ve sınır hattının her iki tarafındaki sınırın yeraltı kaynakları.

1.10. TEORİLER VE HİPOTEZLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Saldırganlık ve çatışma değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelerken, başarısız olan ve görmezden gelinen veya tehdit edilenlere göre saldırganlık teorisinin kendisiyle inceledik. Saldırgan davranırlar çünkü başarısız bir durumda saldırganlık doğal ve neredeyse otomatik bir tepkidir**.** Bu açıdan bakıldığında doğuştan değil; belirli ve şiddet içeren bir davranışı teşvik eden bir uyaran, edinilmiş deneyime dayandığından, marjinal bölgelerin dezavantajlı kesimleri arasındaki bireylerin taleplerini karşılamamak ve talep ve beklentilerinin resmi ve yasal kurumlar tarafından karşılanmadığını hissetmek, sterilize edilmiş başarısızlıklarına ve taleplerine çatışmalar ve çatışmalar yoluyla yanıtlar vermeye yol açacaktır. Ayrıca, yoksunluk teorisine göre, Brookwater kısıtlamaların uygulanmasının saldırgan davranışlar için bir uyarıcı görevi bulduğuna ve bireylerin şiddete ve istila girişimine başvurma motivasyonunu artırdığına, başka bir deyişle; bir kişi amacına ulaşamazsa, ortaya çıkan başarısızlığın agresif bir yanıt olasılığını artırdığına inanmaktadır. Bu teoride, bireyler dışlama güçleri aracılığıyla şiddete başvurmaya ve saldırı girişiminde bulunmaya hazırdır. Bu nedenle; toplumda şiddet kontrol altına alınırsa yoksunluğun ana

nedeniyle, sadece konumu değişir ve daha fazla fırsata sahip olan durumlarda (örneğin ailede) ortaya çıkacaktır. Bandura, eğitim ortamında şiddet davranışının kökenini bulur ve öğrenmenin genellikle bireysel gözlemlerin doğrudan koşulları (ceza veya teşvik) altında yapıldığına ve diğer insanların davranışlarıyla ilişkili sonuçlardan elde edilen kişisel deneyimlerin bir sonucu olabileceğine inanmaktadır.

Vatandaşlık kültürü ve kolektif çatışma arasındaki ilişkiyi incelemek için kontrol teorisi kullanılabilir. Sosyal kontrol, toplumun üyelerini uyum sağlamaya ve uyumsuzluğu önlemeye zorlamak için kullandığı uyarlamayı ifade eder. Başka bir deyişle sosyal kontrol, bir toplumun standartlarını korumak için kullandığı somut ve soyut olmayan faktörler ve insanları sosyal sapmadan korumak için önüne koyduğu engeller setidir ve nihayetinde bir dizi maddi ve manevi olabilir. Sembolik kaynaklar; toplumun emrinde olduğunu biliyor ve bunu, üyelerinin önceden belirlenmiş ve onaylanmış ilke ve düzenlemelere davranışsal uyumunu sağlamak için kullanıyor. Bazen şehir ve vatandaşlıkla ilgili en belirgin konular kolayca ayaklar altına alınarak kırmızı ışıkların hak edilmeyen geçişi, araçlardan ve bazen de bireylerin sıkıntısından anormal sesler üretilmesi, kamusal alanlarda müstehcen kelimelerin ve diğerlerinin kullanılması, toplu çatışmaların yaratılması, vatandaşların güvenlik ve sükunetinin rahatsız edici hale geldiği görülüyor. Aslında vatandaşlık kültürü alanında, kentli bir toplumda yurttaş kültürünün hakları arasında yer alan "eşitlikçilik, özgürlük, bireycilik, demokrasi ve yurttaşların yurttaşlık hesap verebilirliği" gibi bir dizi toplumsal değere atıfta bulunmalıyız. Kent sorunlarının kentsel krizlerini çözmek ve vatandaş davranışlarını iyileştirmek için ön koşul, kentin temel dayanakları arasında yer alan uygun kentleşme kültürünün varlığıdır ve kent yaşamının tüm bileşenlerinin rolünün hesaba katması gerekmektedir. Sosyal ilişkilerde kültür, kentsel olanaklar, ulaşım sistemi, kent yapısı ve kentsel uygulamalar gerekli dengeyi oluşturmaya çalışır. Dolayısıyla vatandaşlık kültürünün boyutunu açıklamada yapılması gereken temel nokta, "Vatandaşlığın sadece hukuk ve hukuk açısından veya sadece vatandaş ile devlet arasındaki ilişki açısından incelenemeyeceğidir. Bir toplumun kültüründeki bir unsur konuştuğunda genel olarak konuşursak bu mesele ille de olumlu ya da olumsuz değildir; daha ziyade bu fenomenin oluşumunun ve evriminin, gerilemesinin ve yıkımının mekanizmalarını ve koşullarını vurgulamalıyız**.** Dolayısıyla "Vatandaşlık kültürü" söz konusu olduğunda, onun diğer kültürel ve sosyal fenomenlerle ilişkisine daha fazla dikkat ediyoruz. Oysa günümüz Fars dilinde bu fenomenin vatandaşlık etiği, yani bir şehirdeki vatandaşların sosyal kurumlar veya diğer vatandaşlar veya en fazla bir tür hak üzerindeki görevleri çağrılmaktadır. Bununla birlikte; bizim görüşümüze göre kültür, çok daha geniş bilişsel bölgeleri kapsar.

Toplumsal katılımın çatışmayla ilgili değişkenine dayanarak sosyal sermaye ile vatandaşlık güvenliği arasındaki ilişkinin güven ve etkileşim gibi parametrelerle oluştuğu, geleceğe yönelik kolektif ruhun arttığı sosyal sermaye teorisini ele aldık. Toplumsal katılım ile vatandaşların ve yetkililerin etkileşimi arasındaki ilişkinin amacı, kent güvensizliğinin cezasızlık maliyetlerini azaltmak ve etkin güvenlik normlarını güçlendirmektir. Bu hedef, vatandaşların zihnindeki değerlerin sürekli izlenmesi ve ima edilmesi ile birlikte oluşturulmuştur.

Pourafkari, akrabalık ve etnik önyargı arasındaki ilişkiyi ve kitlesel çekişmelerle ilişkisini doğrularken araştırmasında etnik önyargıların etnik gerginliğe yol açtığı sonucuna varmıştı. Bu nedenle araştırmasının sonuçlarına dayanarak aralarında toplumsal bir çatışma olma eğiliminde olan kötü niyetli davranışları teşvik etmesi beklenebilir.

Sosyal kontrol ve çatışma arasındaki değişen ilişki için bu teoriye göre, başta çatışma olmak üzere çeşitli suçların genellikle iç ve dış denetim eksikliği nedeniyle ortaya çıktığı ve güvenlik düzenleyici kurumların yeterli kontrole sahip olmaması nedeniyle kavga olasılığı daha yaygın olacaktır. Ayrıca Hirschy'nin teorisine göre toplumsal çatışma, sosyal kontrolün azalması ve eksikliğinin bir sonucudur**.**

Sosyal kontrol zayıfladığında sosyal uyum karşılık verir ve bu da entegrasyonun gücünü azaltır ve nihayetinde suçu ve sapmayı etkili bir şekilde önleme yeteneğini, çatışma ve yanlış davranış olasılığını artırır. Bu nedenle, kontrol teorilerine dayanarak ebeveynlerin davranışlarının ve özelliklerinin yeteneğini etkileyen faktörler her ebeveynin anormal davranışlarının çocuklarının davranışlarını etkileyebilir. Bu nedenle çocukları tarafından bazen anormal davranışlar görülmesi, kontrol eksikliğinden ve sağlıklı aile ilişkilerinde kopmaların varlığından kaynaklanmaktadır**.**

1.11. TEORİLERİN ÖZETİ

1. Yuval Davis ve Herzog gibi teorisyenlerin görüş ve düşünceleri birinci numaralı hipotez (Akrabacılık) için kullanılmıştır.

2. Bandura ve Sutherland gibi teorisyenlerin fikirleri ikinci numaralı hipotez (Sosyal Katılım) için kullanılmıştır.

3. Platon, Sokrates, Aristoteles, Parsons, Turner, Augustine, Aquinas, T.H. Marshall, Gi Erma ve Durkeim gibi teorisyenlerin görüşleri üçüncü hipotez (Vatandaşlık Kültürü) için kullanılmıştır.

4. Brookiter, Freud (Psikanaliz), Kelz, Strauss, McCarthy ve Lorenz gibi teorisyenlerin görüşleri dördüncü hipotez (Şiddet ve Saldırganlık) için kullanılmıştır.

5. Walter Reckles, Parsons, Durkheim (Sosyal Uyum) Shaw ve McKay (Ekolojik Teori) Britwitt (Utanç Teorisi) Hirschy, Freud ve Haig gibi teorisyenlerin görüşleri beşinci hipotez (Sosyal Kontrol) için kullanılmıştır.

1.12. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL MODELİ

1.12.1. Araştırmanın Modeli

İnsanlık tarihinin kitlesel çatışma olgusu uzun bir tarihe ve geçmişe sahiptir ve onları yöneten belirli kültürel değerlere ve modellere göre birçok kırsal ve kentsel toplulukta farklı motifler ve biçimler olmuştur ve şimdi etnik ve kültürel olarak benzersiz özelliklere sahip popülasyonlar arasında görülmektedir. Diğer sosyal meseleler gibi toplumsal çatışmalar, etnik ve kabile çatışmaları da tek bir nedenli değildir. Bu nedenle, konuyu açıklamak için sosyal sorunları ve zararları açıklamak için sosyoloji ve psikolojinin çeşitli alanlarındaki farklı düşünür teorileri kullanılmıştır. Diğer sosyal sorunlar gibi çatışma da bu perspektiflerde

açıklanmıştır. Toplumsal konularda yapılan iç ve dış araştırmalara göre ve bu araştırmaların kısa bir çalışması ve bulgularına dikkat edildiği gösterilmiştir. Toplumsal çatışmaların kültürel ve sosyal nedenleri hakkında ayrıntılı bir araştırma yapılmamıştır ve bu uzmanların çoğu toplumsal sorunu toplu bir çatışma olarak incelememiş, toplumsal çatışmaların yayılmasını veya kontrolünü etkileyen çeşitli konuları incelemiştir.

Bu çalışma, Bedahşan kentinde toplu çatışmaları, etnik ve aşiret çatışmalarını etkileyen faktörleri araştırmak ve incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu konuda sunulan görüşlere dayanarak teorisyenleri bu konunun yönlerini ele almıştır. Bu nedenle, daha kapsamlı bir model için farklı düşünürlerin görüşleri kullanılmış ve konunun daha detaylı incelenmesi ve farklı boyutlarının teorik bir çerçeve olarak ele alınmasıyla (Demografik Faktörler, Sosyoekonomik Taban, Saldırganlık ve Şiddet, Etnosentrik ve Etnisite veya Etnisitecilik, Sosyal Kontrol, Vatandaşlık Kültürü ve Toplumsal Katılım) teorik bir model sunulmalıdır.

1.13. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ (ENTEGRE ARAŞTIRMA MODELİ)

Tablo 1-2: Araştırma Çerçevesi (Entegre Araştırma Modeli)

Değişkenler	Araştırmanın Teorileri
Demografik Faktörler	Sapmaların biyolojik açıklaması, Lambroso, Irenk ve Traslero
Ekonomik ve Sosyal Taban	Mohseni, Quinn, Lockwood, Rafipour ve Zakeri Nasrabadi
Saldırganlık ve Şiddet	Dollard, Click, Roberts, Sharif, Berkowitz ve Mohseni Tabrizi
Sosyal Kontrol	Hirschy'nin Sosyal Kontrol Teorisi, Frued ve Haig'in Teorisi, Reckles'ın Sosyal Kontrol Teorisi ve John Britwitt'in Utanç Teorisi
Etnisitecilik	Goodarzi, Maksoudi, Abracrambi, Bates ve Plug
Vatandaşlık Kültürü	Durkheim, Marşall, Parsons, Turner, Popper ve Gay Erma
Sosyal Katılım	Marks, Weber, Durkheim ve Tunus'un determinist teorisi, Danışmandi ve Mohseni Tabrizi
Toplu Çatışma ve Etnik Çatışma	Hummens, Clark, Kleinberg, Franciscatello, Pourafkari, Salehi, Nazari ve diğer araştırmacılar

1.14. VARSAYIMLAR

A. Birinci Hipotez: Akrabalık ile etnik çatışma eğilimi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.
B. İkinci Hipotez: Etnik unsurlara yakın çevrenin desteği (Sosyal katılım) artıkça çatışma eğilimi artmaktadır.
C. Üçüncü Hipotez: Millet ve vatandaşlık şuuru kurumsallaştıkça etnik çatışma azalmaktadır.
D. Dördüncü Hipotez: Saldırganlık arttığında etnik çatışma eğilimi de artmaktadır.
E. Beşinci Hipotez: Toplumdaki sosyal kontrol miktarı ile etnik çatışma eğilimi arasında pozitif bir ilişki vardır.
F. Altıncı Hipotez: Etnik çatışma eğilimi ile bekar olma durumu arasında pozitif bir ilişki vardır.

Ⅱ. BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMI

Afganistan çok etnikli bir ülkedir ve çeşitli zamanlarda siyasi tarihi aşiretlerin aktif rolüne bağlıdır. Aslında savaşlarda ve diğer ulusal olaylarda aşiretlerin varlığını analiz etmeden Afganistan tarihini analiz etmek mümkün değildir. Rolleri bazen olumlu, bazen olumsuzdur. Bu rollere bakılmaksızın bazen bu gruplar içinde yıkıcı etkileri acımasız cinayetler ve katliamlar nedeniyle insanları güvenlik ve rahatlıktan mahrum bırakan çatışmalar, bazen bu gruplar içinde meydana gelmektedir ve bu bizim sorunlarımızdan biridir. Son 20 yıldaki tüm bu sosyal ve kültürel değişimlerden sonra Afganistan'ın dört bir yanında kitlesel çatışmalar, etnik ve aşiret çatışmaları olarak adlandırılan olayların talihsiz etkileri hâlâ sürmektedir. Bunlar, bazı yurttaşların kültüründe sosyal ve kültürel statü ve aile statüsünün gücünün veya savunmasının bir göstergesi olan konulardandır (Pourafkari, 2004, s.3).

"Ülkenin farklı bölgelerinde, belirli kültürel gelenek ve ritüellere göre genellikle şiddet olaylarının önemli bir kısmının rapor edilmediği ve sonuçlarından korkulduğu için (özellikle kadınlarda) gizli figürler olduğu göz önüne alındığında şiddetin yalnızca küçük bir kısmı Afganistan'daki durumu göstermektedir "(Buharayi, 2012, s. 317). Etnik çatışma; çatışma ve çatışmaya katılım, dayak ve yaralanmalara başvurmak anlamına gelmektir. Yani; bunu yapan bireyler, bunun birçok hukuki ve cezai sonucu olduğunu bile bile karşıdakine suç işlemektedir. Şiddet ve çatışma, sosyal sorunlar ve zararlardan biri olarak düşünürlerin ve sosyologların dikkatini çeken konulardan biridir ve şimdiye kadar bu konuyla ilgili farklı görüşlerini ifade etmişlerdir ve çoğu bu konuyu savaş bağlamında incelemişlerdir. Bu alanda, çatışmanın bireysel yönlerinin çoğunu inceleyen birçok kaynak olduğuna rağmen gruba ve kolektif çatışma durumlarına daha az ilgi gösterilmektedir. Etnik çatışma, zarar ve sosyal sorun olarak kabul edilen bir tür toplu davranıştır ve toplu davranış, bir kişinin veya kişinin durumu veya olayı nedeniyle ortaya çıkan ve sosyal çatışma sonucunda başkalarına iletilen ve bunun sonucunda az-çok heterojen bir grup oluşturan bir davranıştır (Egburn ve Nimkaf, 1978, s. 173).

Toplumdaki çekişme ve çatışma olgusu, sosyal ilişkileri bozarak bireyler arasında nefret ve düşmanlık dolu bir atmosfer yaratan sosyal zararlardan biridir. Bu, daha fazla çatışma ve gerginliğe yol açarak topluma maddi ve manevi zarar vermektedir. Kitlesel çatışmalar olgusu, ülkenin geleneksel değerlerinden ve kabilelerinden güçlü bir şekilde etkilenen ve yasalara daha az eğilimli ve bağlı olan bölgelerinde daha belirgindir. Etnik çatışma, en az üç kişiyi içeren fiziksel bir çatışma veya saldırgan ve militan bir davranıştır. Bu bakış açısıyla, sosyal etkileşimler çerçeve ve kapsamında kendini gösteren, sosyal bir fenomen olarak tanımlanabilmektedir. Toplu davranış olarak kabul edilen bu olgu; sosyal zararlar arasındadır ve bazı küçük topluluklarda, özellikle kırsal topluluklarda yaygın olmaktadır (Sedik Sarvestani, 2011, s. 7). Geçmişteki ve günümüzdeki etnik çatışmalar; çiftlik hayvanlarının tahrip edilmesi, çiftliklerin ve bahçelerin tahrip edilmesi, mülklerin yağmalanması, zorunlu göç, dayak, sakatlama ve cinayet dahil olmak üzere birçok mali ve insani kayıpların kaynağı olmuş ve insani ve sosyal gelişmeyi engellemiştir (Abdollahi, 1995, s. 23). Sosyologlar ve sosyal patologlar, bugün Afgan toplumundaki başlıca sosyal hastalıkları şu şekilde sıraladılar:

Bağımlılık, narsisizm, çekişme ve savaş, hırsızlık, cinayet, intihar, aile kaçışı ve göçmenlik, dilencilik ve yolsuzluk. Bu nedenle, bu tür yaralanmalar araştırma ve sosyal eylemdeki sosyal patologlar için önemli ve önceliklidir (Haratha ve Javid, 2005, s. 16).

Tarihin her döneminde etnik çatışmalar ve kitlesel çatışmalar yaşanmış, bu konu geleneksel ve kabile toplumlarında daha çok öne çıkmıştır. Belki de aile ve sosyal denetimlerin zayıflığı veya sağlam ceza hukukunun bulunmaması veya yetkililerin kendileri tarafından uygun şekilde uygulanmaması, herhangi bir toplumdaki bireylerin yasal veya yasadışı taleplerini yerine getirmek için halklarını ve kabilelerini etnik çatışmaya göndermelerinin bir nedenidir. Günümüzde insani ve mali kayıpların kaynağı bol miktarda olmuştur ve sosyal gelişmenin önünde bir engel olmuştur. Bu nedenle herhangi bir toplumdaki çatışma, her zaman sosyal sorunlardan biri olarak kabul edilmiştir (Pourafkari, 2005, s. 375). Günümüzde kanun ve kolluk kuvvetlerinin ve yargı kurumlarının gelişmesine rağmen etnik çatışmalar ortadan kalkmadı ancak bazı bölgelerde her yıl bir önceki yıla göre daha fazla üretilmektedir. Öte yandan bu, kitlesel şiddetin özellikle kırsal alanlarda geniş çapta yayılmasına ve sosyal öğrenme yoluyla yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Öte yandan, yargı ve kolluk kuvvetleri gibi soruşturma makamlarına yönelik saldırılar, adli davaların birikmesine neden olmakta ve çok sayıda davacı ve sanık olması nedeniyle, etnik çatışma davaları mahkeme işlemlerinde gecikmeye neden olan faktörlerden biridir. Sosyal bilimcilerin görüşüne göre: Durkheim'ın Mekanik ve organik Topluluklar teorisi, İbn Haldun'un gerginlik kavramında, ferdinand Tunus'un, Gazzâlşaft ve kolektif çatışmanın Gmanşaft anlamında, tarihsel dönemlerden kalan bir eserdir. Âdem ve Havva zamanından bu yana yeryüzündeki insan yaşamının başlangıcından itibaren, Habil'in kardeşi Kabil tarafından öldürülmesi, insan yaşamının köklü ve tarihsel doğasını doğrulamaktadır ki bu yeni bir fenomen değildir ve zamanla tarihin iniş çıkışları, onu ciddi hasarlara maruz bırakmıştır. Günümüz toplumunda; hukukun ve medeni hakların gelişmesine, iletişim medyasının genişlemesinde, modern adli ve silahlı kuvvetlerinin varlığına rağmen Afganistan'daki çatışma sadece azalmadı ki aksine bölgedeki çatışma oranında değişiklikler olsa da bazı bölgelerde geçmişe göre daha şiddetli hale gelmiştir ancak bu değişiklikler bir azalmayı göstermezken başka bir şekilde meydana gelir ve köye modern araçların, tesislerin ve kurumların gelişine rağmen yeniden üretilen fenomen, zaman içinde orijinal şeklini korunmaktadır (Jahangir, 2004, s. 170).

Daha önce de belirtildiği gibi etnik çatışmalar, yüksek düzeyde aile bağları ve etnik önyargı olan bölgelerde daha yaygındır. Afganistan'ın kuzeyindeki en önemli illerden biri olan Bedahşan ili bu özelliğin (etnik ve kabile önyargıları) önemli bir kısmını barındırmaktadır. Doğal ve coğrafi konumu nedeniyle uzak geçmişten günümüze göçebelerin yaşam alanı olarak: Tacikler, Özbekler, Hazaralar, Gujars, Beluçiler, Pamirler gibi çeşitli kabilelerin ikametgahı olmuştur. Bedahşan ilindeki göçebe bağlamı da göz önünde bulundurulduğunda, bu bölgenin göçebelerinin uzun süredir silahlarla olan aşinalık ve erişimi; bazen farklı nedenler ve haksız önyargılar nedeniyle ortaya çıkan etnik çatışmalarda, silah kullanımı ve kanlı ve talihsiz olaylarda bir yük oluşturmuştur. Bu ilde aile ve aşiret ilişkileri o kadar güçlüdür ki aşiret ve aşiret yaşlıları etnik ve aşiret kararlarında öncü bir rol oynamaktadır, böylece seçimler sırasında adaylar, aşiret büyüklerine ve tabanlarını güçlendirmek için halkın ve kabilenin büyük

kanaatini çekmeyi başarırsa o aşiret ve halktan en çok oyu alabilir ve bazı durumlarda bu mesele, aşiretler arası etnik çatışmalara da zemin oluşturabilmektedir.

Aile bağları, etnik önyargılar ve aşirete bağlılık; farklı aileler arasında gerilim olması durumunda gerilimlerin diğer aile üyelerine yayılmasına neden olur ve çoğu durumda bu gerilimler o kadar yayılır ki kabileler içinde veya arasında etnik çatışmalarına neden olmaktadır. Aşiret ve etnisiteye olan bu aşırı bağımlılık ve önyargı, Bedahşan ilindeki etnik çatışmaların sayısının Afganistan'ın diğer illerine göre artmasına neden olmaktadırlar.

Tüm Afganistan için 1997 ile 2003 arasındaki etnik çatışmaların ortalama sayısı, 100 bin kişi başına 11.8'dir. Bu oran Bedahşan ve Samangan illeri için 18 vakaya eşit olup, ulusal ortalamanın çok üzerinde ve diğer illere göre beşinci sırada gelmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2004, s. 135 Mirfardi vd., 2010'dan aktarılmıştır, s. 149). Ayrıca 2008- 2014 yılları arasında Bedahşan ilinde toplam 113 etnik çatışma vakası kaydedilmiştir. Söz konusu yıllarda bu vaka sayısı sırasıyla 18, 21, 16, 13, 9, 20 ve 15'e eşit olup en yüksek kayıtlı etnik çatışma sayısı 2009 yılına ait olup toplam 21 çatışma vakası ile bu yıllarda meydana gelen çatışmalarda 38 kişi ölmüştür, 379 kişi de yaralanmıştır. Yukarıdaki çatışmaların %35'inde ateşli silahlar kullanılmış ve ölenlerin %91'i ve yaralıların %38'i ateşli silahların kurbanıdır (Bedahşan Police Applied Research Center, 2013). Ayrıca, 2001 ile 2008 arasında Bedahşan ilinde 21.000 çatışma vakası (ortalama olarak günde on çatışma) meydana gelmiştir ve bunların yaklaşık %10'u toplu ve %90'ı bireyseldir (Mirfardi vd ,2010, s. 149). Ayrıca Bedahşan ilinin polis ve yargı güçleri tarafından sağlanan istatistiklerine göre, 2001'in başından 2006'nın sonuna kadar 1323 (2001, 227 çatışma), (2002, 259 çatışma), (2003, 265 çatışma), (2004, 264 çatışma), (2006, 153 çatışma) ve (2007, 155 çatışma) Bedahşan ilinin farklı bölgelerinde etnik çatışmalar arasında meydana gelmiştir (Haghi ve Afshar, 2009, s. 170).

Ayrıca 2011 yılında Merkezi İstatistik Bürosu istatistiklerine göre en fazla toplu çatışma Bedahşan, Wardak ve Bahlan illerinde tahsis edilmiştir **(**Mirsard ve Morteza, 2012, s. 9). Geleneksel bir sosyal, etnik ve aşiret yapısına sahip olan Bedahşan ili; eski çağlardan beri kitlesel çatışma sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Güvenlik görevlilerinin, yargı mensuplarının ve ilin diğer yönetici ve yetkililerinin; diğer yandan sıradan insanların, akademisyenlerin, çalışanların ve diğer toplum gruplarının endişelerinden biri de bu sosyal bir sorundur, dolayısıyla söz konusu istatistiklere ve sosyal ve kültürel ihtiyaçlara göre Bedahşan ilinde çatışma konusu kaçınılmaz ve önemli bir konudur. Bir ülkedeki suç oranının yanı sıra suçun niteliği türü ve mahiyeti illere ve şehirlere göre değişiklik göstermektedir. Çünkü ülke genelindeki yargı, ceza davalarında aynı şekilde aynı hukuk ve prosedürü uygulamaktadır. Farklı alanlardaki suç oranlarındaki değişiklikler ve farklı şehirlerde farklı suçların görülme sıklığındaki farklılıklar; farklı iller ve şehirler arasındaki yaş, kültürel, etnik, dini, iklimsel ve ekonomik farklılıklar ile açıklanabilmektedir.

İldeki çok sayıda etnik çatışma uyuşmazlığı göz önüne alındığında bu çatışmaların çoğu durumda cinayete, engelliliğe, hapis cezasına, maddi hasara ve çatışmanın her iki tarafı ve aileleri için onarılamaz psikolojik krizlere sebep olmaktadır. Bunlar ve katilin cezası, zorla aşiret ve bireysel göçler ve katilin veya tüm ulus ve kabilenin başka bir bölgeye göçü ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca bu çatışmaların ortaya çıkması sosyal güvenliği olumsuz

etkileyecek, ilin kültürel imajını bozacak ve bölgenin büyümesi ve kalkınması üzerinde zararlı etkileri olacaktır. Bu nedenle bu konuyu ele almak, kitlesel çatışma olgusunu ortadan kaldırmak veya azaltmak bölgedeki kalkınma sürecini hızlandırmak için etkili, gerekli ve kaçınılmaz bir adım olacaktır. Bu nedenle bu bağlamda mevcut çalışmanın genel amacı, Bedahşan ilinde 15 ila 65 yaşları arasındaki erkekler ve kızlar arasındaki toplu çatışma eğilimini incelemek ve nihayet şu temel soruyu yanıtlamaktır: Bedahşan ilinde 15 ila 65 yaş arası erkekler ve kızlar arasında kitlesel çatışma eğilimi nedir? Bedahşan ilinde toplu çatışmaların ortaya çıkmasında akrabalık, sosyal katılım, vatandaşlık kültürü, saldırganlık ve sosyal kontrol gibi faktörler ne ölçüde etkilidir? Araştırma sorusuna bir cevap bulduktan sonra, yukarıdaki faktörlerin her birinin payını belirterek bu sosyal problemle başa çıkacak çözümler sunulmuştur.

2.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Etnik çatışmalar, çoğu kez sadece taraflarını bağlamakla kalmaz; yerel sınırlar içerisinde cereyan eden bir "iç sorun" olmanın ötesine taşarak hızla uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden bir düzeye tırmanabilmektedirler. Böylece, bir ülkedeki devletçi bir etnik çatışma, uluslararası krizler ve devletler arası çatışmalar gibi uluslararası ilişkilerin yüksek politika konuları arasına girebilmektedir. Gerçekten etnik çatışmaların uluslararası politika üzerinde çeşitli etkileri vardır. Birincisi, bu tür çatışmalarda öne sürülen ayrılıkçı iddialar; devletin varlığının temeli olan egemenlik kavramının sorgulanmasına yol açarak devletlerin parçalanmasına sebep olmakta ve dolayısıyla mevcut devletlerin sistemini tehdit etmektedir.

Bugünkü jeopolitik konumu ile önem arz eden Afganistan, birçok çatışmaya konu olmuş ve tarihi boyunca da çatışmaların odağı haline gelmiştir. Afganistan tarihine baktığımız zaman geçiş güzergâhı olması sebebi ile Afganistan, büyük devletlerin istilalarına uğramıştır. Persler (M.Ö. 338 – M. Ö. 500) ve İskender (M. Ö. 325 – M. Ö. 334) devletlerinden başlayarak İslam ordularının M. S. 670 yılında bölgeye hâkim olmasıyla; Samani, Gazneli ve Selçuklu Devletleri'nden Moğol ve Timuriler'e varana kadar birçok büyük devletin istilasına uğramıştır.19.y, y'da Afganistan, İngilizlerin doğuya geçiş güzergâhı olarak Hindistan üzerinden İngiliz askerlerin istilasına uğrayarak İngiltere boyunduruğu altına girmiştir. Halkın mücadelesi ile Afganistan İngilizler ile üç defa savaşa girmiş ve son olarak 1919 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. 20. y,y'de Kızıl Ordu'nun işgaline uğrayan Afganistan, Soğuk Savaş'ın sembolü haline gelmiş ve Rusların çöküşü Afganistan ile başlamıştır. Kızıl Ordu'nun ülkeden çekilmesi ile arkalarında bıraktıkları hükümet ancak iki yıl dayanabilmiş ve ülke içinde yaşanan milliyetçilik yüzünden devrilmiştir. 1992 yılında kurulan geçici Mücahit Hükümeti aradan çok geçmeden kendi aralarında anlaşmazlıklar yaşayarak Afganistan'ı yüz yıl geriye götürmüş olan iç savaşı başlatmıştır. Ortaya çıktıktan iki yıl sonra başkent Kabil'i ele geçiren Taliban örgütü, güçlenmesinin ardından 1998 yılında ülkenin %90'ını ele geçirmiştir. İç savaş döneminde farklı etnik ve mezhep olarak ayrılan fraksiyonlar oluşmuştur. Ateşi filizleyen en önemli nokta da Afganistan'ın farklı etnik kökenlere sahip olması olmuştur. Tamir edilemeyen yaralar bırakan Taliban dönemi, Afganistan halkı için kara günler olmuştur. 2001

Amerikan ordusu ve NATO kuvvetlerinin "Sonsuz Özgürlük'' adı altında gerçekleştirdikleri Afganistan müdahalesi tüm dünyanın dikkatini bir kez daha Afganistan üzerine çekmiştir. Sovyetlerin ülkede bulunduğu dönemde yükselen bazı etnik grupların birbirleriyle çatışmaları, iç savaş ile yaygınlaşan milliyetçilik ve farklı grupların süregelen kimlik sorunları anlaşmazlıkların bugüne kadar devam etmesine neden olmuştur.

Genel olarak Afganistan'da Hint-Aria ve Türk kökenli gruplar yaşamaktadır ve bunlar çok sayıda küçük etnik gruplar olarak bölünmüşlerdir. Bunları şöyle sıralayabiliriz; Tacik, Özbek, Türkmen (Özbek, Türkmen, Kızılbaş, Kazak, Kırgız, Karakalpak), Hazara, Aymak, Beluciler, Brahuiler, Beluçlar, Nuristaniler, Araplar, Hindular, Pmiriler, Sihler, Bayatlar, Paşhailer ve birçok küçük etnik topluluklar yaşamaktadır (Dursun,1998/1999: 48-57; Emadi,1990, s. 12-13; Glatzer, 1998, s. 167-181; Magnus ve Naby, 1998, s. 9-18; Nyrop ve Seekings , 1986, s.104-116; Oğuz, 2001, s. 37-52).

Yüz yıllardır iktidarda olan Peştunlar, Afganistan'ın güney bölgesinde yaşamakta olup ayrıca ülkenin kuzey bölgelerine de yerleşmişlerdir. Güney vilayetlerin %90'ına yakını Peştun kökenlidir. Ancak kuzey illeri; bir ilçesi Tacik, bir diğer ilçesi Özbek ve başka ilçesi de Peştun olmak üzere karmaşık bir nüfus dağılımına sahiptir. Tacikler, en çok kuzey bölgesinde ikamet etmekte olup eski yerleşim alanları da Afganistan'ın dağlık bölgeleri olmuştur. Afganistan'da resmi dil olan Farsça; Özbek, Türkmen, Hazara ve Aymaklar tarafından ortak dil olarak kullanılmaktadır. Özbekler, Afganistan kuzey illerinde meskûn olup Özbekçe konuşmaktadırlar. Türkmenler, ülkenin her tarafına dağılmışlardır ve özellikle Tacikler'in yoğun olarak yaşadıkları Herat'taki Türkmenler, "Türkmano" olarak bilinmekte ve Türkmence konuşmaktadırlar. Hazaralar Moğol kökenli olup Türkçe ve Farsça kelimelerin karışımı ile Hazaregi dilini konuşmakta olup Şii'dirler. Aynı zamanda küçük kasaba köylerinde az nüfusa sahip olan ve dağınık olarak yaşayan Karlık, Kazak, Aymak, Kızılbaş, Bayat, Nuristani, Belüç, Sihi, Arap, Brahi, Pancabi, Paşai ve Rajistani gibi adlarda topluluklar vardır. Afganistan'da farklı gelenek ve kültürlere sahip, ayrı dilleri konuşan çok sayıda millet yaşamaktadır. Etnik yapısının renkliliği bakımından Afganistan, dünyanın en çok etnik unsur barındıran 37. ülkesi sayılmaktadır.

Afganistan'da Hint-Aria ve Türk kökenli halklar yaşamakta olup nüfusunun %84'ü Sünni Müslüman ve %15 Şii Müslüman olup ayrıca diğer dinlerden Sihler ve Yahudiler ise nüfusun %1'i oluşturmaktadır. Bölgede gerçekleşen istilalar Afganistan'da geniş bir insan ve dil farklılığı sağlamıştır. Böyle bir karmaşık nüfusa sahip olan Afganistan, mezhep farklılıklarına da sahiptir. Bu mezhepler arasında çatışma olması ihtimali tahmin edileceği üzere hayli yüksektir. Afganistan içinde hükümetlerin tamamının tek bir kavme bağlı olması, bugün çatışmaları beraberinde getirmiş ve diğer kavimler arasında kendilerine haksızlık yapıldığına dair düşünceler oluşturmuştur. Bu fikir; siyasi ve sosyal oluşumları etkilemiştir ayrıca halk arasında ve hükümet içinde kimlik sorununu da beraberinde getirmiştir (Çınarlı, 2012). Afganistan yukarıda da belirtildiği üzere farklı ırklardan oluşmaktadır. Afganistan'ın etnik yapısı ve halkın yaşam şekli ve dini farklılıklar göz önüne alınırsa halkın tek bir çatı altında toplanması ne kadar mümkün gözükmektedir? Bu soruya cevap bulunması gerekir.

Etnik çatışmaları tanımlamak ve nedenlerini açıklamak, bilimsel ve sosyal olarak önemlidir. Bilimsel bir bakış açısından etnik çatışmalar sosyal, gerçek ve tanınabilir bir sorundur. Sosyal olarak, etnik çatışmalar sosyo-insani gelişmenin önündeki engellerden biri olarak kabul edilir ve bu konuyu ele almak ve oluşumunu önlemek için planlama yapmak çok gereklidir. Bu nedenle bu konuda akıllı, gerçekçi ve bilinçli bir yaklaşımı benimsemek gerekirken akılcı olmayan ve bilinçsiz olan tüm yaklaşımlardan uzak durulması gerekir. Öte yandan, bölge sakinleri ve bireyler arasındaki etnik çatışmaların incelenmesi çeşitli boyutlardan önemlidir ve gereklidir. Etnik çatışma olgusu, geleneksel ve ilkel toplumların modern toplumlara aktarılan kalıntılarından ve özelliklerinden biridir. İnsanların hem içinde hem de dışında etkili olan olumsuz sonuçları ve yan etkileri vardır.

Birincisi; bu fenomen, aktif nüfusun bir kısmının şehirlere gönderilmesine, sahte kentsel işlere yönelmesine (muhtemelen suça yönelmesine), kentsel alanlarda marjinalleşme ve güvensizlik yaratmasına neden olmaktadır.

İkincisi; sosyal yapıdan kaynaklanan en önemli sosyal zararlardan biri olan sosyal farklılaşmaya ve dolayısıyla katılım eksikliğine ve farklı sosyo-kültürel bağlamlara neden olur. Ailenin parçalanması, etnik veya aşiret bağlarından dolayı kadına yönelik şiddet, zorla evlilikler, saldırganlık ve militanlık ruhunun güçlenmesi, sivil, aile ve namus tacizinin yaratılması ve nihayetinde sosyal dayanışmanın dönüşümü gibi diğer sosyal hastalıklara yol açabilir ve sosyal sorunları gidermek, iş birliği ve yardımlaşmayı artırmak gerekir.

Bedahşan ilinde kabile toplum yapısına sahiptir ve kabileler arası etnik önyargılar yüksektir. Öyle ki şehrin birçok mahallesi ve sokağı, orada yaşayan kabilelerin adını almıştır. Ayrıca farklı aşiretlerden insanların kendi mahallelerinde bir araya gelmelerinin sebebi aşiretlerine yakın olmaları ve ihtiyaç anında aşiretin diğer üyeleriyle iş birliği yapmalarıdır. Bu fikir ve düşünce tarzı, farklı kabilelerden birçok insan arasında mevcuttur ve belki de her kabilenin belirli bir yerde toplanmasının nedenlerinden biri; çatışma durumunda kabilenin üyelerinin hızlı ve en kısa sürede bir arada olabilmeleridir.

Bedahşan ilinde çok sayıda kitle anlaşmazlığı bir aşirete mensup ailelerin bir araya gelmesiyle farklı mahallelerin oluşması ve Bedahşan ilinde etnik ve aşiret önyargıları, bu olgunun dikkatle tartışılmasını gerektirmektedir. Etnik çatışmaların zararlı etkileri de farklı açılardan izah edilmelidir ki farklı aşiretlere mensup vatandaşlar ve bireyler bu çatışmaların ortaya çıkmasının sosyal güvenliği olumsuz etkilemesinin ve ilin kültürel imajını bozmanın yanı sıra büyüme ve kalkınma üzerinde zararlı etkileri olacağını anlamalıdır. Bu nedenle bunun ele alınması, toplu çatışma olgusunu ortadan kaldırmada ve azaltmada ve böylece bölgedeki kalkınma sürecini hızlandırmada etkili ve kaçınılmaz bir adım olacaktır.

2.3. ARAŞTIRMANIN AMAÇI

Her araştırma önceden belirlenmiş bir hedef peşindedir. Bu tezin amacı; bilimsel olarak incelenen topluluktaki etnik çatışmayı tanımlayabilmek, nedenlerini belirleyebilmek, etnik çatışmaları ve sosyal çatışmaları önlemek için etkili çözümler ortaya koymaktır. Çünkü etnik çatışma genel olarak Afganistan toplumunun ve özelde Bedahşan toplumunun sosyal sorunlarından biridir. Afganistan'ın diğer vilayetleri gibi Bedahşan ili de farklı etnik gruplara

ve kabilelere sahip olduğundan bazen aralarında çatışmalar yaşanmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen çatışma hallerini bilimsel metotları uygulayarak analiz etmenin, bu konuda anlaşılması güç hususları aydınlatmak ve bahsedilen konuyla alakalı çözümler üretebilmek açısından yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu nedenle mevcut çalışmanın genel amacı, Bedahşan ilinde 15 ila 65 yaş erkek ve kadınlar arasındaki etnik çatışma eğilimini incelemek ve nihayet temel soruyu yanıtlamaktır: Bedahşan ilinde 15-65 yaş arası erkekler arasında etnik çekişme eğilimi nedir? Etnik çatışmanın nasıl oluştuğu ve bu çatışmaların ildeki sosyal ve etnik krizlerdeki rolü hakkında bilgi edinmenin yanı sıra etnik çatışma sürecini etkileyen sosyal fenomenler hakkında doğru bilgi edinmektir.

Bu araştırmanın genel amacı olarak Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Bedahşan ilindeki etnik çatışmanın sosyolojik açıklaması devamda sunulmuştur:

2.4. ARAŞTIRMANIN SORULARI

1. Akrabalık ile etnik çatışma eğilimi arasında bir ilişki var mıdır?
2. Sosyal katılım ile etnik çatışma eğilimi arasında bir ilişki var mıdır?
3. Vatandaşlık kültürü ile etnik çatışma eğilimi arasında bir ilişki var mıdır?
4. Saldırganlık ile etnik çatışma eğilimi arasında bir ilişki var mıdır?
5. Sosyal kontrol ile etnik çatışma eğilimi arasında bir ilişki var mıdır?

2.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. Akrabalık ile etnik çatışma eğilimi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.
2. Etnik unsurlara yakın çevrenin desteği (Sosyal katılım) artıkça çatışma eğilimi artmaktadır.
3. Millet ve vatandaşlık şuuru kurumsallaştıkça etnik çatışma azalmaktadır.
4. Saldırganlık arttığında etnik çatışma eğilimi de artmaktadır.
5. Toplumdaki sosyal kontrol miktarı ile etnik çatışma eğilimi arasında pozitif bir ilişki vardır.
6. Etnik çatışma eğilimi ile bekar olma durumu arasında pozitif bir ilişki vardır.

2.6. SINIRLIKLAR

Etnik çatışmalar sosyal psikolojiden sosyolojiye, antropolojiden siyaset bilimine, coğrafyadan uluslararası ilişkilere kadar birçok sosyal bilimler alanının çalşma konusu içerisindedir. Hem içerdiği konular hem de sunulan yaklaşımlar açısından çok geniş bir alandır. Ayrıca, etnisite bir kimlik meselesi olarak kişiler arası ilişkilerden uluslararası ilişkilere kadar geniş bir yelpazede çalışılabilmektedir (Zar, 1990).

Herhangi bir araştırma yapabilmek için araştırmanın sınırlamalarıyla yüzleşmemek mümkün değildir. Etnik ve göçebe çatışmalarla ilgili önceki araştırmalar kapsamlı ve ulusal olmuştur ve zaman, harç ve yüksek personel gerektiren daha büyük bir istatistiksel toplulukta araştırma yapmak zor ve bu araştırmanın kapsamının dışındadır. Bu çalışmada öncelikle

araştırmanın kapsamını ve dağılımını önlemek için Afganistan'ın bir coğrafi bölgesi hedeflenmiş ve bir il örnek olarak seçilmiştir ve diğer yandan araştırma bulgularını tüm istatistiksel popülasyona genelleştirebiliriz. Çatışmayla ilgili önceki araştırmalar bu, daha geniş ve çok yönlü idi ancak bu çalışmada, çatışmanın yalnızca etnik boyutu incelenecektir ve çeşitli boyutlarını incelemekten kaçınılacaktır.

Mekânsal olarak Bedahşan ilini kuzey Afganistan'ın 9 ilinden bir örneği olarak seçilmiştir ve ayrıca 2016 ile 2020 yılları arasındaki zaman aralığını içerecek. Bu araştırma, saha çalışması ve anket ile yapılacaktır. Afganistan'ın bütün kuzeyini incelemek mümkün değildir. Yanıtlayanın kolayca ve net bir şekilde cevaplayabileceği, tanımlanmış ve kesin ölçeklere sahip bir anket hazırlamak zor olabilir ve son çare olarak, basit ve net bir anket tasarlamak ve araştırmadan net cevaplar elde etmek katılımcılara sunmak için yapılacaktır. Araştırmanın bir başka sınırlaması, Covid-19 pandemisinin zor koşullarında bilgi toplanmasıdır. Anketi Google Form aracılığıyla yapılmıştır.

2.7. TANIMLAR

1.7.1. Etniklik/Etnik Grup: Mensuplarının birbirlerini gerçek veya farazi bir ortak geçmişe dayanarak ötekileştirdikleri insan topluluğu. Etnik gruplar her türlü kültür farklılıkları ile diğerlerinden ayrılan sosyal gruplardır. Bazı ülkelerde onlarca, bazılarında ise yüzlerce etnik grup bulunabilmektedir (Smith, 2000:186).

1.7.2. Çatışma: Sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi "çatışma" kavramı da farklı anlamlar yorumlanabilmektedir. Kimi siyaset bilimciler çatışmayı; "değer, güç, statü ve kaynaklar üzerinde hak iddia etmek ve ele geçirmek için rakipleri yok etme ya da kabile sel, etnik, dilsel, kültürel, dinsel, sosyo-ekonomik, siyasal vb. sıfatlar yüklenmiş grupların uyuşmaz amaçlar üzerinden birbirleri ile mücadelesi" olarak tanımlamaktadır. Uluslararası hukuk, sosyoloji, psikoloji ve çatışma (uyuşmazlık) analizi ve çözümü literatürü içinde ise kavramın farklı kullanımları bulunmaktadır (Şahin, 2013). Sosyolojik açıdan bireylerin ya da grupların, ekonomik ve politik hedeflerinin, değer yargılarının ve normlarının, çakışması ve ayrışması üzerinden yaşadıkları mücadele, bazı yerlerde kavga ve savaş gibi terimler de kullanılmıştır. Ancak sosyolojik çatışma kuramı içerisinde, çatışmanın sebeplerine ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur. Yaklaşımların içeriklerine çalışmanın ilerleyen kısımlarında değinileceğinden, burada yalnızca kavramın tanımlanmasına çalışılmıştır (Şahin, Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş, 2013). İki veya daha fazla kişi ya da grup arasındaki anlaşmazlık ya da uyuşmazlık durumudur. Etnik çatışma, "öfke, kin ve intikamla gerçekleştirilen, çatışmaya taraf olanların öldürülmesi, dövülmesi, yaralanması ve sakatlanmasının yanı sıra büyük can ve mal kaybıyla sonuçlanan saldırgan ve militan bir çatışma" olarak tanımlanabilmektedir (Pourafkari, 2005, s. 374).

Ayrıca Meyer (1989: 24) "Çatışmanın görünür bir mücadele olduğuna ve prensip olarak en azından iki kişi arasında doğrudan görülebileceğine" inanmaktadır. "Toplumsal bir mesele olarak kolektif çatışmalar, diğer bazı sosyal sorunların nedenidir ve kendisi; kökleri toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısında bulunan bazı koşulların ve olayların sonucudur" (Mirfardi, 2012, s.42). İki kişi arasında dil veya silah kullanmak veya kavga etmek çatışma,

düşmanlık veya çatışma yaratmak anlamına gelmektedir (Dehkhoda, 1963, s. 440). Çatışma, yelekle kavga etmek anlamına demektir (Moeen, 1999, s. 155).

Çatışma en az iki kişi arasında doğrudan gerçek olmak ve en azından iki kişi arasında doğrudan görülebilmektedir (Şayan Mozaffar, 2009, s.232). Claggett-Smith şöyle yazar: Çatışma; farklı taraflar için koşulların, eylemlerin veya hedeflerin doğası gereği uyumsuz olduğu bir durumdur (Smith,1966, s. 511). Luis Coser diyor ki: Çatışma; tarafların rakiplerini etkisiz hale getirmeyi, zarar vermeyi veya yok etmeyi amaçladıkları prestij, güç ve kıt kaynaklar için değerler ve talepler üzerine bir mücadeledir (Coser, 1956, s. 3).

Hafız Neia şöyle yazıyor: "Çatışma, bireyler ve sosyal gruplar ve uluslar arasındaki tehdit uygulamasının en nesnel ve yoğun tehdit infaz biçimidir. İnsanların ve canlıların görsel ikiz fenomeni olarak çatışmanın temel nedeninin, tehditleri hayati kaynaklardan ve değerlerden ele geçirmek veya uzaklaştırmanın ancak rakiple savaşmakla mümkün olduğunu anlamaktır. Yaşamsal çıkarlar ve değerler hayatta kalma ve kendini koruma faktörü olduğundan ve bu insanlar ve canlılar için doğal olarak kabul edildiğinden çatışma; hayatta kalma ve kendini koruma arzusunun doğasında bulunan bir ikincil davranıştır (Hafız Neia, 2011, s. 338).

Savaş ve çekişme ➡ Çıkarları korumak için mücadele edin ➡ Hayati değerleri ve ilgi alanlarını anlamak ➡ Hayatta kalma arzusunun içsel motivasyonu

Özetle çatışma; mikrodan makroya, iki veya daha fazla kişi arasındaki bireysel düzeyden iki veya daha fazla ülke arasındaki ülkeler düzeyine kadar kritik konular ve çıkarlar konusundaki anlaşmazlıktan başlar ve anlaşmazlığın kapsamı ve çözümsüz olmasıyla genişler ve şiddetin oluşmasına can ve maddi kayıpların ilgili taraflara dayatılmasına yol açmaktadır.

1.7.3.Çatışma Türleri

Meson ve Hindza perspektifinden farklı çatışma biçimleri: **Açıkça:** Fiziksel çatışma ve çatışma gibi belirli eylemler veya davranışlarla tanımlanır**. Gizli:** Bu durumda çatışma bir süre hareketsiz kalmaktır. Hükümet sistemlerinde ve kurumlarında ve hatta kızgınlık ve önyargı gibi sivil toplumdaki potansiyel (gerçekleşmemiş) uyumsuzluklar gibidir.

Peter Wallerstein, uluslararası olarak üç çatışma biçimi belirlemiştir:

1. İller arası çatışma 2. Etnik kökenler veya sivil toplum arasında iç çatışma 3. Hükümetler arasında çatışma.

Çatışma halindeki bir grubun kendi değerlerinin veya iddialarının üstünlüğünü savunduğu değerler; iddialar, statüler, güç veya kıt kaynaklar üzerinden bireyler veya gruplar arasında çatışmadır (Miller, 2005, s. 229).

Lockwood'un bakış açısına göre çatışma türleri: 1- Sosyal çatışma, 2- Askeri çatışma

Lockwood'a göre, bu çatışmalar üç şekilde kendini gösterir: 1. Açık çatışma, 2. Gizli çatışma, 3. Irksal çatışma

Mac Iver'e göre anlaşmazlığın özellikleri 1. Zihinsel çatışma, 2. Kültürel çatışma (Miller, 2005, s.893-892).

Hookerilming (1985) çatışmayı şu şekilde tanımlar: Çatışan hedefleri algılayan ve bu hedeflere ulaşmak için birlikte çalışan iki veya daha fazla bağımsız grubun dahil edilmesi. Çatışma toplumda köklenmiştir ve mevcut politikalardan ve sosyal süreçlerden ayrılamaz edilmektedir (IL sife, 2009, s. 2-3).

Çatışma iki tür olabilir: 1- Bireysel veya kişisel 2- Kolektif veya grup

Etnik çatışma iki topluluk veya iki grup arasında toplu bir giriş vardır ve bu tür bir çatışma kişisel değildir. Gruplar; servet, güç ve kimlik gibi değerli mallar edinme iradelerini gruplara dayatmaya çalışmaktadırlar. İki veya daha fazla ülke arasındaki işçi ve yöneticilerin çatışmaları, etnik gruplar arası ayaklanmalar, yerel ve etnik topluluklar arasındaki çatışmalar grup çatışmalarına örnektir. Kişisel veya bireysel çatışma; toplumdaki bir grup içindeki çatışmayı ifade eder ve yoğun kişisel düşmanlıkları içerir, kolektif ve grup çatışmalarından çok daha sınırlıdır. Grup çatışmalarında sadakat ve grubun ihtiyaçları, üyelerinin bireysel duygularının önüne geçer. Bu nedenle, barış politikasına bağlılık ve savaşın iyi niyetine dayalı dini hükümlere ve bireysel inançlara rağmen kalıcı barışa ulaşmanın daha yüksek değerleri nedeniyle düşünülebilmektedir. İlgili bireyler ve gruplar birbirleriyle yakın temas hâlinde olduklarında, çatışmanın yoğunluğunu artırmaktadır. Çatışma kümülatif bir eylemdir. Saldırgan eylemlere genellikle agresif bir eylem eşlik edilmektedir. Geçmişteki farklılıklara ve çelişkilere rağmen gruplar, birlikleri için önemli olduğuna inandıkları bir hedefe ulaşmak için birlikte çalışırlar. Modern toplumda bilinmeyen bir faktör; bir kişinin kendini yetersiz hissetmesine ve sonuç olarak hüsrana uğramasına, davranışını değiştirmesine ve son haliyle, çalışması zihinsel bir bozukluğa yol açabilmektedir. Çatışma, başka bir uyumlaştırma etkileşimi biçimine yol açan geçici bir sosyal etkileşim biçimi olarak tanımlanmıştır. Çatışmanın hem iletme hem de bağlama etkileri vardır. Çatışma, toplumun birliğini bozar ve sosyal sorunlara geçici bir çözümdür. Çatışmanın grup iş birliği üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Uzlaşma veya uzlaşma koşullarından birini seçmek, fikir değişikliği, hoşgörü, yargı veya bilgelik, çatışmadan vazgeçme, itaat veya komuta, yer değiştirme, eğlence ve spor gibi düşmanlığı tahliye etmek için kurumsallaştırılmış emniyet valfleri gereklidir (Hajaran ve Ghaffari, 2006, s. 218).

Psikoloji bilimi çatışma türlerini yanaşma- yanaşma, kaçınma- kaçınma, yanaşma - kaçınma olmak üzere üç başlık altında ele almaktadır.

Yanaşma- Yanaşma Çatışması: Kişinin bazı durumlarda kendisi için aynı derecede çekici olan amacın etkisi ile karşılaşması ve bunlardan birini seçmek durumunda kalması söz konusudur (Gürüz ve Eginli, 2015, s. 226). Çatışmanın bu türü kişinin hayal kırıklığına uğramasına neden olmaktadır. Gerçekleştirilmek istenilen amaçların her biri kişi için olumlu olsa da hepsini aynı anda gerçekleştirmek imkânsız olduğu için birini seçme mecburiyeti söz konusu olmaktadır ve çatışma, bu zorunluluktan kaynaklanmaktadır (Güney, 2013, s. 283, 284). Yanaşma- yanaşma çatışmasında çatışmanın miktarını seçeneklerin değeri ve istenilen sonucu elde etme olasılığı belirlemektedir. İki veya daha çok seçeneğin göreli değeri birbirine

yaklaşık olarak eşitse daha fazla çatışma yaşanmaktadır. Seçeneklerin mutlak değeri daha fazla olduğunda ise çatışma daha büyük olmaktadır. İstenilen sonuçlarda ise eşitlik söz konusuysa çatışma en üst düzeyde olmaktadır. Genel olarak mevcut seçeneklerin artması da çatışma potansiyelini artırmaktadır. Yanaşma- yanaşma çatışması çözümü en kolay olan çatışma türü olarak ele alınmaktadır (Ertürk, 2012, s. 164-165).

Kaçınma- Kaçınma Çatışması: Kişinin sevilmeyen ve istenmeyen iki durum ile karşılaşması ve bunlardan birini seçmek durumunda kalması söz konusudur. Karşılaşılan her iki durumun da olumsuz olması, birinden kaçmak diğeri ile karşılaşmayı gerektirdiğinde o kişi ne yapacağını şaşırır. Masina, bocalama ve tereddüt hali yaşamasına neden olmaktadır (Gürüz ve Eğinli, 2013, s. 226). Seçeneklerin sağlayacağı yarar ya da zarar aynı olduğunda kişi bunlardan birini tercih ederken kararsızlığa düşmekte; ikisinden birini seçmek durumunda kalmaktadır (Güney, 2013, s. 284). Bazı durumlarda her iki seçeneği de reddetmek mümkün olabilmektedir. Bu tür çatışmada insanlar aldıkları kararla nadiren tatmin olmaktadırlar (Ertürk, 2012, s.165).

Yanaşma- Kaçınma Çatışması: Yanaşma- kaçınma çatışması dürtünün veya dürtü nesnesinin organizma için hem olumlu hem de olumsuz olması durumunda söz konusu olmaktadır. Organizmanın hem kendisi için hoş olmayan hem de istenen sonucu veren bir durum yaşaması yanaşma kaçınma çatışması içine girmesine neden olmaktadır (Ertürk, 2012, s.165). Aynı nesneye doğru hem yanaşma hem de kaçınma isteği kişinin iç huzurunun kaçmasına neden olabildiği gibi enerjisini de boşa harcamasına sebebiyet vermektedir (Gürüz ve Eğinli, 2013, s.226). Bu tür çatışma şu şekilde ifade edilebilmektedir: Çok büyük bir istekle amaca ulaşmaya çalışılırken bazı duygu ve zorunluluklar kişileri bu istekleri yapmaktan alıkoymaktadır. İnsanın şiddetle yapmayı istediği bir durumun yasaklanmış ya da istenmiyor olması kişinin kararsızlığa düşmesine neden olmaktadır (Güney, 2013, s. 284).

1.7.4. Çatışma Düzeyleri

Çatışmaya taraf olanlara göre yapılan sınıflandırma, beş grupta incelenebilir:

1. Kişilerin kendi içlerindeki çatışma 2. Kişiler arası çatışma 3. Kişiler ve gruplar arası çatışmalar 4. Grupların kendi içinde ve gruplar arası çatışmalar 5. Organizasyonlar arası çatışmalar (Koçel, 2007, s. 508).

Kişilerin kendi içlerindeki çatışma: Kişinin kendi içindeki çatışma; Kişinin kendisinden ne beklendiğinden emin olmadığı, farklı ve çelişkili şeyler (davranışlar, kararlar vs.) beklendiği veya kendisinin yapabileceğinden fazlasının beklendiği durumlarda ortaya çıkan ve kişiyi rahatsızlığa, kızgınlığa (frustration) ve baskı altında kalmaya (stres) sevk eden çatışmadır (Koçel, 2007, s. 508).

Kişiler Arası Çatışma: İşletmeler içinde bireyler birbirleri ile çeşitli fikir, duygu ve görüş ayrılıklarına düştüklerinde bu tarz çatışmalar ortaya çıkar. En çok rastlanan bireyler arası çatışmalar ast- üst çatışmaları ile kurmay- komuta yöneticileri arasındaki kişisel anlaşmazlıklardan kaynaklanır. Bunlara ilave olarak aynı örgütsel düzeyde bireysel farklılıklardan dolayı çatışmalara da rastlanmaktadır. İşçiler arasındaki geçimsizlikler, müdür,

şef, memur arasındaki görüş, fikir ve çıkar ayrılıkları bireyler arası çatışma türlerine girmektedir (Eren, 1989, s. 459).

Gruplar İçi Çatışma: Kişiler ve gruplar arası çatışmalar; kişilerin grup tarafından belirli normları kabule zorlanması ile oluşmaktadır. Grup amaçlarını, normlarını ve izlenen yolu benimsemeyen kişiler grup ile çatışma haline gelecektir. Bu kişiler aynı zamanda grup üyesi ise bu takdirde grupların kendi içindeki çatışmadan söz edilecektir (Koçel, 2007, s. 509).

Gruplar Arası Çatışma: Gruplar arası çatışmalar ise daha çok aynı bölüm yöneticisine bağlı olan grupların birbirleri ile mücadeleye girmelerinden kaynaklanır. Aynı bölümde çalışan ve aynı zevk, görüş ve duyguları paylaşan insanlar kendi içlerinde küçük gruplar oluşturabilirler. Aynı organizasyon içinde yer alan satış personeli ile üretim personeli arasındaki çatışma, gruplar arası çatışmaya iyi bir örnektir (Eren, 1989, s. 459). Bu tür çatışmaların yönetimi, yönetici için daha zordur çünkü bazen yönetici de bir grup mensubu olarak çatışan grubuna dahil olabilmektedir (Koçel, 2007, s. 509).

Kurumsal Çatışma: Bir organizasyonun kendi dışında bulunan diğer organizasyonlarla olan çatışmaları söz konusudur (Eren, 1989, s. 460). Örneğin; üretici organizasyonla bayiler arasındaki çatışma, organizasyon ile sendika arasındaki çatışma, rakip organizasyonlar arasındaki çatışmalar (Koçel, 2007, s. 509).

1.7.5. Etnik Çatışma: Etnik çatışma, iki veya daha fazla etnik grup arasında çıkan bir çatışmadır. Çatışmanın kaynağı siyasi, sosyal veya ekonomik olabilirken çatışan bireyler etnik grubunun topluluk içindeki konumu için açıkça mücadele etmelidir. Bu son kriter etnik çatışmayı diğer mücadele biçimlerinden ayırır. Etnik çatışmanın mutlaka şiddet içermesi gerekmez. Konuşma özgürlüğünün korunduğu çok uluslu bir toplumda etnik çatışma çoğul demokrasilerin gündelik bir özelliği olabilir. Örneğin; etnik çatışma, etnik gruplar arasında bölünmüş kaynaklar için şiddet içermeyen bir mücadele olabilir. Etnik çatışma şu şekilde tanımlanabilir: Öfke, kızgınlık ve intikamda meydana gelen; çatışmanın taraflarının öldürülmesi, dövülmesi, yaralanması ve sakatlanmasıyla sonuçlanan saldırgan ve militan bir çatışma ve büyük bir can ve mal kaybı sebebi olmaktır (Pourafkari, 2005, s. 374). İki kişi arasında dil veya silah kullanmak veya kavga etmek çatışma, düşmanlık veya çatışma yaratmak anlamına gelmektedir (Dehkhoda, 1963, s. 440). Etnik çatışma, "öfke, kin ve intikamla gerçekleştirilen, çatışmaya taraf olanların öldürülmesi, dövülmesi, yaralanması ve sakatlanmasının yanı sıra büyük can ve mal kaybıyla sonuçlanan saldırgan ve militan bir çatışma" olarak tanımlanabilmektedir (Pourafkari, 2005, s. 374). Toplu çatışma, genellikle sınırlı ve yaygın bir şekilde ve bireyler arasında silahlı veya silahsız bir şekilde çeşitli ekonomik, sosyal, kültürel ve politik nedenlerle ortaya çıkan ve maddi ve manevi zararların eşlik ettiği bir çatışmadır (Sadeghnia ve Mirfardi, 2013, s. 23).

1.7.6. Eğilim: Bir nesneye, bir varlığa karşı duyulan duyguların belirlediği tutum; duyguların etkisiyle belli bir ereğe girişme isteği. Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme, meyil, temayül olmasıdır. "Eğilim tanımını gözden geçirdikten sonra Allport eğilimi" teriminin tanımında: Eğilimin, deneyim yoluyla organize edilen ve bireyin ilgili nesnelere ve durumlara tepkisine ve rehberliğin etkisine yol açan bir zihinsel ve sinirsel hazırlık

durumu olduğunu söylemektedir (Şokrkan,1987, s.18). Genel olarak eğilim gelenekleri; onu bilişsel bir öğe, duygusal bir öğe ve eyleme geçme arzusu içeren kalıcı bir sistem olarak görülmektir (Karimi, 2003, s.224). Bilişsel unsur veya kısım; bir fenomen hakkındaki inançları, algıları ve bilgi setlerini içerir. Duygusal kısım; farklı insanları motive eden ve bir kişide bir nesneye, özel bir kişiye, bir gruba ve benzerine karşı hoş, sevgi dolu veya nefret dolu bir duygu yaratan duygularla ilgilidir. Ve eyleme geçme arzusunun bir kısmı, o konuya yönelik eylem veya davranışa hazır olmasıdır (Ahmadi, 2003, s.72).

1.7.7. Irkçılık: Milliyetçilik, ırk ve ırkçılık ilişkisi ve ırk kavramının değişik sosyal grup ve kategoriler ile ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir. Özönder bunları 10 başlık altında toplamaktadır: (Özönder, 2000, s. 68-69).

Belirli bir ülkenin vatandaşı olanlar için, mesela İngiliz ırkı gibi kullanılmaktadır. Belli bir dili konuşanlar veya belli tip insanlar için ırk kavramı kullanılıyor, Aryan, Latin gibi, belli bir din için, Hindu gibi, kullanılmaktadır, Kast anlamında da kullanılmaktadır. Mesela Çingeneler bir millet olmadıkları, onları tanımlayan bir dini topluluk olmadıkları halde onlar için kullanılmaktadır.

Dışlandıkları için birbirlerine benzeşenler için de Basklar gibi, kullanılmaktadır. Geçmişte saf olarak yaşadıkları kabul edilen Nordik veya Germenler için de bu kavram kullanılmaktadır. Eskimolar, Araplar gibi bazı bilinen ortak özellikleri olan gruplar içinde ırk kavramı kullanılıyor ama Araplar farklı milletlerden oluşmaktadır. Belli biyolojik özellikleri taşıyan insanlar için de ırk kavramı kullanılıyor. Ortak gelenek ve kültürü olan gruplarında bazen ırk olarak adlandırılmaktadır, İskoçlar gibi. Bunlardan bazıları zaman içerisinde millet haline gelmişlerdir. Bazıları ise millet olmak için mücadele ederler. Irk kavramının bu kadar farklı anlamlarda kullanılıyor olması, kavramın tanımının yapılmasını ve çerçevesinin net olarak ortaya konmasını zorlaştırmaktadır. Her farklı kullanım, onun farklı bir şekilde tanımlanmasını zorunlu hale getirmektedir.

1.7.8. Etnik veya Akrabalık İlişkisi: Bir kabile toplumuna veya akrabalık mensubiyeti, akraba ve ortak veya tek soy temelinde bir araya gelen bir grup bağımlı bireylere bir tür aidiyet veya bağlılıktır. Kabile toplumunun göze çarpan özellikleri arasında kolektivizm, güçlü iç dayanışma ve gayri resmi sosyal kontrol bulunur (Zare ve Ghanemi, 2007, s.145).

1.7.9. Sosyal Katılım: Katılım, toplu bir eyleme katılmak için kişisel kaynakları kullanmak anlamına gelir. Katılım; birinci anlamda belirli bir gruba ait olmayı ve varlığında pay sahibi olmayı, ikinci anlamda ise gruba aktif olarak katılmayı ve gerçekleştirilen sosyal etkinliği dikkate almayı ifade eder (Biro, 1996). Katılım; sosyal politikalar biçiminde insanları çeşitli sosyal süreçlere katılmayı ve dahil etmeyi amaçlayan, genellikle yerel bir sivil karaktere sahip gönüllü dernekler, kulüpler, birlikler ve gruplar şeklinde gruplar arası ilişkilerin geliştirilmesini ifade eder. Bir topluluk üyelerinin mahalle, şehir veya köyün işlerine katıldığı ve sosyal yaşamı şekillendirmeye doğrudan veya dolaylı olarak katıldığı bir grup gönüllü faaliyet anlamına gelir (Mohseni, 1996, s.108). Başka bir deyişle sosyal katılım; mahalle, şehir veya köydeki bir topluluğun üyelerinin sosyal yaşamı şekillendirmeye doğrudan veya dolaylı olarak katıldığı gönüllü faaliyetleri ifade eder.

1.7.10. Vatandaşlık Kültürü: Vatandaşlık kavramı; vatandaşlık haklarını ve görevlerini, vatandaşlığa katılımı, vatandaşlık eşitliğini, vatandaş kimliğini ve toplum üyelerinin sosyal, etnik, ırksal ve dini sınıflarına bakılmaksızın vatandaşlığın rolü ve statüsünü vurgular. Vatandaşlık kültürü kavramı, günlük demokratik katılımın temelini oluşturan sosyo-kültürel dünyanın yönlerini ifade eder. Ona göre vatandaşlık kültürünün altı boyutu vardır: bilgi, değerler, güven, iletişim alanı, etkinlik ve kimliktir (Dalgren, 2009, s.19).

1.7.11. Saldırganlık: Saldırganlık; incitmeyi ve acı çekmeyi amaçlayan bir eylemdir, diğer bir deyişle başkalarına ve saldırganlık nesnelerine zarar vermek için bilinçli bir eylem olarak tanımlanabilir. Başarısız koşullara karşı sürekli saldırganlık, fiziksel ve zihinsel gücümüzün tükenmesine yol açar ve uzun vadede fizyolojik ve psikolojik hasara yol açmaktır (Farahani vd, 2008, s.127).

1.7.12. Sosyal Kontrol: Sosyal kontrol, toplum için mevcut olan ve bunu üyelerinin önceden belirlenmiş ve etkili ilke ve düzenlemelere davranışsal uyumunu sağlamak için kullanan bir dizi maddi ve sembolik kaynaklar olarak düşünülebilir (Sotoudeh, 2005, s.123).

2.8. ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Araştırma için nicel model kullanılacaktır ve bu yaklaşım nesnel gerçekliği ölçer, değişkenlere odaklanır, değersizdir, kapsamlı anket vakaları için kullanılır, istatistiksel analiz kullanılır ve araştırma taraması da inceler (Newman, 2010, s. 118**).** Etnik çatışmaya ilişkin tutumun ölçülmeye çalışıldığı bu tezdeki araştırma metodu nicel araştırma metodunun uygulandığı yöntemlerden olan anket yöntemidir. Ayrıca; önceki araştırmalar gözden geçirilecek, teorik bir çerçeve oluşturmak için kütüphane (belgesel) yöntemleri kullanılacaktır. Son olarak çalışma amacı, uygulama ve zaman kriterleri açısından kısıtlıdır.

2.8.1. Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada, kullanılan değişkenleri en iyi şekilde ölçmek ve araştırma hipotezlerini test etmek için kullanılabilecek bir araca ihtiyaç vardır. Veri toplama aracı, 15- 65 yaş arası erkek ve kadınlar arasındaki 300 anketin pandamı nedeniyle Google form aracığıyla online olarak uygulanmıştır.

Bu araştırmada, geçerlilik ve güvenirlik için gerekli olan bir anketin hazırlanması amacıyla aşağıdaki adımlar gerçekleştirilmiştir:

1) Araştırmanın temel kavramlarının teorik çalışması.
2) Bağımlı değişkeni etkileyen faktörlerin üzerine teorik olarak incelenmesi.
3) Bağımsız ve bağımlı değişken kavramlarını tanımlanmış, boyutları ve bileşenleri belirlenmiştir.
4) Kavramların her biri için uygun öğeler hazırlamak.
5) Soruları gözden geçirmek.
6) Belirli bir aralık hazırlamak.
7) Bir anket hazırlamak.
8) Araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu kullanılarak iki aşamalı olarak gerçekleştirilen ön testin gerçekleştirilmesi.
9) Gerekli güvenilirliği hesaplamak.

10) Anketin denetçi ve danışman ve bazı uzmanlar tarafından formel geçerliliğini kontrol etmek için onaylanması.

2.8.2. İstatistik Topluluğu

Bu çalışmada, istatistiki nüfus Bedahşan ilindeki 15-65 yaş arası nüfustur. Bedahşan ilinin 28 idari birimi (ilçesi) ve bu ildeki nüfus artış yüzdesi %2, 03 belirlenmiş ve stabilize edilmiş 1816 köyü bulunmaktadır. Ulusal İstatistik ve Nüfus Bilgi Bürosu'nun yıllığına göre 2020 yılında Bedahşan ilinin ikamet eden nüfusu; idari birim, yerleşim yeri ve cinsiyete göre 42.900 kentsel nüfusa sahip olup; bunlardan erkek kentsel nüfus 38.936 kadın kentsel 38.218 nüfustur. Toplam kırsal nüfus erkek 515.374 ve kırsal nüfus 495.813 kadınlardır (Ulusal İstatistik ve nüfus Bilgi idaresi, 2020, s.33).

2.8.3. Örnek Birim

15-65 yaş arası kişiler örnek bir ünitesini incelemek.

2.8.4. Örneklem Büyüklüğü ve Örnekleme Yöntemi

Örneklem büyüklüğünü belirlemek için istatistiksel yöntemler ve formüller $n = \frac{z^2pq}{d^2}$ kullanılmıştır; burada P, önceki çalışmalar kullanılarak değişken öznitelik oranının q = 1-P tahminidir. P'nin değeri mevcut değilse, 0.5'e eşit olabilmektedir (Sarmad, Hicazi ve Bazargan, 2006, s.187).

Örneklem sayısı, Cochran formülünü kullanarak hesaplandı.

$$n = \frac{\frac{t^2pq}{d^2}}{1+\frac{1}{n}(\frac{t^2pq}{d^2}-1)} = 384$$

Cochran formülü kullanılarak

t =1/96 Varyasyon katsayısı

p = % 5 Sıfat olasılığı

q = % 5 Sıfatın imkansızlığı

d = 0/05 Hata oranı

n = 384 Örneklem sayısı

Hesaplamaların büyük hacimde basitleştirilmesi nedeniyle, örneklem sayısı 300'e düşürüldü (Ezkia, 2003, s.247). Heterojen bir yapıya sahip olan istatistiksel popülasyonda tabakalı örnekleme kullanılmaktadır (Rafipour, 1991). Bu çalışmanın rastgele örneklemesi, Fiyzabad ilinin farklı bölgelerinin sosyal-ekonomik durumları henüz belirlenemediği için düzenli çok aşamalı bir türdür ve bu şehrin yeniliği nedeniyle farklı bölgeler arasında bu konuda büyük bir fark olduğu görülmektedir. Şehir (ikamet edenlerin ekonomik ve sosyal statüsü açısından) belediyeye ve ayrıca valiliğe atıfta bulunarak farklı köylerde bulunarak tanımlanmalıdır. Örnek bireyleri belirlemek için, yerlerin ve hanelerin bir listesi tamamlanmış ve ardından örnek bireylerin seçimi yüz yüze görüşme ile tamamlanacaktır. Bu formda, her

bölgeye rastgele olarak kaynak numarası atanır (1'den 5'e kadar, bu beş çalışmadaki örnek aralığını kullanarak bir sonraki örneği belirlemek için 15-65 yaşları arasında listelenen kişilerden bir örnek seçmektedir.

2.8.6. Araştırma Araçlarının Güvenilirliği ve Geçerliliği

Ankette kullanılan göstergeler, daha önce test edilmiş mevcut en iyi göstergelerin seçileceği ve kabul edileceğe güvenilirliğe ulaşmak için içerik geçerliliğinin yeniden doğrulanacağı önceki araştırmalardan alınmıştır. Bu amaçla Cronbach alfa programı katsayısı kullanılmıştır. Soruları hazırladıktan ve anketin ilk formunu tasarladıktan sonra, anketin güvenilirliğini belirlemek için ön test aşaması yapılacaktır. Ön test aşaması, Bedahşan ilinin 30 vatandaşından oluşan bir örneklem üzerinde gerçekleştirilecek ve her anketle ilgili puanlar çıkarıldıktan sonra, Cronbach alfa programı tarafından test edilecektir. Anketteki bağımsız ve bağımlı değişkenlerin kapalı soruları için aşağıdaki katsayılar elde edilmiştir. Güvenilirlik, amacı ölçüm aracının ne kadar doğru olduğunu belirlemektedir. Bu nedenle ölçüm tekrarlandığında aynı sonuçlar elde edildiğinde güvenilir bir ölçüm aracıdır. Açıkçası alfa ne kadar yüksekse, ölçeği de o kadar güvenilirdir.

Tablo 2-1: Anket Güvenilirliği

Değişkenler	Soruların Sayısı	Cronbach'ın Alfa Seviyesi	Toplam
Toplumsal Çatışma Eğilimi	10	0/77	**0/71**
Etnisitecilik	5	0/77	
Sosyal Katılım	5	0/70	
Vatandaşlık Kültürü	5	0/73	
Saldırganlık	5	0/80	
Sosyal Kontrol	5	0/86	

2.8.8.Anketin Yorumlanmasının ve Açıklamasının Geçerliliği

Geçerlilik testine göre ve her sorunun alfa değerinden ve toplam alfa değerinden kaynaklandığı için ölçümlerimiz uygun sorular arasından ve alfa değerine göre %71 yüksek geçerliliğe sahiptir. Cronbach'ın alfa seviyesinin alfa, 0.77 Etnisitecilik, 0.77 Sosyal Katılım, 0.70 Vatandaşlık Kültürü, 0.73 Saldırganlık, 0.80 ve Cronbach alfa seviyesi ile Sosyal Kontrol ile toplumsal çatışma eğilimi tüm sorularda, alfa seviyesi 0.70'ten yüksek olup onaylanmış ve kabul edilmektedir.

2.8.9. Veri Analizinin İstatistiksel Yöntemi

Bu çalışmada incelenen değişkenlerin istatistiksel farklılıklarını belirlemek için tanımlayıcı istatistikler (frekans yüzdesi, ortalama, standart sapma, denek sayısı) ve çıkarımsal istatistikler (doğrusal regresyon testi ve Pearson korelasyon katsayısı) ve tek yönlü varyans analizi kullanılacaktır. Tüm hesaplamalar SPSS 22 yazılımı kullanılarak yapılacaktır.

Ⅲ. BÖLÜM
BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, Afganistan'ın kuzeyinde ve özellikle Bedahşan vilayetinde etnik çatışmaların ortaya çıkmasını etkileyen sebepleri ve faktörleri araştırmaktır. Bu bölümde, veriler uygun istatistiksel yöntemler kullanılarak toplanmış ve analiz edilmiştir. Araştırma bulguları iki bölümde sunulmaktadır (tanımlayıcı bulgular ve çıkarımsal bulgular: Bu bölümde verileri, tanımlayıcı istatistikler ve çıkarımsal istatistikler olmak üzere iki tür istatistik kullanarak incelenmektedir. Tanımlayıcı istatistikler, katılımcıların özelliklerini ifade eder. Verileri tanımlamak için tek boyutlu tablolar, frekans dağılımı, yüzde, ortalama vb. kullanılmıştır.

3.1. VERİ ANALİZİ YÖNTEMİ

Anketler toplanıp ayıklandıktan sonra anketler SPSS istatistik yazılımına girildi. Daha sonra veriler iki boyutlu tablolar ve diyagramlar kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistik olmak üzere iki düzeyde analiz edilmiştir.

Tanımlayıcı istatistikler düzeyinde frekans, yüzde, sıkıştırma yüzdesi ve ortalaması; çıkarımsal düzeyde ise çalışılan değişkenlerin türüne göre Spearman korelasyon katsayısı testleri ile regresyon çizgisi çizimi, regresyon ve tahmin testleri kullanılmıştır.

Tablo 3-1: Tek Boyutlu Cinsiyet Yanıtlayanlar

Cinsiyet	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi
Erkek	192	64.0
Kadın	108	36.0
Toplam	**300**	**100.0**

Toplam 300 katılımcıdan 192’si erkek ve 108’i kadındır.

Tablo 3-2: Katılımcıların Yaşlarının Tek Boyutlu Tablosu

Yaş	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi
15-25	119	39.7
26-36	94	31.3
36-50	45	15.0
55 yaş üstü	42	14.0
Toplam	**100.0**	**100.0**

Ankete katılan 300 kişiden 119'ü 15-25 yaş, 94'ü 26-36 yaş, 45'i 36-50 yaş ve 42'i ise 55 üstü yaş aralığındadır**.**

Tablo 3-3: Katılımcıların Eğitim Düzeyinin Tek Boyutlu Tablosu

Eğitim seviyesi	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi(sıklık)
İlkokul	30	10.0
Ortaokul	23	7.7
Lise	90	30.0
Ön lisans	45	15.0
Lisans ve üstü	112	37.3
Toplam	**300**	**100.0**

Araştırmaya katılan 300 kişiden 30'u İlkokul, 23'ü ortaokul, 90'ı Lise öğrencisi, 45'i ön lisans ve 112'si lisans ve üstü düzeyindedir.

Tablo 3-4: Katılımcıların Gelir Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu

Gelir	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi(sıklık)
0 ila 10000 AF	114	38.0
11000 ila 20000 AF	109	36.3
21000 ila 30000 AF	44	14.7
31000 AF'nin Üstü	33	11.0
Toplam	**300**	**100.0**

Toplam 300 katılımcıdan 114'ü 0 ila 10.000 AF, 109'u 11000 ila 20.000 AF, 44'ü 21000 ila 30.000 AF ve 33'ü 31000 AF'de daha yüksek bir gelire sahiptir.

Tablo 3-5: Katılımcıların Refah Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu

Refah	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi(sıklık)
Düşük Refah	57	19.0
Orta Refah	104	34.7
Orta-Düşük Refah	59	19.7
Orta Düzeyde Refah	65	21.7
Yüksek Refah	9	3.0
Mükemmel Refah	6	2.0
Toplam	**300**	**100.0**

Toplam 300 katılımcıdan 57'si düşük refah, 104'ü orta refah, 59'u orta-düşük refah, 65'i orta düzeyde refah, 9'u yüksek refah ve 6'sı mükemmel refaha sahiptir.

Tablo 3-6: Katılımcıların İş Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu

İş Durumu	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi(sıklık)
Memur	74	24.7
Çiftçi	21	7.0
İşçi	24	8.0
Öğrenci	48	16.15
Serbest Çalışma	48	16.15
Diğer	30	10.0
İşsiz	54	18.0
Toplam	**300**	**100.0**

Toplam 300 katılımcıdan; 74 kişi memur, 21'i çiftçi, 24'ü işçi, 97'si serbest çalışan, 30'u diğer ve 54'ü işsizdir.

Tablo 3-7: Katılımcıların Medeni Durumlarının Tek Boyutlu Tablosu

Medeni Durumu	Bolluk (Frekans)	Frekans yüzdesi(sıklık)
Bekar	156	52.0
Evli	144	48.0
Toplam	**100.0**	**100.0**

Toplam 300 katılımcıdan 156'sı bekar, 144'ü evlidir.

Tablo 3-8: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

No	İncelenen değişken	Ortalama	Standart sapma	Varyans
1	Etnik çatışmaya eğilimi	2.70	0.639	0.408
2	Akrabacılık	3.00	1.05	1.10
3	Sosyal Katılım	3.22	1.2	1.43
4	Vatandaşlık Kültürü	3.13	1	1.01
5	Sosyal Kontrol	2.94	1.03	1.06
6	Saldırganlık	3.47	0.979	0.958

Yukarıdaki tablonun açıklayıcı istatistiklerine göre, Faizabad ilçesinde- Bedahşan ilinde etnik çatışma 0.702 ortalama ve 0.639 standart sapma, Likert spektrumunda tasarlanan, etnik çatışmalara ortalamadan daha az bir eğilim olduğunu göstermektedir. Akrabacılık ortalama 3 ve standart sapma 1.05'tir.

Sosyal katılım; ortalama 3.22 ve standart sapma 1.2, vatandaşlık kültürü; ortalama 3.13 ve standart sapma 1.01, sosyal kontrol; ortalama 2.94 ve standart sapma 1.03 ve saldırganlık 3.47 ve standart sapma 0.9580'dur.

Tablo 3-9: Nicel Araştırma Verilerinin Normalliğini Ölçmek İçin Kolmogro ve Smirano Testi

Normalliti Testi	Kolmogro ve Smiranov			Shapiro		
	İstatistik	Özgürlük Derecesi	Önemli seviye	İstatistik	Özgürlük Derecesi	Önemli seviye
Etnik Atışmaya Eğilimi	.121	300	.000	.946	300	.000
Akrabacılık	.098	300	000.	.970	300	.000
Sosyal Katılım	.196	300	.000	.554	300	.000
Vatandaşlık Kültürü	.186	300	.000	.923	300	.000
Sosyal Kontrol	.134	300	.000	.954	300	.000
Saldırganlık	.133	300	.000	.951	300	.000

Yapılan normalitik testine göre, incelenen tüm nicel değişkenlerde yukarıdaki normalitik testlerinin her ikisinde de anlamlılık düzeyinin 0.05 'ten küçük olduğunu ve verilerin anormal olduğunu görebiliriz. Bu nedenle, değişkenler arasındaki korelasyon testinde Pearson korelasyon testi yerine Spearman veya Kendall korelasyon testi kullanılmaktır.

Tablo 3-10: Birinci Hipotezin Spearman Korelasyon Testi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Sayı	Spearman Korelasyon	Anlamlı Düzey	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
Akrabacılık	Etnik çatışmaya eğilimi	300	.763	.0001	H_0 hipotezini reddetmek ve H_1 hipotezini onaylamak

Yukarıdaki teste göre Spearman tablosundaki Sig değeri 0.0001'e eşit olduğundan ve bu değer 0.05 'ten küçük olduğundan yukarıdaki hipotez doğrulanmıştır. Akrabacılık ile etnik çatışma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılabilir. Spearman katsayısının değeri 0.673'e eşittir. Bu iki değişken arasındaki ilişkinin yoğunluğunu ve pozitif olduğunu gösterir, aynı zamanda regresyon çizgisi diyagramında da gördüğü gibi doğrudan ilişkisini gösterir. Bu nedenle, akrabalık ne kadar fazla olursa etnik çatışma eğilimi o kadar yüksek olur ve bunun tersi de geçerlidir.

Tablo 3-11: İkinci Hipotezin Spearman Korelasyon Testi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Sayı	Spearman Korelasyon	Anlamlı Düzey	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
Sosyal Katılım	Etnik çatışmaya eğilimi	300	.280	.0001	H_0 hipotezini reddetmek ve H_1 hipotezini onaylamak

Yukarıdaki teste göre Spearman tablosundaki Sig değerinin 0.0001'e eşit olması ve bu değerin 0.05'ten küçük olması nedeniyle yukarıdaki hipotez doğrulanmış ve sosyal katılım ile etnik çatışma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılabilir. Spearman katsayısının değeri iki değişken arasındaki ilişkinin yoğunluğunu gösteren 0.280'e eşittir ve pozitifi regresyon çizgisi diyagramda doğrudan ilişkisini gösterir. Bu nedenle, bireylerin sosyal katılımı ne kadar yüksek olursa toplu çatışma eğilimi o kadar yüksek olur ve bunun tersi de geçerlidir.

Tablo 3-12: Üçüncü Hipotezin Spearman Korelasyon Testi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Sayı	Spearman Korelasyon	Anlamlı Düzey	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
Vatandaşlık Kültürü	Etnik çatışmaya eğilimi	300	-.511	.0001	H_0 hipotezini reddetmek ve H_1 hipotezini onaylamak

Yukarıdaki teste göre Spearman tablosundaki Sig değerinin 0.0001'e eşit olması ve bu değerin 0.05'ten küçük olması nedeniyle yukarıdaki hipotez doğrulanmış ve vatandaşlık kültürü ile etnik çatışma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılabilir. Spearman katsayısının değeri de iki değişken arasındaki ilişkinin yoğunluğunu belirten-0.511'e eşittir ve negatifi de bu ilişkiyi regresyon çizgisi diyagramında ters ilişkiyi gösterir. Bu nedenle, bireylerde vatandaşlık kültürü ne kadar yüksekse, toplu çatışma eğilimi o kadar düşüktür ve bunun tersi de geçerlidir.

Tablo 3-13: Dördüncü Hipotezin Spearman Korelasyon Testi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Sayı	Spearman Korelasyon	Anlamlı Düzey	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
Saldırganlık	Etnik çatışmaya eğilimi	300	0.653	0.0001	H_0 hipotezini reddetmek ve H_1 hipotezini onaylamak

Yukarıdaki teste göre Spearman tablosundaki Sig değerinin 0.0001'e eşit olması ve bu değerin 0.05'ten küçük olması nedeniyle yukarıdaki hipotez doğrulanmış ve saldırganlık ile etnik çatışma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılabilir. Spearman katsayısının değeri 0.653'e eşittir, bu iki değişken arasındaki ilişkinin yoğunluğunu ve pozitifliğini gösterir. Aynı zamanda regresyon çizgisi diyagramında da gördüğü gibi doğrudan ilişkisini gösterir. Bu nedenle, bireylerde ne kadar saldırganlık yüksekse, etnik çatışmaya girme eğilimi o kadar yüksek olur ve bunun tersi de geçerlidir.

Tablo 3-14: Beşinci Hipotezin Pearson Korelasyon Testi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Sayı	Pearson Korelasyon	Anlamlı Düzey	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
Sosyal Kontrol	Etnik çatışmaya eğilimi	300	**-0**.277	0.0001	H_0 hipotezini reddetmek ve H_1 hipotezini onaylamak

Yukarıdaki teste göre Pearson tablosundaki Sig değerinin 0.0001'e eşit olması ve bu değerin 0.05'ten küçük olması nedeniyle yukarıdaki hipotez doğrulanmış ve sosyal kontrol ile

etnik çatışma arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılabilir. Pearson katsayısının değeri de iki değişken arasındaki ilişkinin yoğunluğunu belirten-0.277'ye eşittir ve negatifi de bu ilişkiyi regresyon çizgisi diyagramında gördüğü ters ilişkiyi gösterir. Bu nedenle, bireylerdeki sosyal kontrol ne kadar yüksekse, etnik çatışma eğilimi o kadar düşük olur ve bunun tersi de geçerlidir.

Bedahşan ilinin Faizabad ilçesinde farklı değişkenlerin (akrabacılık, sosyal katılım, vatandaşlık kültürü, sosyal kontrol ve saldırganlık) etnik çatışma eğilimi üzerindeki etkisi regresyon etkisi ve regresyon testi kullanılarak tahmin edilmiştir. Akrabalık, sosyal katılım, vatandaşlık kültürü, sosyal kontrol ve saldırganlık değişkenlerinden etnik çatışmaya eğilim değişkenlerini tahmin etmek için regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 3-15: Regresyon Testi

Tablo katsayıları										
Model	**Standart olmayan katsayılar**		**Standartlaştırılmış katsayılar**	**t**	**Anlamlı düzey**	**R**	**Kareler R**	**F**	**Serbestlik derecesi 1 ve 2**	**Anlamlı düzey**
	B	**Standart hata**	**Beta**							
Etnik çatışmaya eğilimi	2.39	0.332		7.20	0.0001	0.71	0.50	58.45	5 294 299	0.0001
Akrabacılık	0.231	0.048	0.281	4.84	0.0001					
Sosyal Katılım	0.053	0.031	0.074	1.72	0.087					
Vatandaşlık Kültürü	-0.151	0.044	-0.175	-3.40	0.001					
Sosyal Kontrol	-0.073	0.037	-0.087	-1.99	0.047					
Saldırganlık	0/287	0.051	0.326	5.61	0.0001					

Yukarıdaki çıktılardan da görülebileceği gibi, regresyon analizine girilen değişkenler, bağımlı değişkendeki, yani etnik çatışma eğilimindeki değişikliklerin %50'sini açıklayabilmiştir. F değerinin anlamı göz önüne alındığında, bağımsız değişkenlerin çizgi kombinasyonunun anlamlı bir şekilde bağımlı değişken değişikliklerini açıklayabildiği ve tahmin edebildiği bulunmuştur. Ayrıca, beta sütununa göre (Standartlaştırılmış regresyon katsayıları) saldırganlık değişkeni; kriter değişkenini (doğrudan) ve daha sonra akrabalığı açıklamada daha büyük bir paya sahiptir ve Y= bağımlı değişken (etnik çatışmaya eğilim) X1 = akrabalık, X2 = sosyal Katılım, X3= vatandaşlık kültürü, X4= sosyal kontrol, X5 = saldırganlık aşağıdaki gibi bahsedilmiştir**:**

Y= 0/281X1+0/074X2-0/175X3-0/087X4+0/326X5

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, geliri, refah durumu, iş ve medeni durum gibi bağlamsal değişkenlere dayalı olarak toplu çatışmaya yatkınlık değişkenini tahmin etmek için regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır**.**

Tablo 3-16: Katsayılar

Tablo katsayıları										
Model	**Standart olmayan katsayılar**		**Standartlaştırılmış katsayılar**	**T**	**Anlamlı düzey**	**R**	**Kareler R**	**F**	**Serbestlik derecesi 1 ve 2**	**Anlamlı düzey**
	B	**Standart hata**	**Beta**							
Etnik çatışmaya eğilimi	4.14	0.405		10.22	0.0001	0.51	0.258	14.48	7 292 299	0.0001
Cinsiyet	-0.464	0.109	-0.258	-4.26	0.0001					
Yaş	0.021	0.074	0.025	0.28	0.782					
Eğitim Seviyesi	-0.187	0.043	-0.285	-4.38	0.0001					
Gelir Durumu	-0.189	0.075	0.343	-2.64	0.009					
Refah Durumu	0.231	0.046	0.092	5.05	0.0001					
İş Durumu	0.068	0.034	0.092	1.30	0.194					
Medeni Durumu	0.045	0.126	0.040	0.54	0.589					

Yukarıdaki çıktılardan da görülebileceği gibi, regresyon analizine girilen değişkenler, bağımlı değişkendeki, yani etnik çatışma eğilimindeki değişikliklerin sadece %26'sını açıklayabilmiştir. F değerinin anlamı göz önüne alındığında, bağımsız değişkenlerin çizgi kombinasyonunun bağımlı bir şekilde bağımlı değişken değişikliklerini açıklayabildiği ve tahmin edebildiği bulunmuştur. Ayrıca beta sütununa göre (Standartlaştırılmış regresyon katsayıları) değişkenin ölçütünü (doğrudan) ve ardından eğitim düzeyini açıklamada daha büyük bir paya sahiptir ve Y = bağımlı değişken (etnik çatışmaya eğilim) X1 = cinsiyet, X2 = Yaş; X3 = eğitim seviyesi; X4 = gelir durumu; X5 = refah durumu; X6 = iş durumu; X7 = medeni durum aşağıdaki gibi bahsedilmiştir**:**

Y= -0/258X1+0/025X2-0/285X3+0/343X4+0/092X5+0/092X6+0/040X5

Tablo 3-17: Altıncı Hipotez

İncelenen Değişken	Bağımsız Gruplar	Ortalama	Standart Sapma	Loon testi		T testi			Ortalama Farklılıklar	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
				F puanı	Anlamlı Düzey	T puanı	Özgürlük Derecesi	Anlamlı Düzey		
Etnik çatışmaya eğilimi	Erkek	3.74	0.871	1.54	0.216	4.88	298	0.0001	0.488	Hipotezi reddetmek veya onaylamak
	Kadın	3.26	0.756				248.7			

Yukarıdaki teste göre Levene s tablosundaki değer Sig ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyüktür. Yani: 0.216 T tablosundaki anlamlılık düzeyinin 0.0001 Sig değerine göre varyanslar eşittir, çünkü bu değer 0.05'ten küçüktür. Dolayısıyla yukarıdaki hipotez doğrulanmıştır ve iki grup arasında etnik çatışma eğiliminin farklı olduğu sonucuna varılabilir. Grup istatistikleri tablosunda elde edilen ortalamalara göre etnik çatışma eğiliminde edinilmiş erkeklerin ortalamasının 3.74 kadınların ortalamasından 3.26 daha yüksek ve farklı olduğu görülmektedir.

Tablo 3-18: Yedinci Hipotez

Bekarlar arasında etnik çatışma eğiliminin evlilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

İncelenen Değişken	Bağımsız Gruplar	Ortalama	Standart Sapma	Loon testi		T testi			Ortalama Farklılıklar	Hipotezi Reddetmek veya Onaylamak
				F puanı	Anlamlı Düzey	T puanı	Özgürlük Derecesi	Anlamlı Düzey		
Etnik çatışmaya eğilimi	Bekar	2.89	0.702	37.89	0.0001	5.73	298	0.0001	0.402	Hipotezi reddetmek veya onaylamak
	Evli	2.45	**0.**483				276.05			

Yukarıdaki teste göre Levene s tablosundaki değer Sig ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyüktür. Yani: 0.0001 T tablosundaki anlamlılık düzeyinin 0.0001 Sig değerine göre varyanslar eşittir, çünkü bu değer 0.05'ten küçüktür. Dolayısıyla yukarıdaki hipotez doğrulanmıştır ve iki grup arasında etnik çatışma eğiliminin farklı olduğu sonucuna varılabilir. Grup istatistikleri tablosunda elde edilen ortalamalara göre etnik çatışma eğiliminde olan bekar bireylerin elde edilen ortalamasının 2.89 ve evli bireylerin ortalamasından 2.45 daha yüksek ve farklı olduğu görülmektedir.

Tablo 3-19: Deneklerin anket sorularına verdiği yanıtların frekans ve yüzdesi

Numara	Çatışmaya girme eğilimi hakkında sorular	Yüzde sayısı	Çok düşük	Düşük	Biraz	Yüksek	Çok yüksek	Toplam
12	Afganistan Büyük Millet Meclisi, İl Meclisi vb. seçimlerinde aşiretinizin ve akrabalarınızın hakları çiğnenirse, tartışma ya da çatışma olasılığınız nedir?	Sayı	58	43	131	36	32	300
		Yüzdesi	19.3	14.3	43.7	12	10.6	100
14	Finansal, mülkiyet veya tarımsal konularda biriyle bir anlaşmazlığınız varsa ve karşı tarafın haklarınızı ihlal etmek istediğini düşünüyorsanız, çatışmaya girme olasılığınız nedir?	Sayı	66	44	45	67	78	300
		Yüzdesi	22	14.7	15	22.3	26	100
15	Birisi size ve ailenize hakaret ederse, diğerlerini etnik bir çatışmaya teşvik etme olasılığınız ne kadardır?	Sayı	116	73	39	48	24	300
		Yüzdesi	38.7	24.3	13	16	8	100
16	Birisi aileniz, atalarınıza ve büyüklerinize saygısızlık ederse, çatışmaya girme olasılığınız nedir?	Sayı	138	48	48	48	30	300
		Yüzdesi	46	16	16	16	10	100
17	Akrabalarınız ve arkadaşlarınız çatışmadan sorumlu değilse, çatışmada ona yardım etme olasılığınız nedir?	Sayı	36	82	92	51	39	300
		Yüzdesi	12	27	30.7	17	13	100
	Akrabacılık Soruları	**Yüzde sayısı**	**Kesinlikle Katılmıyoru**	**Katılmıyorum**	**Fikrim yok**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Toplam**
18	Kabilesi olmayan insanların, saygısı ve itibarı da yoktur.	Sayı	20	90	100	42	48	300
		Yüzdesi	6.7	30	33/3	14	16	100
19	Mevcut durumda, aile ve tanıdıklar dışında kimseye güvenilemez.	Sayı	68	47	9	92	84	300
		Yüzdesi	22.7	15.7	3	30.6	28	100
20	Aile içinde ve kendi akrabamızla evlenmek daha iyidir.	Sayı	90	105	12	45	48	300
		Yüzdesi	30	35	4	15	16	100
21	Aile üyeleri ve akrabaları tüm toplumsal meselelerde diğerlerinden üstündür.	Sayı	58	71	15	84	72	300
		Yüzdesi	19.3	23.7	5	28	24	100
22	Kamu idarelerinde aile ve akraba için diğerlerinin hukuku ihlal edilemez.	Sayı	68	47	9	92	84	300
		Yüzdesi	22.7	15.7	3	30.7	28	100

	Sosyal Katılım Soruları	**Yüzde sayısı**	**Asla**	**1-3 defa**	**4-6 defa**	**7-9 defa**	**10 defa ve üzeri**	**Toplam**
23	Kamusal ortamlarda çöplerin (pisliğin) yere düştüğü gördüğünüz zaman ya da böyle durumlarda kaç kez onları topladınız?	Sayı	59	45	18	66	112	300
		Yüzdesi	19.7	15	6	22	37.3	100
24	Son birkaç yıl içinde yerleşim bölgenizdeki veya kentsel ve kırsal sorunların hakkında kaç kez yerel yöntemleri ya görevli yöntemleri atıfta bulundunuz?	Sayı	59	76	69	21	75	300
		Yüzdesi	19.7	25/3	23	7	25	100
25	Mahalleniz için bir sorun olduğunda ve sorunu çözmek için birbirinize yardım ettiğiniz hiç oldu mu?	Sayı	110	101	56	27	6	300
		Yüzdesi	36.7	33.8	18.7	9	2	100
26	Son birkaç yılda dini törenlere (cemaatle namaz, cuma namazı, yağmur duası vb.) kaç kez katıldınız?	Sayı	3	90	76	65	66	300
		Yüzdesi	1	30	25.3	21.7	22	100
27	Son yıllarda kendinizin veya başkalarının, haklarını ihlal eden davalar hakkında görevli ya da yetkililerle ne kadar tartıştınız?	Sayı	6	48	60	23	260	300
		Yüzdesi	2	16	20	7.8	53.3	100
	Vatandaşlık Kültürü Soruları	**Yüzde sayısı**	**Çok düşük**	**Düşük**	**Biraz**	**Yüksek**	**Çok yüksek**	**Toplam**
28	Sürüş veya yürüyüş sırasında kırmızı ışık varsa ve araba geçmezse ve gizlilik varsa, kırmızı ışıkta geçme olasılığınız nedir?	Sayı	89	128	59	9	15	300
		Yüzdesi	20.7	42.7	19.7	3	5	100
29	Hiç banka veya ATM makinesini kullanırken para fişini çöp kutusuna veya bankanın yanındaki kutuya atmadığınız oldu mu?	Sayı	101	56	35	63	3	300
		Yüzdesi	33.7	18.7	11.7	21	1	100
30	Eğer kamusal ortamlarda bir yerde oturuyorsanız ve yaşlı bir insan ayaktaysa, ona yerinizi vermeye ne kadar hazırsınız?	Sayı	81	74	33	76	36	300
		Yüzdesi	27	24.7	11	25.3	12	100
31	Sokağın kenarına park edilmiş ve içinde kimse olmayan bir arabayla karşılaşırsanız ya da kaza geçirirseniz, kaçma olasılığınız nedir?	Sayı	110	128	32	27	3	300
		Yüzdesi	36.7	42.7	10.7	9	1	100
32	Eğer iki tanıdık özel bir konuşma içindeyse, söylediklerinin doğasını nasıl anlamak istersiniz?	Sayı	64	96	15	51	74	300
		Yüzdesi	21.3	32	5	17	24.7	100

33	Bir aile üyesinin veya etnik grubun davranışının beklentilerinize uygun olmadığı ve saldırganlık gösterdiği hiç oldu mu?	Sayı	61	51	45	71	72	300
		Yüzdesi	20.3	17	15	23.7	24	100
34	Bir kişi bir akrabanızı kasten taciz ederse, ilk karşılaşmaya dahil olma olasılığınız nedir?	Sayı	123	84	30	39	24	300
		Yüzdesi	41	28	10	13	8	100
35	Bir telefon tacizciniz ya da davetsiz misafiriniz varsa, ona telefonda kaba davranır mısınız?	Sayı	75	123	18	42	42	300
		Yüzdesi	25	41	6	14	14	100
36	Birisi size ihanet ederse ve size vurursa, ona karşı saldırgan olur musun?	Sayı	82	74	66	36	42	300
		Yüzdesi	27.3	24.7	22	12	14	100
	Aşağıdaki bireyler kavga etmeden önce çatışmalarınızı ne kadar engelleyebildiler?	**Yüzde sayısı**	**Çok düşük**	**Düşük**	**Biraz**	**Yüksek**	**Çok yüksek**	**Toplam**
37	Aile?	Sayı	42	30	44	111	73	300
		Yüzdesi	14	10	14.7	37	24.3	100
38	Aile eve Yakın akrabalar?	Sayı	12	52	50	57	129	300
		Yüzdesi	4	17.3	17.7	19	43	100
39	Komşular, yerliler?	Sayı	12	84	81	60	63	300
		Yüzdesi	4	28	27	20	21	100
40	Büyükler ya da Yaşlılar?	Sayı	33	96	87	48	36	300
		Yüzdesi	11	32	29	16	12	100
41	Hükümet yetkilileri ve polis?	Sayı	45	27	72	103	53	300
		Yüzdesi	15	8	24	34.3	17.7	100

3.2. TARTIŞMA

3.2.1. A: Konuların Bireysel Özelliklerinin Tartışılması

Bu çalışmada, araştırmanın türüne ve niteliğine göre nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada kullanılan araç bir anket olup; Cronbach'ın alfa testine dayanarak deneyin geçerliliği ve araştırmanın bilimsel derecesi ve geçerliliği doğrulanmıştır. Örneklem büyüklüğünü belirlemek için Cochran örneklem büyüklüğü formülüne dayalı olarak basit ve tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 300 kişi hazırlanmıştır.

Toplam ankete katılanların 192'si erkeklerin %64'üne, 108'i ise kadınların %36'sına eşittir. (Tablo No. 3-1)

Gençlerin etnik çatışmalara diğer yaş gruplarına göre daha fazla dahil olması nedeniyle, bu çalışmada katılımcılar tüm yaş gruplarından seçilmiştir. Ancak 119 kişi, yani 15 ila 25 yaş arasındaki kişilerin %39,7'si gençler, 94 kişi; %31,3'ü 26-35 yaş arası, 45 kişi; %15'i 36-50 yaş arası ve 42 kişi; %14'ü 50 yaş üstü seçilmiştir. (Tablo No. 3-2)

Bu çalışmada toplam 300 katılımcı sayısından; 30 kişi; %10 ilkokul, 23 kişi; %7,7 orta okul, 90'ı %30 lise mevzunları, 45'i %15 ön lisans ve 112'si %37,3 lisans ve üzeri eğitime sahiptiler. (Tablo No. 3-3)

Farklı gelir seviyelerinde; (0' dan 1000.0) bin AF'ye kadar geliri olan 114 kişi %38, geliri 11.000 ila 20.000 bin AF 109 kişi %36,3, geliri 21.000 ila 30.000 bin AF 44 kişi %14,7 ve son olarak 33'ünün %11 ise 31.000.000'in AF üzerinde geliri vardı. (Tablo 4-4) Bu istatistik, bu ildeki gelir seviyesinin çok düşük olduğunu ve ankete katılanların büyük bir kısmının eğitim seviyesinin iyi olmasına rağmen, bu ilçedeki iş bulma olasılığının çok düşük olduğunu ve devlet kurumlarında çalışmak dışında olduğunu göz önünde bulundurarak göstermektedir, Gençlerin başvurduğu meslekler sadece araba kiralama, inşaat işçiliği, seyyar satıcılık veya çiftçilik olup, işsiz istihdam eden imalat veya yatırım işletmeleri veya işletmeleri bulunmamaktadır.

Ankete toplam 300 katılımcıdan 57'si %19,0 düşük refah durumunda olduğunu iddia ettiler, 59'u %19,7 refah durumlarının orta-düşük refah olduğunu belirtmişler,104 kişi 34.7 orta refah içinde, 9 kişi 3,0 yüksek refah statüde, 65 kişi 21.7 orta-yüksek statüde ve sadece 6 kişi %2,0 mükemmel refah sahiptiler. (Tablo 3-5)

Gelir ve refah durumunun iki maddesine göre, Faizabad ilçesindeki insanların orta refah oranlarına sahip olduğu ve ülkenin ekonomik makamlarının açıkladığı veriler göz önüne alındığında, 100 Afgan parası gelirlerin yoksulluk sınırının altında olduğu açıklanmıştır. Ancak bu araştırmaya katılanların, 10.000 AF geliri olan, kendilerini orta ve yüksek refaha sahip olarak kabul eden ve bu görüş, ilçedeki insanların gerçekten çok az yaşam beklentisi olduğunu ve gelir kaynağı yaklaşık 11.000 ila 20.000 AF'ye sağlanırsa, kendilerini yüksek refah olarak görüyorlar ve gerçekten de onlara yüksek bir refah hissi veren bir şekilde yaşıyorlar. Toplam katılımcıların %19'una tekabül eden sadece 57 kişi düşük refah durumunda olduğunu belirtirken, aynı ankete katılanların %38'ine denk gelen 114 kişi 0 ile 10.000 AF kazanırken, bu kişilerin geliri sıfır olabilir bir sonraki soruda da 24 kişi ya da %8,0 işsiz olduğunu söylerken, serbest meslek sahibi olduklarını ifade eden 48 kişiden bazıları gerçekten işsizler ancak işsizlik terimi uygun olmadığı için

kendilerine serbest meslek sahibi bir iş sunuyorlar. Bu malzemeler sadece Faizabad ilçesinin halkı arasındaki yaşam koşullarını anlamak için getirilmiştir. İş ve gelir miktarını ya da ekonomik faktörü göz önünde bulundurursak veya etnik çatışma oluşumunu ve artmasını etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak bu; ilçenin gençleri arasındaki işsizlik durumudur.

İş bakımından katılımcıların 74'ü %24,7 memur, 21'i %7 çiftçi, 24'ü %8 işçi, 48'i %16,15 serbest çalışanlar, 48 kişi %16,15 öğrenci; 30 kişi %10 diğer işlerde çalışmakta ve 54 kişi %18 işsizdir. (Tablo No. 3-6)

Medeni durum açısından 144 katılımcı Evli, 156 'sı %52 bekardır. (Tablo No. 3-7)

3.2.2. B: Katılımcıların Anket Sorularına Verdiği Yanıtlar Üzerine Tartışma

Çok sayıda soru olması nedeniyle, katılımcıların anket sorularına verdiği yanıtların yalnızca bir kısmı belirtilmiştir:

12. soruda katılımcılara "Seçimde aşiret haklarınız kaybolursa çatışma olasılığınız nedir?" diye soruldu. Bu soruya 101 kişi %33,6 az veya çok az çatışacağını söylerken, toplam katılımcıların 199 kişi %66,33 orta-çok yüksek düzeyde çatışacağını ifade etmiştir.

Bu cevap veya bu karar, soruları sakince cevaplayan en iyi ruh hallerinde verildi ve bu 199 ile aynı 101 kişilik grubun, bu kritik seçim durumlarında sorgulanır veya test edilirse seçilme olasılıkları daha düşüp ve bunların çoğu bu koşullarda kâğıt üzerine getirdikleri dışında bir karar vermiş olabilirler.

Bu yirmi yıldaki seçim ortamının deneyimi; Afganistan Bağımsız Seçim Komisyonu istatistiklerine göre tüm bu yirmi yılda, özellikle Temsilciler Meclisi seçimlerinde, Faizabad şehri halkının seçim konularında çok hassas olduğunu göstermiştir. Bedahşan vilayeti açısından her zaman oy birinciliği olmuştur. Böylece Temsilciler Meclisi'nin bazı dönemlerinde, Bedahşan vilayeti yetkililerine göre, elde edilen oy sayısı ve şehrin toplam nüfusundan daha fazla olmuştur. İstatistikler, bu ilçenin halkının seçim konusuna karşı çok önyargılı olduğunu ve bu ilçede oy kullanmanın en büyük motivasyonunun sınır ve etnik hizipçilik olduğunu gösteriyordu. Daha önceki parlamento seçimlerinin çoğunda etnik önyargılar nedeniyle Faizabad ilçenin çoğu köy ve kasabasında birçok etnik çatışmalar yaşanmış ve bu dönemlerin çoğunda bu anlaşmazlıkların bir kısmı cinayetle sonuçlanmıştır.

15 numaralı soruda: Birisi ailenize, atalarınıza ve büyüklerinize saygısızlık ederse, çatışmaya girme olasılığınız nedir? Ankete katılan 186 kişiden yüzde 62'si çatışma etme olasılıklarının düşük ve çok düşük olduğunu ve 114'ü veya yüzde 38'i çatışma etme olasılıklarının orta ve çok yüksek olduğunu söylediler.

Büyükler ve yaşlılara hakaret veya saygısızlık konusu da karşı etnik grup veya aşiret mensupları tarafından tekrarlanması halinde etnik çatışma olasılığını artıran önemli bir konudur. Seçim tartışması gibi etnik anlaşmazlıkların olasılığını artıran ve belki de daha şiddetli olan ve bu ankete dahil edilmeyen bir diğer konu, şehir sakinlerinin daha az sayıda yüzleşmeye istekli olduğu namus sorunudur. Tecavüz veya namus davaları affedilir ve namus tecavüzcüsüne ne yapılması gerektiği sorusu ortaya çıksa bile, belki de %90'dan fazlası kavgadan memnun olmayacak ve sadece

tecavüzcünün ölümü ile tatmin olacaktır ve kolluk kuvvetlerine rıza göstermeyecektir. Namuslu bir şekilde tecavüze uğramış bir aile veya kabilenin üyelerinden birinin bu lekeyi çıkarmak için saldırganı öldürmesi gerektiğine inanırlar.

Etnosintrizm (akrabacılık) ile ilgili 16'dan 22'ye kadar olan soruların cevabı; katılımcıların etnik aidiyete karşı önyargılarının boyutunu açıkça göstermektedir, dolayısıyla 16. soru ile bağlantılı olarak şöyle belirtilmektedir: "Kabilesi olmayan insanların, saygısı ve itibarı da yoktur". Toplam katılımcılardan 110'u %36,7 bu kavrama düşük ila çok düşük bir seviyede inanırken, geri kalanı 190 kişi %63.3 orta ila çok yüksek derecede inanmaktadır. Önemli etnik kökenlere ve kabilelere sahip olmayan insanların çok az güvenilirliği olduğuna orta derecede inanmıştır. Soruların geri kalanına ilişkin bu akrabalık görüşü, katılımcıların hala etnik önyargılara ne kadar bağlı olduğu açıktır.

Sosyal kontrol ve bireylerin aile üzerindeki etkisi tartışmasında: Toplam katılımcı sayısından 72'si %24 davranışlarının çatışma öncesi aile tarafından düşük ve daha düşük kontrol edildiğini söylediler ve geriye kalan 268 kişi ya da toplam katılımcıların %76'sı davranışlarının aile kontrolünden etkilendiğini orta ve çok yüksek düşünmekte ve bu da bireylerin ailelerine bağımlılığını göstermektedir. Aile ve yakın akrabaların etkisi ile ilgili olarak, sadece 64 kişi %21,3 aile kontrolünden düşük ve çok düşük etkilendiğini düşünürken, geri kalan 236 katılımcı %78,7 davranışlarını sergilemiştir. Yakın akraba ve ailelerin kontrolünden orta ile çok yüksek etkilenmiş olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların davranışlarının komşular ve yerel üyeler üzerindeki etkisi, yaşlıların ve devlet görevlilerinin ve polisin rolü hakkında sorulan 39. 40 ve 41 sayılı sorularla ilgili olarak, katılımcıların komşu ve büyüklerin ve polislerin tarafında etkisi yüksektir.

3.3. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN TARTIŞILMASI

Araştırma değişkenlerinin niceliği nedeniyle, araştırma hipotezlerindeki oransal test bir korelasyon testidir. Kolmogra ve Smirnov normallik testlerinde verilerin anormal dağılım göstermesi nedeniyle Spearman rank testi kullanıldı. (Tablo No. 3-9)

Sonuçlara (Tablo No. 3-10) akrabalık faktörü ile etnik çatışma eğilimi arasında pozitif bir korelasyon ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. (R = 673, Sig = 0.000) ve p <05) Bu istatistikler (r=/67), Faizabad ilçesinde akrabalık bağımlılıklarının oranının yüksek olduğunu ve bu önyargıların ve akrabalık bağımlılıklarının tek bir etnik kökene mensup kişilerin kendi hakkında ya kavminin ve aşiretinin kutsallığının korunduğunu hissetmelerine neden olduğunu göstermektedir. Kabileleri saldırıya uğradı, tehdit edildiği zaman, haklarını geri almak ya da aşiretlerinin kutsallığını savunmak için savaştılar ve kabilenin haklarının kabileye ait insanların gücüyle desteklenmesi gerektiğine inandılar ve onu geri aldılar.

Bu araştırmanın sonuçları Nazari (2007), Naibi ve Casour Hajeh (2009), Mirfardi ve diğerleri (2010), Rezaei Kolvari ve Bahrain (2009) ve diğerleri uyumludur: Nazari (2007) Samangan ilinde yapılan bir çalışmada, sonuçlar çatışma deneyimi değişkenlerinin etnik çatışmalar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Rezaei Kolvari ve Bahraini (2009) araştırmalarının sonucunda ayrıca saldırganlık, anormallik ve göreceli yoksunluk değişkenlerinin etnik çatışma eğilimi ile önemli ve sağlam temellere dayanan bir ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. Mirfardi ve diğerleri (2010) araştırmaları sonucunda akrabalık, sosyal-ekonomik durum ve yaşı

etnik çatışma eğilimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Naebi ve Casour Hajeh (2009) araştırmaları sonucunda şunu bulmuşlardır: Akrabalığa dayalı sistemin nispeten entegre olduğu ve sosyal gruplaşmaların oluşmadığı yerlerde etnik çatışma meydana gelir. Yerli ve yabancı tüm araştırmalardan elde edilen bulgular, etnik sistemlerin artmasındaki en önemli ve kilit faktörlerden birinin etnik önyargılar ve aidiyetler olduğunu göstermektedir.

Bulgular (Tablo No.3-11) sosyal katılım faktörü ile etnik çatışma eğilimi arasında pozitif bir korelasyon ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. (R = .280, Sig =0.000) ve p </ 05) Bu bulgular; sosyal meselelerle yoğun olarak ilgilenen kişilerin, halkına ve kabilesine karşı daha fazla sorumluluk hissettiklerini ve kendi fikirlerine güvendiklerini düşündükleri durumlarda haklarının kaybedildiğini göstermektedir. Toplumsal katılımda her zaman kabiledeki diğer üyelerden daha büyük bir rol oynadıkları için kabiledeki insanları haklarını almak için harekete geçirilmesinde önemli bir rol oynayabilirler ve belki de etnik meseleleri tavsiye etmeleri ve takipleri etnik çatışmalara yol açacaktır. Bu çalışmanın bulguları Hein ve diğerleri (2006) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile uyumludur. Hein ve diğerleri (2006) araştırmaları sonucunda gençlerin akran gruplarına katılma çabalarının etnik çatışmalarda en etkili faktörlerden biri olduğunu bulmuşlardır.

Araştırmadan elde edilen bulgular (Tablo No.3-12) vatandaşlık kültürü faktörü ile etnik çatışma eğilimi (r = -511, Sig = 0.000) ve </ 05) arasında pozitif bir korelasyon ve anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir ve ayrıca ters ve anlamlı ilişkisini göstermektedir. Bu nedenle, vatandaşlık kültürü ne kadar yüksek olursa, etnik çatışma oranı da o kadar düşük olmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, Mayromartin Bones (1955), Afolsif (2009), Wardak'nın bulgularıyla uyumludur. Mayromartin Bones (1955), kabileler arasında kültürel faktörlerin algılanması üzerine yaptığı araştırma sonucunda etnik çatışmaların ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca, Afolsif (2009) de yaptığı araştırma sonucunda kabile kültürünün Afgan halkına dayandığını ve birçok etnik çatışmaya neden olduğunu tespit etmiştir. Wardak'ın, yaptığı çalışmalar sonucunda kadınların taciz edilmesi, göçebelerin ev sahibi topluluğun gençleri tarafından taciz edilmesi, hayvan hırsızlığı vb. gerginliklere ve etnik çatışmalara neden olan davranışlara maruz kalmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular (Tablo No.3-13), saldırganlık faktörü ile etnik çatışma eğilimi (r = 0.653, Sig = 0.000) ve p <05) arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçları Haratha ve Cavid (2005) ve Nazari'nin (2007) sonuçları ile uyumludur. Haratha ve Cavid (2005) araştırmaları sonucunda; psikolojik hasarın varlığı, sosyal sorunlar, sosyal kontrol ve denetimdeki zayıflık, bazı kurum ve kuruluşların işlevleri, hukukun üstünlüğü eksikliği; Kabil'deki çatışmanın odak noktasının dağılımı ve sıklığını ortaya çıkmaktadır. Nazari (2007); araştırması sonucunda saldırganlık, etnik köken ve çatışmanın nesnel deneyimi gibi değişkenlerin grup çatışmaları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, bunun yerine sosyal kontrol ve eğitim miktarının çatışma eğilimi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuştur.

Araştırma bulgularına göre (Tablo No.3-14) sosyal kontrol faktörü ile etnik çatışma eğilimi arasında ters korelasyon ve ilişkisi (r = -277, Sig = 0.001) ve p <0.05) vardır. Korelasyon katsayısının negatif değeri; sosyal kontrolün insanların etnik çatışmalara katılma eğilimi üzerinde sosyal kontrolün caydırıcı bir rolü olduğunu, yani sosyal kontrol arttıkça bireyler arasındaki etnik çatışmalara katılma eğiliminin o kadar düşük olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçları Haratha ve Cavid (2005), Nazari (2007) ve Meybodi (2004) araştırmalarının sonuçlarıyla

uyumludur. Haratha ve Cavid (2005) yaptıkları araştırmalar sonucunda şunları bulmuşlardır: Kabil'deki çatışmaların nedeni; sosyal kontrol ve denetiminin zayıf olması, bazı kurum ve kuruluşların yaptıkları eylemler ve hukukun üstünlüğünün olmamasıdır. Ayrıca Meybodi (2004), araştırmasının sonucunda polis tarafından önlem ve kontrol alınması etnik çatışmaları önlemenin en iyi önlemidir. Ayrıca Nazari (2007) araştırması sonucunda sosyal kontrol ve eğitim düzeyinin çatışma eğilimi düzeyini olumsuz etkilediğini bulmuştur.

Tablo (3-15)'te yapılan regresyon tahmin testine dayanarak, Fizabad ilçesindeki etnik çatışma eğilimi üzerinde saldırganlık ve akrabalığın en büyük etkiye sahip olduğunu görüyoruz. Tablo (3-15)'in regresyon analizinde bağlamsal değişkenlerin etnik çatışma eğilimi üzerindeki etkisini incelerken, etnik çatışma eğiliminin gelir ve eğitim düzeyleri ile cinsiyet arasında daha farklı olduğu gösterilmektedir.

Eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, etnik çatışma eğilimi de o kadar düşük olacaktır ve kadınlar arasında çatışma eğilimi daha azdır ve gelir açısından, yüksek ve düşük seviyeler ortalama gelir düzeyinden daha az çatışmaya eğilimlidir.

IV. BÖLÜM
SONUÇ

4.1. SONUÇ

Uzmanların ve sosyal bilimcilerin teorilerine göre, bu tür etnik çatışmaların yaratılmasının çeşitli neden ve faktörlerden kaynaklanmaktadır ve bu tür çatışmalara neden olan en önemli faktörler şunlardır: Toplumun gelenekselliği, geleneksel ve etnik önyargılar, geleneksel ve etnikli kararlar, yasal davranışların kurumsallaşmaması, yargı sisteminin ve kapsamlı kolluk kuvvetlerinin etkisinin olmaması, diyalog kültürünün, aile ve kabile ilişkilerin zayıflık düzeyi. Kabile büyükleri etnik kararlarda kilit rol oynamaktadır. Aile bağları, etnik önyargılar ve kabile bağlılığı, bu anlaşmazlığın aileler arasında gerginlik durumunda diğer aile üyelerine ve kabilelere yayılmasına neden olmaktadır. Çoğu durumda bu gerginlikler o kadar yaygındır ki, kabileler içindeki etnik çatışmaya yol açar. Bedahşan vilayetinde etnik çekişmelerin sayısının Afganistan'ın diğer vilayetlerine göre artmasına neden olan faktördür.

Akrabalık önyargıları hem etnik çatışmanın oluşumunda hem de buna yönelik eğilimde yer alan tek değişkendir. Etnosintrik açıdan geçmişteki aşiret ihtilafları ve ailevi sorunlar ildeki etnik çatışmaların altında yatan en önemli etkenler arasında yer almaktadır. Bu davalar, kişinin güven zayıflığın ve halk arasında başkalarına karşı olumsuz bir duygusunun gelişmesini yayar ve toplumda yasaları çiğnenmesine için zemin hazırlar. Adli boyutta etnik çatışmalarda yargı sürecinin uzaması, önceki araştırmacıların üzerinde hemfikir olduğu etnik çatışmanın en önemli nedenlerinden biridir. Güvenlik boyutunda zayıflık korkusu, ajanlar için yasal korumalar, güvenlik personelinin yerli doğası ve muhafazakarlıkları gibi bazı nedenlerden dolayı, güvenlik güçleri etnik çatışmaları sona erdirmek için yeterli yetkiye sahip değildir. Sosyal boyutta halkın kanunsuzluğu, bıçak, sopa, taş, silah vb. gibi çatışma araçlarının bulunması, vatandaşlar arasında insan haklarına saygının zayıflığı, kötü insanların varlığı, dedikodu, sosyal eşitsizlik ve tesislerin adaletsiz dağılımı, spor ve eğlence alanlarının yetersizliği de çatışmanın ve tırmanışının başlıca nedenleridir.

Bu çalışmada, etnik çatışma eğiliminde kadın ve erkek arasında anlamlı bir fark vardır. Sonuçlara göre erkeklerin ortalama 3.74 olan çatışma eğiliminin kadınların etnik çatışmaya eğilimlerinden daha yüksek olduğunu tespit ettik. Kadınlar ve erkekler arasındaki bu fark Nazari ve Amini Fosfodi (2006) araştırmalar ile doğrulanmıştır.

Ayrıca bu çalışmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak akrabalık ile etnik çatışma eğilimi arasında 0.0001 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Bu hipotez ile Nazari (2007), Mirfardi ve diğerleri (2010), Rezaei Kalvari ve Bahraini (2009) araştırma sonuçları arasındaki anlamlı ilişkiye uyumluydu. Sosyal katılım ile etnik çatışma eğilimi arasında ise 0.0001düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Hein ve diğerleri (2006) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile uyumludur **.**Vatandaşlık kültürü faktörü ile etnik çatışma eğilimi arasında 0.0001 anlamlı düzeyinde bir ilişki bulunmaktadır**.** Bu bulgular; Mayromartin Bones (1955), Afolsif (2009) araştırmalarıyla uyumludur. Ayrıca saldırganlık ile etnik çatışma eğilimi arasında 0/0001 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Bu araştırmanın sonuçları Haratha ve Cavid (2005), Nazari'nin (2007) sonuçları ile uyumludur**.** Sosyal kontrol ile etnik çatışma eğilimi ve ters korelasyon arasında 0.0001 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Bu araştırmanın sonucu Haratha ve Cavid (2005), Nazari (2007) ve Meybodi (2004) araştırmalarının sonuçları ile uyumludur**.**

4.2. ARAŞTIRMA ÖNERİLERİ

İncelenenlerin etnik çatışmalar eğilimlerini azaltmak için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır. Başka bir deyişle yukarıdaki araştırmalar, böyle bir toplumla ilgili Faizabad ilinin planlamasının yetkilileri için uygulamalı bir model olarak ele alınabilecek noktaları ve sonuçları içerir**:**

Çatışma eğilimi ile saldırganlık arasındaki ilişki açısından, hangi faktörlerin çalışılan popülasyonda saldırganlık eğilimine neden olduğunu belirlemek gerekir**.** Bu nedenle, toplumdaki insanlar için kritik bir sorumluluğa sahip psikologlar ve sosyologlar gibi uzmanların saldırganlık eğilimi sorununu göz önünde bulundurmaları ve bunları azaltmak için pratik sunması beklenmektedir.

Çalışmanın bulgularına dayanarak etnosintriklik, etnik çatışmaların ortaya çıkmasında önemli ölçüde etkilidir**.** Afganistan çok etnik gruptan oluşan bir ülke olduğundan ve farklı köken grupların oluştuğu için bireyler etnik veya etnik gruplara dayanarak kimliklerini tanıtıyorlar. Etnikçilik, avantajlarına ek olarak kendi zararları da vardır. Etnik kimliğe ve aşırılık etnisiteye bağlılık olduğunda istenmeyen sonuçlar doğurur ve bu nedenle daha etnosantrik olan insanlar çatışma eğilimine sahiptir. Bu nedenle; yetkililerin, kurum ve kuruluşların, bahsedilen konuya açıklık getirmekle toplumdaki insanların etnosintisinin aydınlanmasıyla ölçülmesi için stratejiler sağlamaları beklenmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına dayanarak; sosyal kontrol, etnik çatışmaların azalmasında etkilidir ve aile, yaşlılar, polis ve adalet gibi kısıtlayıcı güçler bu çatışmaları kontrol etmek için birbirleriyle etkileşimde olduğunda çok etkilidirler. Polis teşkilatının kararlı bir şekilde dağıtılması ve kanun uygulayıcının ve yargının son bir iki yıl içinde uyguladığı ağır cezanın, bölgenin etnik çatışmalarını bir miktar azalttı. Her ne kadar bu şiddetli karşılaşmalar kısa vadede etkili olsa da bu kurum ve diğer eğitim kurumları aile kurumunun rolüne daha fazla önem vermek ve bu çatışmaların ailelere verdiği sosyal ve güvenlik risklerini ve zararlarını ailelerle konferanslar ve toplantılar yaparak haklı çıkarıyorsa aileler için bu filmlerin neden olduğu tehlikeler ve sosyal ve güvenlik hasarları, bu toplumsal sorunla mücadele etmek ve azaltmak daha iyidir.

Ayrıca, vatandaşlık kültürünün vatandaşların davranışlarında oynadığı rol göz önüne alındığında medyada ve özellikle de Afgan Ulusal TV ve yerel televiziyonlarda eğitim programlarının uygulanmasıyla bu alanda kültür oluşturulması önerilmektedir. Araştırma topluluğunun sosyal gerçeklerini yansıtan komik programların uygulanmasının kültürleşme üzerinde iyi bir etkiye sahip olduğunu gösterebilir. Yetkililer ve medya tarafından bu özelliklere ne zaman bir Bedahşanlıyı görürse, önyargılarını bu davranışlarda kendiliğinden ortaya çıkaran daha az etnik ve coğrafi tanımlamalar kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdollahi, A. v. (2006). İran daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal İşlevinin Değerlendirilmesi. *Social Welfare Research Quarterly*, 277-301.

Abdollahi, M. (1995). Lorestan ilindeki çatışmaların tanımlayıcı araştırma planı ve sosyolojik açıklaması. *Mah -e- Now*, 112.

Abdollahi, M. (1994). *Baglan ilindeki çatışmaların araştırma planı ve sosyolojik açıklaması.* Kabil: Bahlan valiliği.

(2020). *Afganistan Ulusal İstatistik ve nüfus Bilgi idaresi.* İstatistik bölümü. Kabil: Afganistan Ulusal İstatistik ve nüfus Bilgi idaresi Yayını.

Afsar Kaşmiri, B. (1981). Futbol Şiddetine Bir Bakış. *Social Scinences Quarterly*, 19.

Ahmadi, F. (2013). *Bedahşan ilinde Etnik çatışma nedenlerinin incelemesi.* Bedahşan: Bedahşan Police Uygulamalı Araştırma Merkezi, .

Ahmadi, H. (1998). *Sosyal Sapma Teorileri.* Şiraz: Zar Yayınları.

Ahmadi, H. (2003). *Sosyal Psikoloji.* Şiraz: Üniversite Yayınları.

Ahmadi, H. (2005). *Sapmaların Sosyolojisi.* Tehran: Semt.

Allan, K. (2007). *The Social Lens:An Invitation to Social and Sociological Theory.*New York: SAGE Publications.

Allen, B. (1996). *Culture of Social Sciences.*(B. Saruhani, Çev.) Tehran: Kayhan.

Allport, G. (1962). *The individual and his redingion.* New York: Mac Millan.

Ameli, S. R. (2001, Feb). The Interaction of Globalization, Citizenship and Religion. *Social Sciences Letter*, 18.

Baali, F. (1988). *Society,State, and Urbanism:Ibn Khalduns Sociological Thought.*New York: State University of New York Press.

Bates, D. v. (2008). *Kültürel Antropoloji.* (M. Thalasi, Çev.) Tehran: Bilimsel Yayınlar.

Bennetta, S. D. (2005). Explaining gender differences in crime and violence: the importance of social cognitive skills. *Aggression and Violent Behavior, 10*(3), 263 – 288.

Beşiriye, H. (2006). *Siyaset Bilimi Öğretimi:Teorik Temeller ve Siyaset Biliminin Kurucuları.* Tehran: Çağdaş Görüş Enstitüsü.

Bolding, k. (1962). *conflict and defense.* New York: AC.

Borgatta, E. F. (2000). *Encyclopedia of Sociology.* New York: Macmillan.

Bronkhors, s. (2011). *climate change and conflict: leesons for conflit resolution from the southern sahel of sudan.* Sudan: Sudan University Press.

Brown, D. (1998). "Why is the Nation-State so Vulnerable to Ethnic Nationalism?". *Nations and Nationalism, Vol. 4, No. 1, January*, s.1-15.

Buharayi, A. (2012). *İran'da Sosyal Sapmaların Sosyolojisi* (İkinci Baskı b.).Tehran: Pajhwok Yayınları.

Byrne, D., & Baron, R. A. (1987). *Social Psychology: Understanding Human Interaction.* USA: Allya & Bacon Inc.

Carment, D. J. (2009, March). "The Internationalization of Ethnic Conflict: State, Society and Synthesis". *International Studies Review, Vol.11,No.1,March*, s.63-86.

Chambers, R. (1983). *rural development-putting the last first.* London: longman.

Çınarlı, Ö. (2012). Afganistanın Etnik Yapısı. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergesi,Ocak 2012,Cilt: 4, Sayı : 1*, 74-75.

Coser, L. A. (1956). *The Functions of Social Conflict.* New York: The Free Press.

Crybe, I. (2004). *Parsons'tan Habermas'a modern sosyal teori.* (A. Mokhber, Çev.) Tehran: Agah.

Dahlgren, P. (2009). *Media and Civic Engagement.* New York: Cambridge University Press.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society.* New York:Stanford University Press.

Daneşmandı, A. (1998). *Toplumsal Kalkınmada Sivil Kurumların Rolü, Üçüncü Planın Geliştirilmesine İlişkin Birinci Konferans Tutanakları.* Tehran: Program ve Bütçe Teşkilatı Yayınları.

De Nevers, R. (1993). Democratization ano Ethnic Conflict. *Survival,vol.35*, 31-48.

Dehkhoda, A. E. (1963). *Dehkhoda Farsça Sözlük.* Tehran: Tehran Üniversitesi Yayınları.

Dorusti, M. (2009). *Tahar ilinin Daşt-e kala şehrinde çatışma faktörlerin İncelemesi.* Şiraz: Şiraz Üniversitesi.

Eftehari, A. (2003). Sosyal Güvenlik: Özellikleri, İçeriği ve Sonuçları. *Üç Aylık Kamu Güvenliği Dergisi, 1*(1), s. 35-55.

Eftehari, A. (2008). *Şiddet ve Toplum.* Tehran: Beyaz Yayıncılık.

Eginli, G. v. (2015). *Kişilerarası İletişim: Bilgiler - Etkiler – Engeller.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

EI khazin, t. (1998). *Analysis :tribal conflict in west sudan and n orthem parst of suth sudan (dafruri),paper I of III:Iand scape and Idetification subsaharacentre.*Darfur:Hadim Yayınları.

Elyasi, M. H. (2007). Tahran Vatandaşlarının Güvenlik Duygusu ile Tahran Polisinin Sosyal Haysiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hudut ve Kolluk Bilimleri Fakültesi İhtisas Üç Aylık*, 78.

Eren, E. (1989). *Yönetim Psikolojisi (3.baskı).*İstanbul: İ.Ü.İşletme Fakültesi Yayınları.

Erme, G. (1997). *Culture of Democracy.* (M. Sakebfar, Çev.) Tehran: Phoenix Publications.

Ezkia, M. D. (2003). *Uygulamalı araştırma yöntemlerinin örnekleme fraksiyonu.* Tehran: Kayhan Yayınları.

Faramarz, R. (1991). *Toplumun Anatomisi:Uygulamalı Sosyolojiye Giriş.*Tehran: Yayın Anonim Şirketi.

Fazeli, N. (2007, 6 24). www.farhangshenasi.com/articel. adresinden alındı

Fekouhi, N. (2008). İran'da Vatandaşlık ve Vatandaşlık Kültürünün Temel Kavramları. *Sarmayeh Gazetesi*, 91.

Fukuyama, F. (2000). *The End of Order (Social Capital and its Preservation).* (H. Tavassoli, Çev.) Tehran: Iran Society Publications.

Fuller, A. (1992). *Distant obligations:speculation on NGO funding and the global mark,reviw of African political Economy.* New York: Mac Hali.

Gar, T. R. (1998). *İnsan neden isyan eder?* (A. Morshedizadeh, Çev.)Tehran:Stratejik Araştırmalar Araştırma Enstitüsü.

Giddens, A. (1997). *Sosyoloji* (16 b.). (M. Sabouri, Çev.) Tehran: Ney.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji.* (M. Sabouri, Çev.) Tehran: Ney Yayıncılık.

Gurr, T. R. (1973). The Revolution. Social-Change Nexus: Some Old Theories and New Hypotheses. Comparative Politics. *Special Issue on Revolution and Social Change, 11*(6), 33.

Haceh, N. v. (2009). Finding the Roots of Collective Conflict (Bahlan velayeti, Andarab İlçesinde Qassan Vaka Çalışması. *Journal of Rural Development, 1*(1), 19.

Hafız Neia, M. R. (2011). *Jeopolitik ilke ve kavramlar.* Meşhed: Papli.

Haki, M. T. (2009). *Sosyal Boyutlarda Şiddet ve Çatışma Çalışması ve Sosyolojik Nedenler ve Çatışma ve Çatışma Faktörleri ve Tahran'daki Sonuçları Üzerine Bir Araştırma.* Tehran: NAJA Sosyal ve Rehberlik Yardımcısı.

Halafi, Ş. (2004). Tahran'daki üniversite merkezlerinde çalışanların vatandaşlık etiğine bağlılık düzeyini etkileyen sosyal faktörlerin incelenmesi.*Yüksek Lisans tezi*.El Zehra Üniversitesi,Sosyal ve Ekonomik Bilimler Fakültesi.

Haratha, S. (2006). *Tehran'da Çatışma ve Çatışmanın Sosyolojik Nedenleri ve Faktörleri ve Sonuçlarının İncelenmesi,yayınlanmamış araştırma projesi.* Tehran: NAJA Sosyal İşler ve Rehberlik Yardımcısı.

Haratha, S. (2005). Kabil'deki Çatışma ve Çatışmanın Sosyolojik Nedenleri ve Faktörleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma. *Üç Aylık Sosyal Güvenlik Çalışmaları dergesi, 2*, 7-6.

Hayalparastan, Y. (2009). Andarabha şehrinin köylüleri arasındaki yerel çatışmaları ve çatışmaları etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Yüksek Lisans tezi*. Dehakan İslami Azad Üniversitesi.

Horowitz, D. L. (1991). *"Ethnic and Nationalist Conflicts", World Security: Trends and Challenges at Centurys End,Michael T.Klare ve Daniel C.Thomas ed.,St.*New York: Martin's Press.

Hoseini, S. H. (2006). *Çalışan ve Sokak Çocuklar.* Kabil: Salman Yayınevi.

Hoseinzadeh, A. H., & Nawah, A. v. (2011). Toplu çatışma eğilimini etkileyen faktörlerin sosyolojik çalışması (Kabil vaka çalışması). *Law Enforcement Knowledge Quarterly, 13*(2), 225-19.

Hosseini, S. R. (2003). *İran'da Suç İstatistikleri" İran'daki Birinci Ulusal Sosyal Yaralanmalar Konferansı Tutanakları.* Tehran: İran Sosyoloji Derneği Yayınları.

İbn Haldun, A. R. (1980). *Giriş.* (M. P. Gonabadi, Çev.) Tehran: Kitap Yayıncılığı.

İbn Haldun, A. R. (2013). *Giriş. C.1.* (M. P. Gonabadi, Çev.) Tehran: Bilimsel ve Kültürel Yayın Merkezi.

Jahangir, M. (2004). *İslam Ceza Kanunu.* Kabil: Diar Yayınları.

Jean, B. (2003). *Karl Popper.* (B. Gözkân, Çev.) Ankara: İletişim Yayıncılık - Başvuru Dizisi.

Jonathan H. Turner, V. B. (1994). *The Origin of Sociological Theory.* (A. P. Zadeh, Çev.) Şiraz: Navid Publications.

Kalantari, S. (2005, 5 20). Yoksulluk ve kanunsuzluk ve toplumsal zararların oluşumu arasındaki ilişki. *Social Welfare Research Quarterly, 2*(4), 18.

Kalvari, N. v. (2010). Kültürel-Sosyal Faktörler ile Kolektif, Etnik ve Kabile Çatışmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Quarterly Journal of Social Security Studies, 4*(2), 34.

Karimi, A. (2011). *Etnik Çeşitliliğin Siyasi Sosyolojisine Giriş, Sorunlar ve Teoriler.* Tehran: Simet.

Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği, Yönetim ve Organizasyon-Organizasyonlarda Davranış Klasik-Modern-Çağdaş Yaklaşımlar.* İstanbul.

Koçel, T. (2007). *İşletme Yöneticiliği, Yönetim ve Organizasyon-Organizasyonlarda Davranış Klasik-Modern-Çağdaş Yaklaşımlar.* İstanbul.

Kooşa, M. M. (2008). *Politika Bilgisi (Vatandaşlık).* Tehran: Bilim Bakanlığı Sosyal Planlama ve Kültürel Çalışmalar Ofisi Yayınları.

Kubalkova, V., & Cruickshank, A. (1985). *Marxism and International Relations.* Oxford: Clarendon Press.

Kurubaş, E. (2008). "Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki. *Doğu-Batı, Yıl. 11, Sayı. 44, (Şubat-Mart-Nisan)*, s.11-41.

Lahsaeizadeh, A. (1998). *Eşitsizlik ve sosyal tabakalaşma.* Şiraz: Şiraz Üniversitesi Yayınları.

Lake, D. A. (1996). Containing Fear,The Origins and Management of Conflict. *İnternational Studies,21,(2)*, 41-75.

Laşkari, A. (2006). Andarab'da silahlı kitle çatışmalarının disiplin yönetimini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *üksek Lisans Tezi*. Kabil: Hukuk Uygulama Bilimleri Üniversitesi.

Le Franc, E. M.-V. (2008). Interpersonal violence in three Caribbean countries: Barbados, Jamaica, and Trinidad and Tobago. *Rev Panama Salud Publica, 24*(6), 409-42.

Lonard, R. A. (2008). *Romantic parents and friend.* İslamabad: Guljahan Yayın evi.

Maksoudi, M. (2001). *Ethnic Developments in Iran.* Tehran: institute of National Studies.

Malesevic, S. (2004). *The Sosciology of Ethnicity.* London: SAGE Publication.

Meybodi, A. (2003). *Belh ilçesinde toplu anlaşmazlıklar ve çatışmalar ve bunların önlenmesi ve kontrolünde etkili faktörlerin incelenmesi.* Belh: Kültür Yayın evi.

Meyer, M. B. (1955). *Kültür ve Çatışma Arasındaki İlişki: Tanzanya'daki Eğitim Sisteminde Uzmanların Sesi.* Tehran: Ney Yayıncılık.

Meyer, R. (2000). *Siyasal Coğrafyaya Yeni Bir Giriş.* (D. H. Yahya, Çev.) Kabil Xsos.

Michael, A. (2003). *Sosyolojik Teoriler.* (T. Azad Armaki, Çev.) Tehran: Soruş.

Miller, d. (2005). *principle of social justice.* London: Harvard university press.

Mirfardi, A. S. (2010). Kohestan şehrinde 15-65 yaş arası erkekler arasında kitlesel çatışma eğilimi ve bunu etkileyen faktörler. *Social Security Studies Quarterly, 3*(112), 144.

Mirsard, T. v. (2012). Talekan'da Toplu Uyuşmazlıkların Nedenleri. *Semnan Kanun Uygulaması Quarterly, 2*(6), 7-30.

Mohseni Tabrizi, A. R. (2002). Sporda nedensel-tanımlayıcı bir şiddet modeli oluşturmak ve sunmak için şiddet ve saldırganlık kavram ve teorilerine bir bakış. *Sosyal Bilimler Mektubu, 12*(19), 153-125.

Mohseni Tebrizi, A. (1997). Yabancılaşma Ulusal Katılım ve Kalkınmanın Önünde Bir Engeldir, Yabancılaşma ile Sosyo-Politik Katılım Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kültürel Araştırma Quarterly, 1*(3), 15.

Moin. (2008). *Farhang-e Farsi.* Tehran: Farhang-e Nama Publications.

Mümtaz, F. (2002). *Sosyal Sapmalar, Görüşler ve Teoriler.* Tehran: Yayıncılık Şirketi.

Mürsel, B. T. (2016). Ekonomik Gelişme - Etnik Çatışma İlişkisine Dair Nitel Bir Analiz. *Barış Araştirmaları ve Catışma Çözümleri Dergesihttp://dergipark.gov.tr/yalovabaccd*, 2.

Nakizadeh, M. (2005). Theory of Iran Citizenship, Culture and Civilization. *Tahran Journal of Political-Economic Information, 5*(2), 183.

Nazari, J. (2007). *Samangan velayetinde toplu çatışma eğiliminin sosyolojik açıklaması.* Kabil: Aşnayı Yayınları.

Nielsen, F. (1985). Towards a Theory of Ethnic Solidarity in Modern societies. *American Sociological Review, 50*(2), 55.

Nimkaf, E. v. (1978). *Sosyolojik bağlam.* (Arianpour, Çev.) Tehran: Farafkan Yayınları.

Özönder, M. C. (2000). "Dünya'da ve Türkiye'de 'Irk' ve 'Etniklik' Kavramları".*KÖK Araştırmaları,II/I(Bahar 2000)*, s.65-72.

Piran, P. M. (2006). Sosyal sermayenin kavramsal temeli. *Social Welfare Research Quarterly, 6*(23), 9-25.

Poofkari, N. (2004). *Local Collective Conflicts" in: Proceedings of the First National Conference on Sociological Issues of Afganistan.* Kabil: Katib Üniversitesi.

Pourafkari, N. (2004). *Local Collective Conflicts" in: Proceedings of the First National Conference on Sociological Issues in Afganistan.* Kabil: Katib Üniversitesi.

R, M. (1967). *Social the ory and social structure.* New York: free preeperess.

R, S. (2006). *A spects of hooliganism vriolence amesterdaw school for social scince research.* Kabil: Sayeed Books.

Rabani, R., & Abaszadeh, M. v. (2009). Kolektif Çatışma Eğilimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler Üzerine Bir Araştırma (Belh Eyaletindeki Seçilmiş Şehirlerin Vaka Çalışması). *Sosyal Düzen Üç Aylık, 1*(6), 126-103.

Rahim, M. A. (2001). *Managing conflict in organizations (3rd ed.).* London: Quorum Books.

Rahimi, M. (2007). *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi Öğrencileri Arasında Vatandaşlık Algısı Üzerine Bir Araştırma.* Meşhed: Firdevsi Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Ramezan zadeh, A. B. (2008). İran kimliği ve etnik çoğulculuk. *Ulusal Çalışmalar Aylık Dergesi, 12*(5), 33.

Rezaei Kalvari, N. v. (2009). Arçi Ovasında Sosyo-Kültürel Faktörler ile Kolektif, Etnik ve Kabile Çatışmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Üç Aylık Sosyal Güvenlik Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 132-168.

Ritzer, G. (2004). *Çağdaş Zamanlarda Sosyolojik Teoriler.* (M. Talaşi, Çev.) Tehran:Bilimsel Yayınlar.

Robertson, I. (1993). *Topluma Giriş.* (H. Behravan, Çev.) Meşhed: Astan Quds Razavi Yayınevi.

Saarts, T. (2002). *social capital and trust in government institutions from and ethnic perspective,riigikogu toimetised.* Londan: Fulen Book.

Sadeknia, A. v. (2013). Shahr-e Bozorg15 ila 65 Yaşları Arasında Vatandaşlık Kültürü ve Kolektif Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişkinin Çalışması. *Journal of Law Enforcement, 6*(8), 10.

Şahin, Y. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş. *Baraş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergesi http://cicir.org.tr/dergi/index.php/bacad*, 2-3.

Şahin, Y. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş. *Baraş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergesi http://cicir.org.tr/dergi/index.php/bacad*, 2-3.

Sahvat, J. (2001). *Sosyal Sapmaların Sosyolojisi* (3 b.). Tehran: Payame Noor Üniversitesi.

Salehi Amiri, S. R. (2012). *İran'da etnik çatışma yönetimi.* Tehran: Uygunluk Ayırt Stratejik Araştırma Merkezi.

Salimi, A. v. (2001). *Sapkınlık Sosyolojisi.*Kum: Ruhban Okulu ve Üniversite Araştırma Enstitüsü.

Salimi, A. v. (2007). *Sapkınlık Sosyolojisi.* Kum: Araştırma Enstitüsü ve Üniversite.

Sari el-Kalam, M. (2007). *İran Siyasi Kültürü.* Tehran: Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü.

Şariati, M. M. (2012). Keşim ilçesinde Kolektif Çatışmaya Yönelik Potansiyel Eğilimleri Etkileyen Faktörlerin Çalışması. *Social Order Research Quarterly, 4*(2), 118-95.

Sarmad, Z. v. (2006). *Davranış Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri* (14 b.). Tehran: Ağa Yayınları.

Şayan Mozaffar, A. (2009). *Tahran'da Karşılaştırmalı Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (6 b.). Tehran: Kayhan.

Schellenberg, J. A. (1996). *Conflict resolution: Theory, research, and practice.* Albany: State University of New York Press.

Sedik Sarvestani, R. (2010). *Sosyal Patoloji (Sosyal Sapmaların Sosyolojisi)* (3 b.).Tahran: Üniversite Beşeri Bilimler Kitaplarının İncelenmesi ve Derlenmesi Organizasyonu (Pozisyon).

Seyid Gafoor, M. E. (2008). *İlkokul öğrencilerinin son öğretim yılı not ortalamaları ile anne baba saldırganlığı arasındaki ilişki.* Kabil: Hakim.

Sidik Sarvestani, R. (2011). *Sosyal Patoloji (Sociology of Social Deiations).* Tehran:Tehran Yayınlar.

sife, A. a. (2009). *causes effects and resolution of farmers nomad cattle herders conflict in delta state.* New York: Xibol.

Smith, C. G. (1966). A comparative analysis of some conditions and consequences of interorganizational conflict. *Administrative Science Quarterly, 10*(4), 233-254.

Smith, Z. (2000). The Impact of Political Liberalization and Democratization on Ethnic Conflict in Africa: An Empirical Test of Common Assumptions. *The Journal of Modern African Studies*, 21-39.

Şokrkan, H. (1987). Tutum ve davranış arasındaki ilişki. *Eğitim Bilimleri ve Psikolojisi Dergisi, 1*(1), 17-14.

Sotoudeh, H. (2005). *İran'da Sosyal Sorunların Sosyolojisi.* Tehran: Ariana.

Sotudeh, H. (2002). *Sosyal Patoloji.* Tehran: Avaye Noor.

Svensson, A. (2008). *The Interlations between Ethnicity and Sexuality in Shyam Selvadurai's Funny Boy, School of Humanities Advanced Level English EN4094, Supervisor: Piia Posti 15 hp Examiner.* Dehli: Maria Olaussen .

Tahmasb, A. (1996). *Zabol ilindeki Peştun kabileleri arasında cinayete yol açan etnik çatışmaları çözme yöntemlerini inceleme planı.* Kabile : İç işleri Bakanlığı.

Tavassoli, G. (1994). *Sosyoloji Teorileri.* Tehran: Semt.

Tavassoli, G. v. (2004). Social Reality of Citizenship in Iran. *Journal of Sociology in Iran, 2*(5), 3-44.

Terry Yandis, H. (1990). *Kültür ve Sosyal Davranış.* (N. Fati, Çev.) Tehran: Rasanesh Publishing.

Terry Yandis, H. (2009). *Kültür ve Sosyal Davranış.* (N. Fati, Çev.) Tehran: Rasanesh Publishing.

Thanasichuk, c. (2007). the influence of offender and victim ethnicity on perceptions of crime severity and recommended punishment. *A thesis submitted to the college of graduate studies and research in partial fulfillment of the requirents for the degree of master of arts, in the department of psychohoglogy*. University of Saskatchewan, Saskatoon.

Tong, R. (2009). *Explaining Ethnic Peace.* New York: Mac Milton.

Vahedi, Ş. V. (2006). *Okul Öncesi Erkek Çocukların Saldırganlığını Azaltmada Sosyal Yeterlilik Eğitimi, Akıl Sağlığının İlkeleri.* Kabil: Parand Yayın evi.

vd, F. (2008). Eş istismarı mağduru kadınlarda aile içi şiddet ve bilişsel işlevler arasındaki ilişki. *Bilişsel Psikoloji, 6*(3), 179.

Vosouki, M. N. (2007). *Fundamentals of Sociology* (19 b.). Tehran: Behineh.

Vosouki, M., & Nik halk, A. E. (1993). *Sosyolojinin İlkeleri.* Tehran: Bilge Yayın evi.

Wardak, A. (2000). *A traditional mechanism of conflict resolution in Afghanistan.*Hamburg: unuiverisity of glamorganouk.

White, R. v. (2005). *Kriminoloji.* (A. Salimi, Çev.) Kum: Araştırma Enstitüsü ve Üniversite.

White, R. v. (2005). *Kriminoloji.* (A. Salimi, Çev.) Kum: Araştırma Enstitüsü ve Üniversite.

Williams, F. P. (1996). *kriminolojik teoriler*. (H. Malek Mohammadi, Çev.) Tehran: Mizan Yayıncılık .

Winggins،J. (1994). *Social Psychology*. New York:MC Graw Hill.

Wintwr, I. (2000). *Towards theorized understanding of family life and socal capital.* Melbourne: Australian institute of family studies.

Wolff, S. (2006). *Ethnic Conflict: A Global Perspective,*. Oxford : Oxford University Press.

Yılmaz, M. E. (2007). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çatışmalar, Etnik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Zar, E. (1990). *The Management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases.* Aldershot: Dartmouth.

Zare, B. v. (2007). Azadegan Ovasında Namus İçin Öldürme Eğilimini Etkileyen Sosyal Faktörler Üzerine Bir Araştırma. *Sosyoloji Yüksek Lisans Tezi*. Tehran: Öğretmen Yetiştirme Üniversitesi.

EKLER
EK – 1 Türkçe ANKET

Bu anket formu Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan **"Kuzey Afganistan'da Etnik Çatışma Eğiliminin Sosyolojik İncelemesi: Bedahşan İli Örneği"** başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Ah Doç.Dr. Gürcan Şevket **AVCIOĞLU**
Selçuk Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü (**Tez Danışmanı**)

Ahmad Fazayel FAZLOOMAND
Selçuk Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü (**Araştırmacı**)

A: Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

1. **Cinsiyetiniz: 1.** Erkek **O** **2.** Kadın **O**

2. **Yaşınız**: **1.**18-24 **O** **2.**35-25 **O** **3.**45-36 **O** **4.**46- 55 **O** **5**. 55 ve Üstü **O**

3. **Öğrenim Durumunuz: 1.** İlkokul **O 2**. Ortaokul **O 3**. Lise **O 4.** Lisans **O 6.** Lisans ve üzeri **O**

4. **Geliriniz**: **1.** 0 – 10000AF **O** **2.** 11000- 20000 AF **O** **3.** 21000-30000AF **O** **4.** 31000-40000 AF **O** **5**. 41000AF Üstü **O**

5. **Aile refah durumu: 1.** Düşük refah **O** **2**. Orta ila düşük refah **O** **3.** Orta refah **O 4.** Orta ila yüksek refah **O** **5.** Yüksek refah **O** **6.** Mükemmel refah **O**

6. **İşiniz**: **1.** Öğrenci **O** **2.** Memur **O** **3.** Çiftçi **O** **4.** İşçi **O** **5.** Serbest çalışan **O** **6.** İşsiz **O** **7.** Diğer **O**

7. **Medeni Durum: 1.** Bekar **O** **2.** Evli **O** **3**. Boşanmış **O** **4.** Ölen eş **O**

B: Lütfen aşağıdaki soruları yanıtlayın

Sıra No	SORULAR	Evet	Hayır
		1	2
8	Hiç etnik bir çatışmaya şahit oldunuz mu?	O	O
9	Kabileniz için hiç etnik bir çatışma oldu mu?	O	O
19	Peki ya aileniz için oldu mu?	O	O
11	Kendiniz etnik bir çatışmaya katıldınız mı?	O	O
12	Hiç etnik çatışmaya katılmanızı istediler mi?	O	O

Sıra No	SORULAR	Çok yüksek	Yüksek	Biraz	Düşük	Çok düşük
13	Afganistan Büyük Millet Meclisi, İl Meclisi vb. seçimlerinde aşiretinizin ve akrabalarınızın hakları kaybedilirse, tartışma ya da çatışma olasılığınız nedir?					
14	Finansal, mülkiyet veya tarımsal konularda biriyle bir anlaşmazlığınız varsa ve karşı tarafın haklarınızı ihlal etmek istediğini düşünüyorsanız, çatışmaya girme olasılığınız nedir?					
15	Birisi size ve ailenize hakaret ederse diğerlerini etnik bir çatışmaya teşvik etme olasılığınız ne kadardır?					
16	Birisi ailenize, atalarınıza ve büyüklerinize saygısızlık ederse, çatışmaya girme olasılığınız nedir?					
17	Akrabalarınız ve arkadaşlarınız çatışmadan sorumlu değilse çatışmada ona yardım etme olasılığınız nedir?					
Sıra No	**SORULAR**	**Kesinlikle Katılmıyor**	**Katılmıyorum**	**Fikrim yok**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyoru**
18	Kabilesi olmayan insanların, saygısı ve itibarı da yoktur.					
19	Mevcut durumda, aile ve tanıdıklar dışında kimseye güvenilemez.					
20	Aile içinden kendi akrabamızla evlenmek daha iyidir.					
21	Aile üyeleri ve akrabalar tüm toplumsal meselelerde diğerlerinden üstündür.					
22	Kamu dairelerinde aile ve akraba için diğerlerinin hukuku ihlal edilemez.					

Sıra No	SORULAR	Asla	1-3 defa	4-6 defa	7-9 defa	10 defa ve üzeri
23	Kamusal ortamlarda çöplerin (pisliğin) yere düştüğünü gördüğünüz durumlarda kaç kez onları topladınız?					
24	Son birkaç yıl içinde yerleşim bölgenizdeki veya kentsel ve kırsal sorunlar hakkında kaç kez yerel yönetimlere ya görevli yönetimlere başvurdunuz?					
25	Mahalleniz için bir sorun olduğunda sorunu çözmek için birbirinize yardım ettiğiniz hiç oldu mu?					
26	Son birkaç yılda dini törenlere (cemaatle namaz, cuma namazı, yağmur duası vb.) katıldığınız oldu mu?					
27	Son yıllarda bireylerin veya başka vatandaşların haklarını zedeleyen davalar hakkında görevli ya da yetkililere ne kadar başvurdunuz?					
Sıra No	**SORULAR**	**Çok yüksek**	**Yüksek**	**Biraz**	**Düşük**	**Çok düşük**
28	Sürüş veya yürüyüş sırasında kırmızı ışık varsa ve araba geçmezse ışıkta geçme olasılığınız nedir?					
29	Hiç banka veya ATM makinesi kullanırken para fişini çöp kutusuna veya bankanın yanındaki kutuya atmadığınız oldu mu?					
30	Eğer kamusal ortamlarda bir yerde oturuyorsanız ve yaşlı bir insan ayaktaysa, ona yerinizi vermeye ne kadar hazırsınız?					
31	Sokağın kenarına park edilmiş ve içinde kimse olmayan bir arabayla karşılaşırsanız ya da arabaya çarparsanız, kaçma olasılığınız nedir?					
32	Eğer iki kişi özel bir konuşma içindeyse ne hakkında konuştuklarını ne kadar merak edersiniz?					
33	Bir aile üyesinin veya etnik grubun davranışının beklentilerinize uygun olmadığında ve saldırganlık gösterdiğiniz hiç oldu mu?					
34	Bir kişi bir akrabanızı kasten rahatsız ederse, kavgaya girme olasılığınız nedir?					
35	Birisi sizi yanlış numara olarak ararsa veya telefonda taciz etmeye kalkarsa ona kaba davranır mısınız?					
36	Birisi kabilenize kötü bir şey söylerse, sizin onunla ilgilenme olasılığınız nedir?					
37	Birisi size ihanet ederse ona karşı saldırgan davranışlar sergiler misiniz?					

Sıra No	Aşağıdaki insanlar kavga etmeden önce davranışlarınızı ne kadar izlediler?	Çok yüksek	Yüksek	Biraz	Düşük	Çok düşük
38	Aile?					
39	Aile ve yakın akrabalar?					
40	Komşular ve orada yaşayanlar?					
41	Yaşlılar?					
42	Hükümet yetkilileri ve polis?					

EK – 2 Farsça ANKET

با سلام

پاسخگوي محترم، پرسشنامه حاضر براي انجام يك كار دانشگاهي طراحي شده است و صرفا براي انجام كار تحقيقي است در اين تحقيق هويت شخصي كسي لحاظ نشده است و انتخاب كاملا به صورت تصادفي خواهد بود لذا از شما خواهشمند است كه مرا در انجام اين تحقيق ياري كنيد.

مشخصات پاسخ دهنده گان

1. **جنس :** 1- مرد □ 2- زن □

2. **سن :** 1 – 15 **تا** 24 2 – 25 تا 35 3 – 36 تا 45 4 – 46 تا 55 5 – **55** تا 65

3. **تحصيلات :** 1- ابتدايي □ 2- متوسطه □ 3- ليسه □ 4- فوق ديپلم □ 5- ليسانس و بالاتر□

4. **در آمد :** 1. 0 تا 10000افغانی □ 2. 11000 تا 20000 افغانی □ 3. 21000 تا 30000 افغانی □ 4 . 31000 تا 40000 افغانی 5. بالاتر از 40000 هزار افغانی

5. **وضعيت رفاه خانواده:** 1.رفاه پايين □ 2. رفاه متوسط به پايين □ 2.رفاه متوسط □ 4. رفاه متوسط به بالا □ **5**. رفاه بالا □ 6. رفاه عالی□

6. شغل: 1. كارمند □ 2. كشاورز □ 3. كارگر □ 4 .شغل آزاد □ 5. ساير □ 6 . بيكار □

7. وضعيت تاهل: 1. مجرد □ 2. متاهل □ 3. مطلقه □ 4. همسر فوت شده □

لطفا به سوالات زير پاسخ دهيد:

شماره	سوالات	بلی	نخير
8	آيا تا به حال شاهد منازعه قومی بوده ايد ؟	1	2
9	آيا تاكنون براي طايفه شما منازعه قومی رخ داده است ؟	1	2
10	براي خانواده خودتان چطور؟	1	2
11	آيا خود درمنازعه قومی شركت كرده ايد ؟	1	2
12	آيا تا كنون از شما در خواست شده كه در منازعه قومی شركت كنيد ؟	1	2

شماره	سوالات	خيلي زياد	زياد	تا حدودي	كم	خيلي كم
13	اگر در انتخابات مجلس نمايندگان ، شوراي ولايتی و ..... حق طايفه و بستگان شما ضايع شود چقدر احتمال دارد به منازعه بپردازيد؟	1	2	3	4	5
14	اگر در ارتباط با مسائل مالي، ملكي يا زراعتي با كسي اختلاف داشته باشيد و احساس كنيد طرف مقابل بخواهد حق شما را تضييع كند و چقدر احتمال دارد به منازعه بپردازيد؟	1	2	3	4	5
15	اگر كسي به شما و خانواده شما توهين كند، چقدر احتمال دارد ديگران را به منازعه قومی تحريك كنيد ؟	1	2	3	4	5
16	در صورت بي احترامي به اجداد و ريش سفيدان فاميل تان چقدر احتمال دارد كه به منازعه بپردازيد ؟	1	2	3	4	5
17	در صورت غير مقصر بودن اقوام و نزديكان در دگيري ها، چقدر احتمال دارد در درگيري به او كمك كنيد؟	1	2	3	4	5

شماره	سوالات	کاملا موافق	موافق	بي نظير	مخالف	کاملا مخالف
18	اگر كسي قوم و قبيله نداشته باشد احترام و اعتبار چنداني ندارد.	1	2	3	4	5
19	در شرايط فعلی به غير از افراد آشنا و قوم خود نمي توان به كسي ديگری اعتماد كرد.	1	2	3	4	5
20	بهتر است آدم با فاميل و قوم خود ازدواج كند.	1	2	3	4	5
21	افراد فاميل وقوم نسبت به ديگران در همه امور اجتماعي برتري دارند.	1	2	3	4	5
22	در ادارات قانون را نمي توان به خاطر خويشاوند وقوم زير پاگذاشت.	1	2	3	4	5

شماره	سوالات	هرگز	3 -1 بار	6-4 بار	9-7 بار	10 بار و بيشتر
23	تاكنون چند بار پيش آمده كه در محيط هاي عمومي آشغالي(كثافات) روي زمين افتاده باشد شما آن را جمع كنيد ؟	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
24	در طول ساليان گذشته چند بار درمورد مشكلات محله مسكوني يا مسائل شهری و روستايی منطقه تان به مقامات مسول محل مراجعه كرده ايد؟	1	2	3	4	5
25	آيا تا به حال اتفاق افتاده كه براي محله شما مشكلي به وجود آيد و براي حل مشكل به هم كمكي كرده باشيد ؟	1	2	3	4	5
26	در طول ساليان گذشته چند با در مراسمات مذهبي (نماز جماعت، نماز جمعه، دعاي باران و....) شركت كرده ايد ؟	1	2	3	4	5
27	در طول ساليان گذشته چقدر با مسئولين در ارتباط با مواردي كه باعث تضيع حقوق فردي يا شهروندي ديگران مي شود گفتگو كرده ايد ؟	1	2	3	4	5

شماره	سوالات	خيلي زياد	زياد	تا حدودي	كم	خيلي كم
28	اگر در هنگام رانندگی يا پياده روی چراغ قرمز(سرخ) باشد و هيچ موتر عبور نكند و خلوت باشد چقدر احتمال دارد كه از چراغ قرمز(سرخ) عبور كنيد ؟	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
29	تا به حال اتفاق افتاده كه هنگام استفاده پول از بانک ها فيش اضافي را داخل سطل داخل يا كنار بانك نينداريد ؟	1	2	3	4	5
30	اگر در مكان عمومي نشسته باشيد و فرد سالمندي ايستاده باشد چقدر حاضريد جاي خود را به او بدهيد ؟	1	2	3	4	5
31	اگر با موتری كه در كنار خيابان پارك شده است و كسي هم داخل آن نيست برخورد كنيد چقدر احتمال دارد كه از محل فرار كنيد؟	1	2	3	4	5
32	اگر دونفر آشنا در حال گفتگوی خصوصي باشند چقدر مايل هستيد كه به ماهيت حرف آنها پی ببريد ؟	1	2	3	4	5
33	تا به حال اتفاق افتاده كه رفتار يكي از اعضاي خانواده يا قوم مطابق انتظار شما نباشد و از خود پرخاشگري نشان دهيد؟	1	2	3	4	5
34	اگر فردي عمدا براي يكي از بستگانت ايجاد مزاحمت نمايد چقدر احتمال دارد كه در برخورد اول با او درگير شويد؟	1	2	3	4	5
35	اگر مزاحم تلفني داشته باشيد آيا در تلفن با او بداخلاقي نشان مي دهيد؟	1	2	3	4	5

36	اگر كسي به طايفه ات چيزي بگويد كه به غيرتت برخورد چقدر احتمال مي دهيد كه با او درگير شويد؟	1	2	3	4	5
37	اگر كسي نسبت به شما خيانتي انجام داده باشد و به صورت اتفاقي با او برخورد كنيد نسبت به او پرخاشگري مي كنيد؟	1	2	3	4	5
38	قبل از اينكه واردمنازعه و درگيري شويد افراد زير چقدر مراقب رفتار شما بوده اند ؟	1	2	3	4	5
1.38	خانواده؟	1	2	3	4	5
2.38	اقوام نزديك و فاميل؟	1	2	3	4	5
3.38	همسايه ها،ا عضاي محل؟	1	2	3	4	5
4.38	ريش سفيدان؟	1	2	3	4	5
5.38	مأموران دولتي و پليس؟	1	2	3	4	5